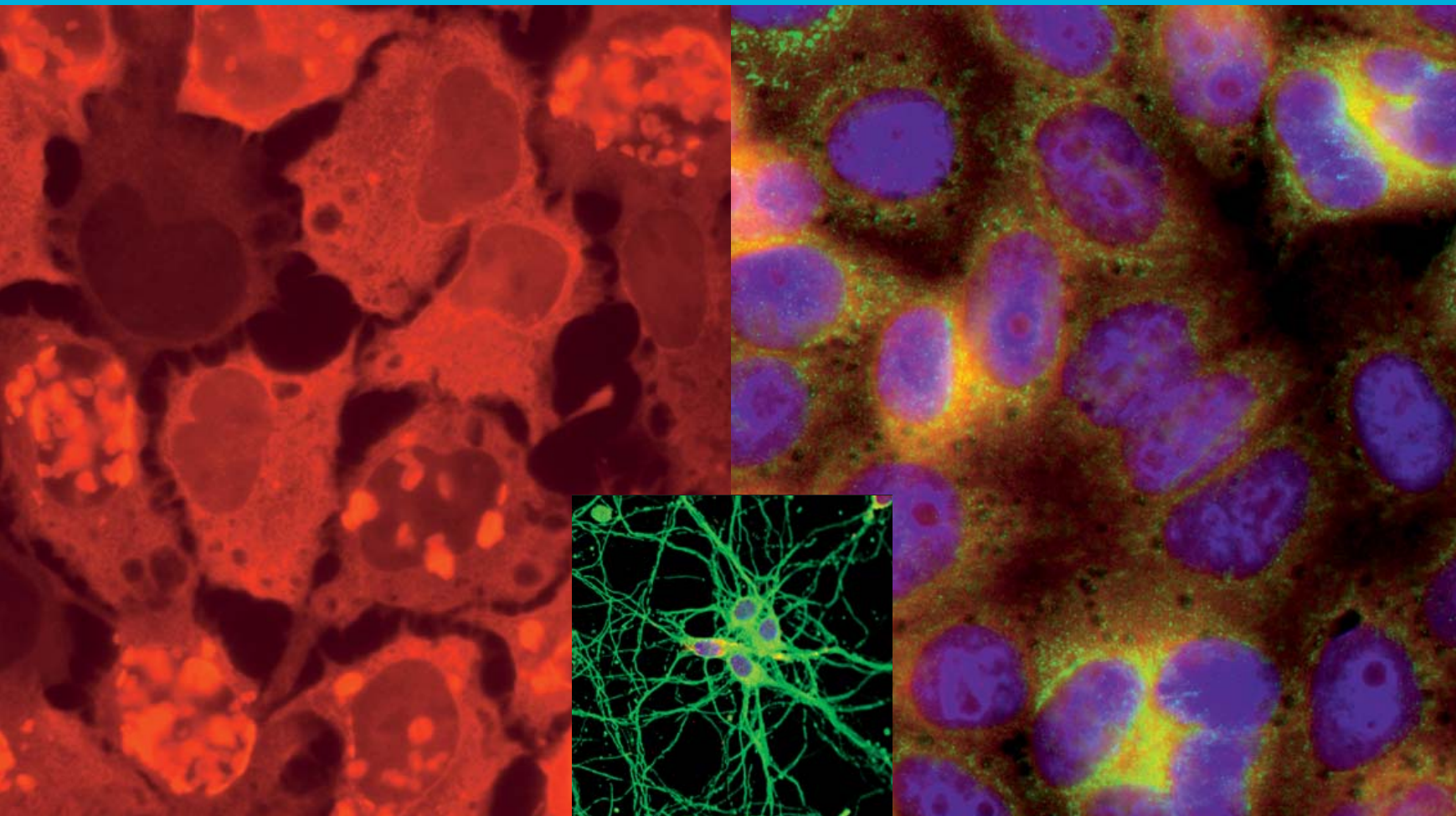

BARCELONA

metròpolis mediterrània

QUADERN CENTRAL Barcelona, capital de la biomedicina

L'ENTREVISTA

FRANCESC CASARES

“Els moviments redemptors no han acabat la seva feina”

INFORME

Institut d'Estudis Catalans, un segle de catalanística

REPORTATGE

El Palau del Lloctinent, una rehabilitació històrica al Gòtic

ENTREVISTA 2

Javier Dualte, dramaturg i director teatral

ÚLTIMA PÀGINA

Ràfols-Casamada, l'art de treballar en els límits

A la vora de la gent

Poc temps després de produir-se el relleu a l'alcaldia de l'Ajuntament de Barcelona, es va fer pública la proposta del nou mapa de barris de la ciutat. Molts mesos de debat i de reflexió, coincidents amb un procés d'anàlisi en el qual havien intervingut professionals i especialistes de diverses disciplines, així com personalitats destacades en el camp de l'associacionisme urbà, van donar com a resultat una redefinició i ampliació de les àrees tradicionals d'organització del territori a escala humana i veïnal. Es tractava que cada ciutadà, sense exclusions, tingués reconegut el seu sentit d'arrelament a Barcelona de la manera més confortable possible.

Viure en l'anonimat és una opció a l'abast de qualsevol habitant d'una gran metròpolis. Desplaçar-se, passejar, comprar, divertir-se, moure's per l'espai públic..., són activitats que poden fer-se anònimament, sense cap mena de dificultat. Però això, que comporta atractius inqüestionables i que satisfà l'instint de privacitat dels ciutadans, no exclou —sinó que, ben al contrari, la reforça— la necessitat de compartir paisatges familiars, establiments, béns i serveis que són en l'entorn immediat de cadascú. La vida de barri aporta a l'individu aquella sociabilitat que fa de contrapès a les tendències individualistes que pot fomentar la gran ciutat.

L'anomenat Pla de la Barcelona dels Barris vol enfortir i garantir la satisfacció de les necessitats socials més bàsiques dels ciutadans. És per això que ha ampliat fins a una setantena el nombre de barris, als quals se'ls reconeix una personalitat pròpia. Gràcies a aquesta mesura, cap ciutadà no ha de quedar despenjat en una mena de terra de ningú, ja que, segons quin sigui el seu lloc de residència, trobarà el topònim local amb el qual identificar-se. I, a més a més, aquest ciutadà tindrà la percepció que no se l'ha volgut acontentar amb

una operació purament nominalista. Ser d'un lloc concret, molt més proper i càlid que el districte administratiu, vol dir tenir a l'abast mercat, escola, ambulatori, biblioteca, etc. En un dels documents generats al llarg del procés es llegeix que el Pla de la Barcelona dels Barris “vol ser una fórmula per millorar la cohesió social, potenciar i vertebrar el teixit associatiu i afavorir una millor convivència”. Vet aquí una paraula que en l'actual conjuntura municipal no pot tenir cap connotació retòrica. En el discurs de presa de possessió com a alcalde de la ciutat, Jordi Hereu ho va proclamar amb un èmfasi especial: “Tinc la profunda convicció que la ciutat és per sobre de tot convivència. Una convivència que requereix ser cultivada, mimada, des dels governs locals”. I és aquí, segons Hereu, que el barri pot acomplir una funció capital: “Cal que establim les bases per tal que els nostres barris siguin els referents de pertinença que lliguen les persones com a individus amb un projecte col·lectiu”. La conclusió és òbvia: “El sentiment de pertinença, l'orgull de viure en un barri de la ciutat, és el millor fonament per a la convivència”.

Parlar de barris com a realitats fonamentals, parlar de convivència com un objectiu bàsic i prioritari, vol dir anunciar una política que s'ha de fer a la vora de la gent. De tota la gent, i evitant, doncs, el “gueto”, lluitant contra l'amenaça de la segregació que el nou alcalde veu com “la desvinculació del conjunt de la ciutat d'una de les seves parts, sigui per l'especialització en l'activitat que s'hi desenvolupa,

sigui per la concentració d'una determinada població, sigui perquè algú s'ha apropiat de l'espai públic de forma exclusiva”. La integració dels nous barcelonins es pot mirar, segons aquesta alerta, des d'una nova i esperançadora perspectiva. **B.MM**

Christian Maury

“Precisamente, durante los primeros años pasados en la Ciudad Condal aparecieron las más importantes de mis comunicaciones científicas”.

Santiago Ramón y Cajal (Petilla de Aragón, 1852), històleg.
Historia de mi labor científica, 1917.

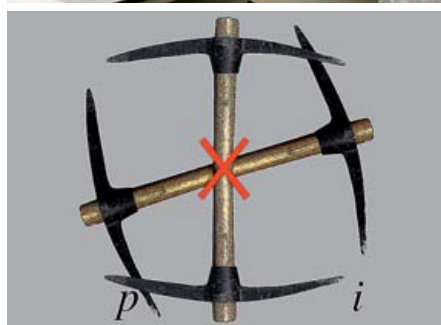
<http://www.bcn.cat/publicacions>

29

QUADERN CENTRAL

El projecte de la BioRegió de Catalunya dibuixa un futur prometedor per a Barcelona, que aspira a esdevenir la capital de la biomedicina i la biotecnologia del sud d'Europa.

6 OPINIÓ

Lluís Brau reivindica que la ciutat es doti com més aviat millor d'un Pla Integral del Patrimoni Industrial que consideri el fenomen en tota la seva riquesa, a fi i efecte de preservar tot allò que permeti entendre més bé la nostra història i la nostra cultura.

8 INFORME

En el seu primer centenari, l'Institut d'Estudis Catalans vol refermar els seus vincles amb la societat i reflexionar sobre els canvis que ha d'afrontar per continuar la seva tasca.

17 L'ENTREVISTA

L'advocat Francesc Casares, considerat com l'incubador del sindicalisme democràtic en el període franquista, evoca a les seves memòries els llargs anys de lluita en favor dels drets dels treballadors.

1 EDITORIAL

3 OBSERVATORI

6 OPINIÓ

La política municipal del patrimoni industrial a debat LLUÍS BRAU

8 INFORME

Institut d'Estudis Catalans, un segle de catalanística SERGI DORIA

17 L'ENTREVISTA

Francesc Casares: “Els moviments redemptors no han acabat la seva feina” NÚRIA ESCUR

26 L'OPINIÓ DE JORDI HEREU

La biomedicina, un repte per a la tradició científica catalana

29 QUADERN CENTRAL

Barcelona, capital de la biomedicina

76 REPORTATGE

El Palau del Lloctinent, una rehabilitació històrica al Gòtic ROSARIO FONTOVA

80 LLIBRES

84 ENTREVISTA-2

Javier Daulte BEGOÑA BARRENA

87 CIUTADANES/NS

JORDI CASANOVAS

90 DES DEL CAMPUS

JOSEP PLAYÀ MASET

92 EXPOSICIONS/NOMS

PROPIES

96 ÚLTIMA PÀGINA

Ràfols-Casamada, l'art de treballar en els límits DANIEL GIRALT-MIRACLE

PORTADA: Imatges de microscopi dels estudis sobre la diabetis que fa el laboratori d'enginyeria i teràpia de la diabetis de l'Institut de Recerca Biomèdica, vinculat al Parc Científic de Barcelona. Fotos: IRB.

BARCELONA. METRÒPOLIS MEDITERRÀNIA NÚMERO 68 HIVERN 2007

Editor: Direcció de Comunicació Corporativa i Qualitat de l'Ajuntament de Barcelona. **Edició:** Imatge i Producció Editorial. Passeig de la Zona Franca, 60. 08038 Barcelona. Tel. redacció: 93 402 31 11 / 04 / 05. **Secretaria de direcció:** Tel. 93 402 33 18. Fax: 93 402 30 96. Adreces electròniques: bcnrevistes@bcn.cat, <http://www.bcn.cat/publicacions>. **Direcció:** Joan-Anton Benach. **Coordinació editorial:** Carme Anfosso. **Coordinació Quadern Central:** Jordi Casanovas. **Gestió:** Jaume Novell. **Seccions fixes:** Josep Playà Maset, Xavier Güell, Núria Eскур. **Col·laboradors:** Vladimir de Semir, Joaquim Elcacho, Lluís Reales, Marta Ciercoles, Mónica López, Antonio Madrdejos, Raimundo Roberts, Viviana Bonmatí, Rosario Fontova, Lluís Brau, Sergi Doria, Begoña Barrena, Daniel Giralt-Miracle, Miquel Queralt. **Consell d'Edicions i Publicacions:** Carles Martí, Enric Casas, Alfredo Jorge Juan, Jordi Martí, Joan Conde, Glòria Figuerola, Víctor Gimeno, Màrius Rubert, Joan A. Dalmau, Carme Gibert i José Pérez Freijo. **Selecció citació sumari:** Lluís Permanyer. **Disseny original:** Pintó Fabregat Pinós. **Maquetació:** Santi Ferrando, Olga Toutain. **Fotografia:** Laura Cuch, Antonio Lajusticia, Eva Guillamet, Lluís Sans, Carlos Bosch, Ana Portnoy, Rafael Escudé, Pere Virgili, Albert Armengol, Christian Maury, Enrique Marco, José Manuel Garzón. Arxius: Cover / Corbis, IRB, PRBB, IDIBAPS, AHCB-AF, B01 Arquitectes. **Il·lustració:** Sílvia Alcoba. **Correcció i traducció:** Tau Traductors, L'Apòstrof, SCCL. **Edició de web:** Miquel Navarro. **Disseny i maquetació de web:** Elisenda Bonet. **Fotomecànica i impressió:** Impremta Municipal. **Subscripcions:** M. Àngels Alonso. **Administració:** Ascensión García. Tel. 93 402 31 10. **Distribució:** Tel. 93 402 31 30. Passeig de la Zona Franca, 60. **Dipòsit legal:** B. 37.375/85 **ISSN:** 0214-6223 BARCELONA. METRÒPOLIS MEDITERRÀNIA s'edita en castellà i català. **Informació:** Tel. 93 402 31 30. Els articles de col·laboració que publica B.MM expressen l'opinió dels seus autors, la qual no ha de ser necessàriament compartida pels responsables de la revista.

Barcelona

Ciència

TEXT **Vladimir de Semir**
Comissionat de l'Alcaldia per a la
Promoció de la Cultura Científica a
Barcelona

Barcelona ciutat és un espai on conviuen aspiracions i fets; aspiracions respecte a la ciutat que volem ser, i fets que la van fent realitat.

A Barcelona fa anys que insistim a esdevenir una ciutat del coneixement. A poc a poc, i malgrat ser un repte força ambiciós, ho estem aconseguint. La matèria que més riquesa generarà en el futur immediat és el coneixement, perquè és en aquest camp on hi ha el valor afegit, la no deslocalització i la competitivitat.

Barcelona està fent un esforç enorme per situar-se internacionalment en aquest terreny, i en pocs anys hem fet un salt endavant formidable. L'exemple més recent és el Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona, però n'hi ha molts d'altres que s'han aconseguit a través de la col·laboració entre administracions, universitats, entitats i empreses.

Aquestes iniciatives tenen una importància estratègica de primer ordre. Estan permetent que Barcelona es vagi consolidant en el món de la recerca i de la innovació i, a la vegada, garanteixen un model econòmic i social diversificat i equilibrat. Una ciutat on es pugui viure, treballar i gaudir.

Estem ben situats, però encara hi ha molta feina a fer. Cal també que el coneixement es defineixi i que la societat el percebi com una forma de riquesa i de cohesió social. S'ha de fer evident a tothom que la ciència és inquietud, és

curiositat, és quotidianitat i, sobretot, és futur. És d'aquesta manera que els joves s'interessaran per la ciència i que sorgiran nous científics i científiques. I aquesta serà la manera que la societat els valori encara més.

Precisament, per tal d'impulsar aquest corrent d'opinió, en el ple municipal de novembre de 2004 es va anunciar que l'any 2007 seria l'Any de la Ciència a Barcelona. Un any que servirà per donar continuïtat a l'esperit científic de la ciutat i per fer que la ciència estigui més present que mai a les vides dels barcelonins i les barcelonines. Així, el 2007 significa el començament de Barcelona Ciència, un programa estable coordinat per l'Institut de Cultura en el qual participen de forma transversal totes les entitats i àrees municipals, en estreta col·laboració amb la resta de les administracions i un ampli ventall d'entitats de tota la ciutat. Especialment aquelles entitats culturals, científiques, educatives o relacionades amb el sector empresarial o industrial que tenen la capacitat de difondre la informació cap a la societat i d'estimular un autèntic debat social.

Vinçle entre ciències, cultura i societat

Barcelona commemora el centenari del premi Nobel atorgat a Santiago Ramon y Cajal posant en marxa un ampli programa cultural amb el nom de Barcelona Ciència 2007, el qual posarà l'accent en el vinçle entre les ciències, la cultura

i la societat. A més a més, el 2007 es commemora també el centenari de la creació de l'Institut d'Estudis Catalans i el de la Junta de Ampliació de Estudios, institució precursora del Consejo Superior de Investigaciones Científicas. I encara més, ja que el mateix any es dona la circumstància que se celebren algunes efemèrides internacionals realment importants en la història del pensament científic i social: el tricentenari del naixement de l'influent naturalista Carl von Linneo, el treball del qual va ser decisiu en la classificació taxonòmica dels éssers vius i, per tant, en la comprensió de les relacions entre tots ells, incloent-hi l'ésser humà; el centenari del naixement de Rachel Carson, la qual, a més de ser clau en la preocupació social pel medi ambient, s'ha convertit en tot un símbol en la reivindicació del paper de la dona en el món de la ciència, o el cinquantè aniversari del llançament de l'Sputnik, el primer satèl·lit artificial que tant va significar com a detonant de la cursa de l'espai.

Amb Barcelona Ciència volem apropar la cultura científica a tota la ciutat, volem que la ciutadania vegi en la ciència i en la tecnologia dues grans oportunitats: la de progrés i la de cohesió social. Barcelona ha de poder disposar de les eines necessàries perquè tota la ciutadania accedeixi a la informació i ha d'estendre els reptes que plantegen les aplicacions científiques perquè aquest coneixement ens perme-

José Manuel Garzón

Laboratori de nanobioenginyeria
de l'Institut de Bioenginyeria de
Catalunya, al Parc Científic
de Barcelona.

ti tenir més capacitat de decisió i de discerniment. Barcelona Ciència és també un projecte que vol fomentar el diàleg entre la ciutadania, els sectors productius de Barcelona i la universitat.

Així mateix, aquest és un programa que ens permetrà divulgar la ciència que es fa a la nostra ciutat. També impulsarà la creació d'una plataforma ciutadana que enguini molts dels projectes i accions que s'han anat desenvolupant en els darrers anys i donarà a conèixer alguns dels grans projectes científics de la ciutat, com ara el Parc Científic, el Centre Nacional de Supercomputació Mare Nostrum, el Campus de Llevant, el Síncrotró o l'agència gestora de l'ITER.

Barcelona Ciència és un projecte de proximitat que facilitarà que la ciència estigui present per tot arreu: a les biblioteques, als centres cívics, als centres educatius, als centres culturals... Un projecte que ens permetrà fer, de Barcelona, una ciutat conscient del valor i la necessitat de la ciència.

Nucli de producció de nou coneixement

Barcelona aspira a convertir-se en una capital de la ciència. Això vol dir, d'una banda, que volem ser un nucli de producció de nou coneixement científic i tecnològic i un pol d'atracció per a altres ciutats d'arreu del món. Però, de l'altra, i sobretot, que volem que la cultura científica s'estengui per tota la ciutat.

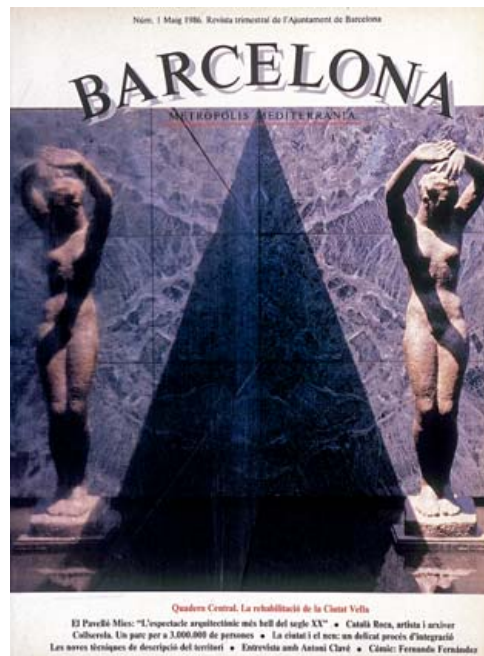
Per això és fonamental la col·laboració i participació de tothom, i especialment que les administracions públiques treballin conjuntament per ser més eficaces. L'exposició "Apropa't a la Ciència", promoguda per la Direcció General de Difusió Corporativa de la Generalitat de Catalunya, que s'inaugurarà a l'octubre de 2006, és un clar exemple d'aquesta estratègia conjunta, en la qual l'Institut de Cultura de Barcelona, a més de col·laborar en la difusió, coordina un programa estable d'activitats entorn de l'exposició.

Barcelona Ciència ha de convertir-se, a més, en una plataforma ciutadana que ajudi a sensibilitzar i preparar la ciutat, Catalunya i Espanya per acollir, al juliol del 2008 a Barcelona, el European Science Open Forum (ESOF2008), la trobada internacional més rellevant de la ciència que genera Europa. Un ESOF2008 que, sens dubte, servirà per projectar internacionalment els valors de Barcelona com a ciutat planter, generadora d'idees, projectes i oportunitats. Una ciutat creativa, innovadora... una ciutat del coneixement.

Després de 20 anys

TEXT **Joan-Anton Benach**

Amb el número que el lector té a les seves mans, m'he d'acomiarar com a director de B.MM, publicació a la qual he estat vinculat des de la seva fundació, el 1986. Fins i tot des d'una mica abans; concretament, des de la tardor de 1985, que va ser quan es desvetllaven les perspectives olímpiques i l'aleshores alcalde Pasqual Maragall em va encomanar, amb el concurs indispensable d'un equip periodístic de reconeguda solvència, el disseny conceptual i formal de la revista. Es tractava d'encertar un model de publicació periòdica que projectés sobre Barcelona i el seu procés de transformació una mirada de llarg abast, amb una intenció analítica, reflexiva i crítica, i sense possibilitat de col·lidir amb cap iniciativa editorial privada.

En conjuntures com aquesta, la memòria es fa especialment selectiva i és fàcil arraconar els moments amargs o complicats, sobretot perquè la condició eminentment efímera de tot producte periodístic i/o informatiu ja els va convertir al seu moment en tempestes passatgeres. Alguns conflictes, d'altra banda, van enfortir la naturalesa d'una revista que fins ara mateix ha volgut ser més "de ciutat" que no pas d'Ajuntament. Val a dir que, actuant com a "empresa editora", el Govern municipal ha respectat curosament el pacte fundacional no escrit que consagrava l'autonomia de la publicació. I si alguna vegada han caigut llamps i trons sobre B.MM i el seu director, aquests, al capdavant, han servit per desfer malentesos i consolidar el paper de la revista, que hem intentat convertir en un instrument del que n'hem dit una "biblioteca de cultura urbana", relativament útil. Els seixanta-vuit Quaderns Centrals; la nova col·lecció de Monogràfics; les edicions especials; seccions "històriques" com, entre d'altres, les dedicades a la ciutat literària, als nostres grans fotògrafs, als museus, a les empreses centenàries..., conformen un fons documental d'un cert gruix, la importància del qual rau tant en l'abundància i amplitud dels materials aportats com en el relleu intel·lectual i professional dels col·laboradors que B.MM ha tingut la satisfacció i l'honor de convocar a les seves pàgines.

Amb la confiança en la continuïtat de la revista i en les millores que des d'ara ben segur que es podran aconseguir, he d'expressar alguns agraïments tan sincers com indefugibles: a la redacció i als nombrosos periodistes més o menys eventuals que hi han treballat, als col·laboradors fixos o ocasionals, als diferents responsables de l'àrea de publicacions de l'Ajuntament que ens han estimulat i ajudat en els normals problemes d'intendència que es presentaven, als tècnics, treballadors i treballadores exemplars de la Impremta Municipal...

Finalment, vull compartir amb els lectors un record emocionat de les persones que orgànicament o afectivament van estar vinculades a B.MM i que ja no hi són, com Maria Aurèlia Capmany i Marta Mata. I el d'una altra dona, Tone Hoverstad, que, juntament amb Loni Geest, va treballar en el disseny gràfic de la revista, amb una apassionada exigència que hem sentit tothora com un llegat que no podíem traïr.

Portada del número 1 de "Barcelona. Metrópolis Mediterrània", de maig de 1986.

Creixement, mitges veritats i foteses

TEXT **Xavier Güell**
Economista

Un document difós pel Departament d'Economia i Finances de la Generalitat tot just abans de les recents eleccions al Parlament de Catalunya insistia, amb l'excusa de revisar a l'alça el creixement del PIB trimestral, en l'exultant conjuntura econòmica que viu el país. La prova del nou que això no és pas una fanfarronada és que, segons una estimació pròpia del departament esmentat, Catalunya ja sobrepassa la majoria dels països de la Unió Europea, inclosos Alemanya, França, Itàlia, Regne Unit, Suècia i, per descomptat, Espanya, pel que fa a PIB per càpita. Felicitats a qui correspongui.

Si hom dóna per bones les dades que ens situen en una posició tan destacada –dels més productius d'Europa–, em permeto suggerir al nou govern català que no faci canvis. Quan les coses funcionen, millor no tocar-les. Especialment si, com és el cas, desprenen una certa flaire de cosa divina, de quasi miracle. Quines raons hi pot haver per forçar la correcció d'un model productiu que s'ha mostrat tan eficient basat en la construcció desaforada, el turisme de masses i el creixement sense fre de la immigració i de la despesa corrent? Potser que la construcció desaforada ja és més especulació que construcció? Potser que el turisme de masses acaba desplaçant el de qualitat? Potser que el saldo final dels fluxos migratoris ja no es percep, fora d'algunes esferes oficials, tan positiu com anys enrere? Potser que el nivell d'endeutament que han assumit moltes economies familiars es comença a revelar, a més d'improductiu, insostenible?

Deixant de banda ironies que no poden amagar evidències, la realitat que reflecteixen les xifres macroeconòmiques és que aquest país ha fet un salt endavant. Més població i més jove, més llocs de treball, més inversió en capital públic, més places escolars i més de gairebé tot. La “columna” de l'actiu, per utilitzar un símil comptable, està ben identificada i ens la recorden a diari davant de qualsevol dubte o reivindicació. Però, i el passiu

d'aquest balanç? O, en altres paraules, qui ha suportat, suporta i suportarà els costos d'aquest creixement? La resposta no és immediata ni única, però el lector la pot deduir del que sabem i és evident. I el que sí que sabem és qui no ha suportat la major part d'aquests costos. No els han suportat ni el sector financer, ni les grans empreses, ni les grans fortunes ni tan sols el sector públic.

Queda algú convençut que augmentant la base productiva pels estrats més humils i menys qualificats s'incrementa la renda per càpita i el nivell de benestar del conjunt? La progressivitat del sistema de redistribució de la renda, i això que és? Potser sí que hi ha més il·lusos del que hom tendeix a pensar. No. Les coses són molt més senzilles. A banda del munt de beneficis derivats de la incorporació a la zona euro, l'expansió econòmica dels darrers cinc i fins i tot deu anys no hauria estat possible sense l'estalvi acumulat per les sacrificades i obligadament austeres generacions que ens han precedit durant la major part de la segona meitat del segle passat. Un estalvi que no era res més que capacitat de despesa i d'inversió futura, que les generacions actuals ens hem polit sense remordiments i, en bona part, en foteses. A costa, òbviament, de les generacions futures. És hora de plantejar-nos com aturar aquesta roda sense carregar-nos l'invent.

L'aposta de les multinacionals tecnològiques

TEXT **Jordi Casanovas**

Després de l'esdeveniment que va suposar la celebració a Barcelona del Congrés Mundial 3GSM, de telefonia mòbil, i la bona notícia del trasllat de la seu del congrés a la ciutat per als pròxims deu anys, continuen les apostes de les grans empreses tecnològiques per Barcelona. Yahoo! va inaugurar el mes d'octubre la delegació europea del seu centre d'investigacions, Yahoo! Research, al Centre d'Innovació Barcelona Media de l'estació de França, a l'espera de traslladar-se l'any 2008 a la que serà la seva seu definitiva, dins del districte tecnològic 22@.

Carlos Bosch

El centre de Yahoo!, dirigit pel xilè Ricardo Baeza-Yates –director també del nou centre d'investigació de la multinacional a Santiago de Xile i professor de la Universitat Pompeu Fabra–, s'enfoca en la investigació sobre recerques per Internet i la recuperació d'informació. Els científics de Yahoo! Research estudien l'anàlisi de dades, les recerques d'alta qualitat, algorismes de cerca i models econòmics. Barcelona Media és una organització sense ànim de lucre que rep suport d'empreses privades, l'Ajuntament i la Generalitat, i té acords de col·laboració amb la Universitat Pompeu Fabra i altres universitats. Aquest fet permetrà al Yahoo! Search aprofitar les idees i les recerques dels estudiants i el professorat.

El primer centre europeu de Yahoo! Search servirà com a imant per atraure els millors talents europeus en aquesta àrea. Baeza-Yates va explicar que Yahoo! havia optat per la capital catalana pel seu lideratge entre les ciutats europees amb més qualitat tecnològica en els darrers sis anys.

També Microsoft mostra una repetida atenció per Barcelona. Al novembre, el Centre de Convencions Internacional (CCIB) va acollir dues conferències-exposicions d'àmbit mundial del gegant de la informàtica. La primera es destinava a desenvolupadors de programari, coincidint amb la imminent aparició del nou sistema operatiu Windows Vista, que arribarà al gran públic durant els primers mesos de 2007. La segona estava dedicada als professionals d'empreses de tecnologies de la informació.

I Barcelona bategarà també als cors de les grans computadores i els ordinadors personals. AMD (Advanced Micro Devices), el gran competidor d'Intel en la fabricació de processadors, ha batejat amb el nom de la ciutat un dels seus nous xips de la sèrie Opteron “quad core”, que es comercialitzarà a mitjans d'any i que aspira a deixar enrere els productes de la competència.

El patrimoni industrial dóna testimoni d'unes formes de producció que al seu moment van ser revolucionàries, que van canviar la història de la humanitat i que avui declinen irreversiblement. L'autor reivindica que la ciutat es doti com abans millor d'un Pla Integral del Patrimoni Industrial que consideri el fenomen en tota la seva riquesa, a fi i efecte de preservar tot allò que permeti a les generacions actuals i futures comprendre més bé la nostra història i la nostra cultura, i critica les concepcions "periclitades" que en opinió seva perviuen en el Pla Especial del Poblenou.

La política municipal del patrimoni industrial a debat

TEXT
Lluís Brau
Arquitecte

IL·LUSTRACIÓ
Silvia Alcoba

FOTO
Christian Maury

● L'interminable degoteig de destruccions d'indústries en el Poblenou del 22@ ha anat creant en els últims temps un fort malestar i inquietud entre els veïns. Els sobtats enderrocs, amb "nocturnitat i traïdoria", d'Unión Metalúrgica i d'Extractos Tánicos durant la Setmana Santa del 2005, juntament amb l'amenaça de destrucció del recinte industrial de Can Ricart, han estat l'espurna que ha fet saltar la mobilització ciutadana. Aquesta ha girat entorn de la defensa del recinte de Can Ricart i de la reivindicació d'un patrimoni industrial elaborat amb criteris de modernitat i amplitud de mires.

Per primera vegada, el debat sobre el patrimoni cultural, tradicionalment reduït a una selecta minoria professional i acadèmica, ha despertat l'interès d'un ampli sector de ciutadans.

Tres conceptes poden explicar, des del meu punt de vista, la precària situació del patrimoni industrial barceloní.

Barcelona ha estat al llarg dels dos segles anteriors el principal centre industrial de la Mediterrània i ha estat el nucli i el motor impulsor de la innovació i del desenvolupament econòmic de Catalunya. Aquest llegat recent és en l'actualitat pràcticament inexistent. És com si en la memòria de la ciutat el potent pes de la indústria, del moviment obrer i de la burgesia emprenedora dels dos darrers segles, cabdals en la modernització i construcció de l'actual societat catalana, més enllà del modernisme de Gaudí, s'haguessin esborrat i no haguessin existit mai¹.

Exceptuant alguna folklòrica i descontextualitzada xemeneia, el paisatge fabril i els barris obrers han estat sistemàticament eliminats amb la voluntat de convertir Barcelona en

el gran centre de serveis, rutilant aparador turístic, desproveït i buidat de la diversitat i complexitat que la mixtura social, d'usos i d'activitats comportava.

Aquest menyspreu barceloní pel patrimoni industrial contrasta amb l'interès per conservar, en canvi, les velles colònies fabrils del Llobregat i del Ter. Aquesta actitud entronca amb el pensament conservador ruralista, antiurbà, de final del XIX i començament del XX. És el discurs del desequilibri territorial, de la macrocefàlia barcelonina de la Lliga Catalana². La tesi de la "Barcelona vergonyant" de les elits benpensants, timorates, de les fàbriques i de les masses obreres³.

Espanya supera en quasi dos punts els altres països europeus en la taxa anual d'increment del PIB. És líder en el creixement de la renda i, simultàniament, es troba a la cua de la innovació i de la competitivitat. Les empreses espanyoles perden cada vegada més quota del mercat internacional i el dèficit comercial exterior assoleix el 8% del PIB, el més alt del món. El model econòmic espanyol, més que en la productivitat i competitivitat empresarial, es recolza, com és ben conegut, en el sector immobiliari, finançat sobre una societat profundament hipotecada.

El sector immobiliari se sustenta en part en la indústria de la construcció, però sobretot en el fabulós i simple negoci de revalorització de terrenys rústics mitjançant la requalificació urbanística.

Barcelona no és aliena a aquest model immobiliari espanyol, però té unes característiques pròpies. Al terme municipal, la reserva de sòl agrícola i forestal, excepte Collserola, s'ha exhaurit. En comptes de requalificar urbanísticament boscos i conreus, la revalorització es basa en la transformació del sòl

industrial en productes immobiliaris força més rendibles, com són els edificis d'oficines, d'habitatges o comercials.

Des dels Jocs Olímpics ençà, sense cap tipus de pla o estratègia global que ho justifiqui, discretament, peça a peça, polígon a polígon, Barcelona ha sofert en aquests quinze anys la major transformació quantitativa i qualitativa de la seva història, únicament comparable a l'ocupació de l'Eixample Cerdà després de l'enderroc de les muralles.

Als anys vuitanta, l'activitat productiva de Barcelona era majoritàriament industrial, entorn del 70%. Avui, uns quants anys després, les indústries i els obrers pràcticament han desaparegut del paisatge urbà, a excepció del polígon industrial de la Zona Franca, fora de la ciutat, sobre el qual ja gravita l'amenaça de remodelació-transformació en oficines i habitatges.

La Maquinista, Colorantes, la Verneda-Bon Pastor, Sant Andreu-Sagrera, La Catalana, la Mina Industrial, l'àrea de la Vila Olímpica, el front marítim de Poblenou, Macosa, el 22ª del Poblenou, l'àrea de Diagonal de Glòries al Fòrum, la Marina, Pedrosa, l'Espanya Industrial, Can Batlló, Gran Via sud, entre moltes altres, són empreses i zones industrials que, una a una, han anat caient sota la piqueta, transformades o en vies de substitució per oficines i habitatges⁴.

La "catalogació" d'un edifici com a patrimoni cultural tradicionalment s'ha sustentat sobre tres fets: la condició d'obra d'art, la seva antiguitat o haver estat testimoni d'un esdeveniment històric rellevant.

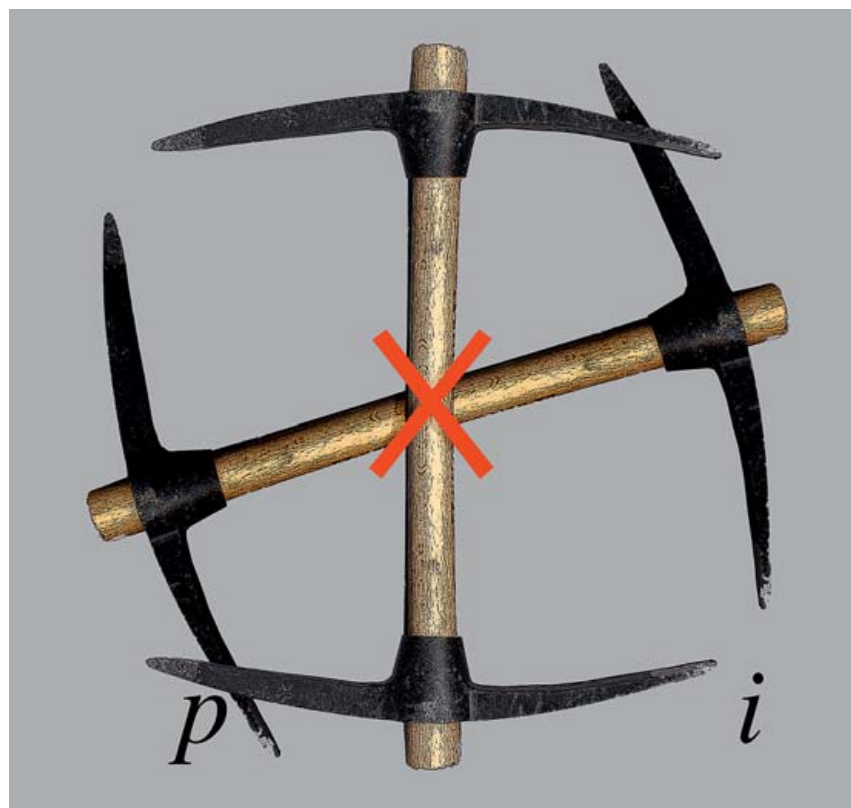
El patrimoni industrial recent difícilment encaixa en cap d'aquestes tres categories acadèmiques. No és, per tant, sorprenent l'exigua mostra barcelonina.

La idea actual de patrimoni és, però, molt més àmplia, ja que, a part de la salvaguarda d'edificis individuals, planteja la conservació de l'entorn i del paisatge físic, però també del paisatge econòmic i social, que emmarquen el procés productiu⁵.

El patrimoni industrial és especialment rellevant en aquest últim concepte, ja que és testimoni d'unes formes de producció que van ser revolucionàries –la revolució industrial–, que van canviar la història de la humanitat i que avui declinen irreversiblement.

Aquest patrimoni, doncs, comprèn des de la maquinària, les fonts energètiques, l'habitatge obrer, etc., fins a les relacions laborals, els conflictes socials i econòmics, les organitzacions sindicals i empresarials; tot el que pugui servir perquè generacions actuals i futures arribin a comprendre una part cabdal de la nostra història i de la nostra cultura (de Barcelona, de Catalunya).

L'inventari o la llista d'edificis industrials continguts en el Catàleg de Patrimoni Arquitectònic de Barcelona, a més de ser restringit, respon plenament a la tradicional classificació d'edificis aïllats seleccionats per raons formals (façadisme) o

“A part de la preservació d'edificis individuals, la idea actual de patrimoni planteja la conservació de l'entorn i el paisatge físic, i també del paisatge econòmic i social, que emmarquen el procés productiu”.

tipològiques; és el patrimoni industrial restringit a les pedres. El recent Pla Especial de Patrimoni Industrial del Poblenou, elaborat per l'Ajuntament a proposta del Parlament de Catalunya, malgrat el notable esforç, peca del mateix defecte. Tanmateix, a la *Proposta de Pla Integral del Patrimoni Industrial de Barcelona*, impulsada pel Fòrum de la Ribera del Besòs⁶, es dona la volta a aquesta concepció periclitada i es planteja la consideració del fenomen industrial i del patrimoni industrial en tota la seva riquesa, amplitud i complexitat. S'hi presenten unes directrius generals i uns protocols d'interpretació comuns per a tota la ciutat que permetin emmarcar el patrimoni industrial de Barcelona, superant l'actual heterogeneïtat i subjectivitat de criteris.

És urgent que la ciutat es doti com abans millor del Pla Integral del Patrimoni Industrial formalitzat en un document públic i vinculant.

Notes

- ¹ “El eslabón perdido”, Joan Roca, *La Vanguardia*, 03.08.03.
- ² “La ciutat i l'equilibri”, Oriol Nel·lo, *Revista Transversal*, núm. 20, 2003.
- ³ Dossier “La Barcelona industrial. Un patrimoni vergonyant”, Josep M. Muñoz i altres, *L'Avenç*, núm. 288, 2004.
- ⁴ *Criteris orientadors per a la transformació de les àrees industrials a Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, 2004.
- ⁵ *El patrimonio de los ciudadanos: Poblenou y Can Ricart*, Eusebi Casanelles, 2006.
- ⁶ Redactat pel Grup del Patrimoni Industrial, Salvador Clarós, Mercè Tatjer, Joan Roca, Lluís Estrada, Antoni Vilanova, Noemi Cohen (Fundació Tàpies) i Jorge Ribalta (MACBA), 2005.

L'Institut d'Estudis Catalans celebra el primer centenari de la seva creació amb la voluntat de refermar els vincles amb la societat i disposat a engegar un procés de reflexió sobre els canvis que ha d'afrontar i els instruments que li calen per promoure la llengua i la cultura catalanes el segle XXI. Els actes commemoratius de l'efemèride van començar la tardor passada i es desenvolupen durant tot aquest any.

Institut d'Estudis Catalans, un segle de catalanística

TEXT

Sergi Doria

FOTOS

Lluís Sans

● L'Institut d'Estudis Catalans va néixer el 18 de juny de 1907, fundat per Enric Prat de la Riba per un acord de la Diputació de Barcelona. Tanmateix, abans d'aquella data, la idea de comptar amb una acadèmia de la llengua catalana ja havia tingut el seu proemi. L'octubre de 1906 es va celebrar el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, que impulsava el canonge mallorquí Antoni Maria Alcover: sense cap subvenció oficial, l'esdeveniment va ser finançat per subscripció popular. Poc abans del Congrés, del 31 de juliol al 13 de setembre, Alcover havia fet amb el doctor Bernhard Shädel una excursió filològica per cinquanta-dues localitats de l'àrea pirinenca durant la qual va omplir els quaderns de varietats dialectals.

El poder de convocatòria del Congrés va superar les previsions més optimistes. El fotògraf de *La Il·lustració Catalana* restà bocabadat en veure Joan Maragall, Joaquim Ruyra, Gabriel Alomar, Jaume Massó i Torrents, Pompeu Fabra, Manuel de Montoliu, Ramon Menéndez Pidal, Enric Prat de la Riba... Tot l'àmbit lingüístic català hi era representat: el Principat, el País Valencià, les Illes

Balears, la Catalunya Nord i l'Alguer. S'hi van presentar més de seixanta comunicacions i hi va haver aferrissades controvèrsies. La discussió que va fer més soroll la van protagonitzar mossèn Alcover i Pompeu Fabra. Enginyer industrial de quaranta anys i lingüista autodidacte, Fabra ostentava la càtedra de química a l'Escola de Bilbao i d'ençà de l'any 1891 va promoure la modernització i fixació ortogràfica del català a la revista *L'Avenç*, de Massó i Torrents.

Joan Maragall va quedar admirat del suport de la societat civil a un aplec filològic: "Tres mil congressistes! Què vol dir això en una població on no hi ha ni tres filòlegs? Tres mil congressistes? Oh!, és que molts d'aquests no saben llegir ni escriure. Han pagat el duro perquè sí, perquè és per Catalunya, per la causa. El forner, el manyà, el vigilant són congressistes. Ells no hi aniran pas, al Congrés, altra feina tenen... però paguen per Catalunya, i n'estan orgullosos..."

Aquell any de la Solidaritat Catalana, Josep Pijoan duia una activitat febril i Eugeni d'Ors inaugurava el *Glosari* a

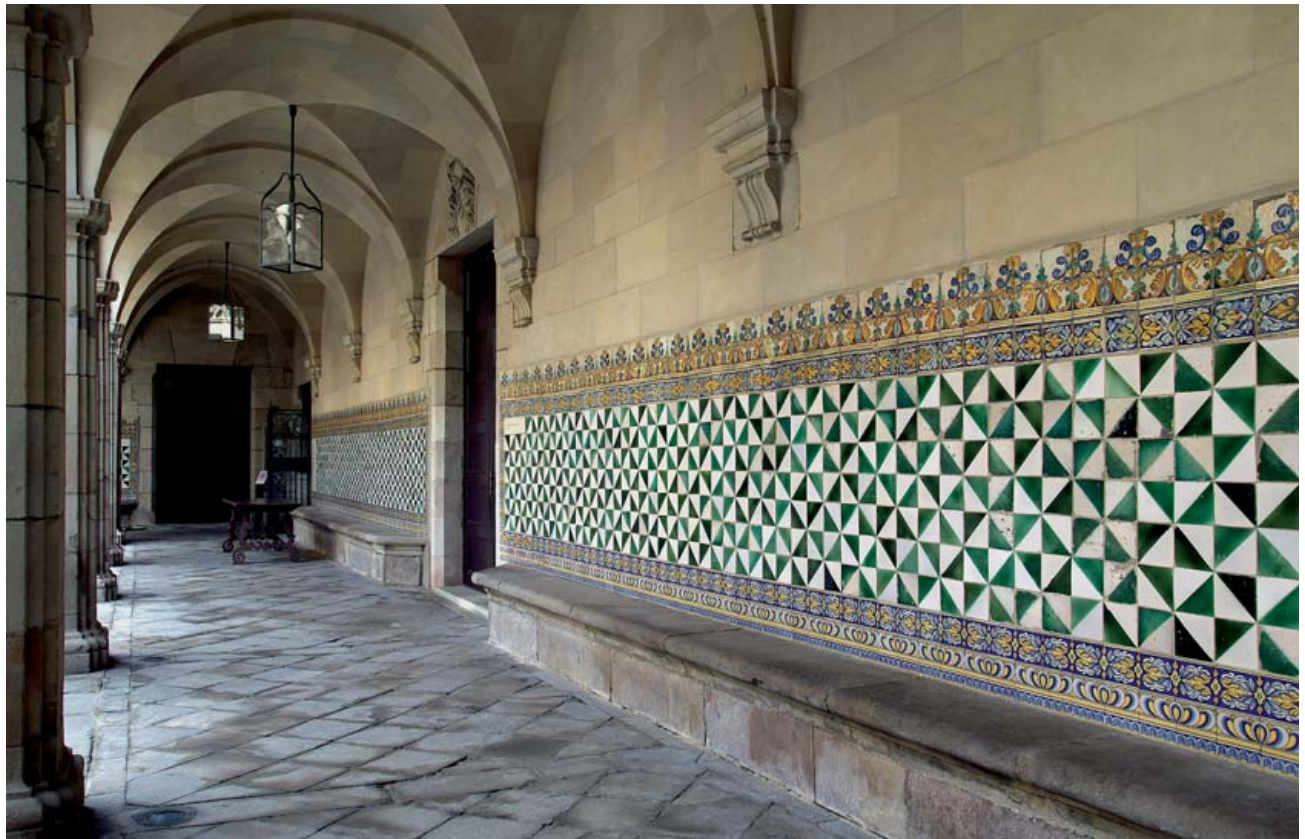
La Veu de Catalunya. Ramon Casas els va retratar al carbó: dos homes que ho van donar tot per construir culturalment Catalunya i van acabar sentint-se estrangers a la seva terra. Per la finca dels Sagarra, a Santa Coloma, es deixaven caure els diumenges que feia bon temps alguns d'aquells savis de la Història i l'Arqueologia que nodriren l'Institut d'Estudis Catalans. Josep Maria de Sagarra tenia deu anys quan va copsar el "crani barbarenc" d'un Pijoan que acabava de publicar el *Cançoner* i que "no deixava un os tranquil als erudits, als historiadors i als arqueòlegs". Com recorda Sagarra, fou Pijoan "qui burxà a l'orella" de Prat de la Riba sobre la necessitat de crear l'Institut d'Estudis Catalans: "Impacient com era, abans que Prat de la Riba donés forma a la corporació, Pijoan ja havia agafat una taula i una cadira i s'hi havia instal·lat, precipitant els esdeveniments".

L'IEC va començar a funcionar el 5 de juliol de 1907 i la Secció Històrico-Arqueològica es va constituir el 1911, i amb la Secció de Ciències i la Filològica es completava l'estructuració de l'Institut. La primera junta la integraren

el gener de 1912 Antoni Rubió i Lluch (president), Josep Pijoan (historiador d'art), Jaume Massó i Torrents (bibliògraf i historiador literari), Joaquim Miret i Sans (investigador dels orígens comtals de Catalunya), Brocà (jurista), Puig i Cadafalch (arquitecte i arqueòleg), Pere Coromines (escriptor) i Miquel dels Sants Oliver (escriptor i director de *La Vanguardia*). El pressupost inicial era magre i, com que s'acabava d'inaugurar el Palau de Justícia al passeig de Sant Joan, l'Institut va aprofitar l'edifici de la Diputació Provincial: s'hi accedia per la façana posterior de la Generalitat, al carrer del Bisbe, davant del carreró de la Pietat. El cervell i el múscle els posava un Pijoan infatigable, ajudat en el transport i classificació de llibres per Jordi Rubió, Francesc Martorell, Ramon d'Alós, Manuel Raventós i un jove Agustí Calvet.

Secretari-redactor de la Secció Històrico-Arqueològica, Calvet tenia un contracte temporal de cinquanta pessetes mensuals. Aquell jove que encara no s'havia revelat com a periodista amb el pseudònim de Gaziell sentia admiració per Prat de la Riba. L'autor de *La nacionalitat catalana*

A la pàgina anterior i sobre aquestes línies, els jardins i el pati de la Casa de Convalescència, seu de l'IEC. L'Ajuntament va cedir a l'Institut l'antic Hospital de la Santa Creu el 1931, per allotjar-hi els seus serveis i la Biblioteca de Catalunya. Després de la Guerra Civil, la Diputació franquista es va apoderar dels locals, que l'Institut no recuperaria fins al 1977, i a la rehabilitació dels quals es van dedicar mil milions de pessetes el 1982.

Detalls de la decoració dels murs del pati porticat i de la capella. La restauració de 1982 va permetre recuperar la policromia original i la pedra de Montjuïc va tornar a destacar sobre paviments i façanes.

visitava sovint l'IEC: “Així que em veia m’adreçava un senyal amistós, perquè m’hi apropés, i llavors em demanava detalls de la feina que l’Institut duia entre mans, de les publicacions que preparava, dels llibres nous comprats, de les revistes rebudes, de les visites que ens feien molts savis estrangers i de la copiosa correspondència d’informació i intercanvis que sosteníem”. Per a Calvet, l’IEC dels primers anys fou “una corporació sàvia i patriarcal” amb erudits com Joan Givanel, Nicolau d’Olwer, Duran i Sampere o Pompeu Fabra. A *La Veu de Catalunya*, Xènius passava llista dels noucentistes. El 1910 el Glosador va endegar amb Manuel de Montoliu i Agustí Calvet una campanya per establir a Barcelona una gran biblioteca i va descriure entusiasmat els fons de la Reial Biblioteca de Munic. Arribava el seu moment de glòria: el gener de 1911, Xènius publicava a la revista *La Catalunya* “El renovamiento de la tradición intelectual catalana”, tot un programa d’acció... I Prat de la Riba va demostrar una gran habilitat en traduir les idees en fets al febrer, quan va nomenar D’Ors secretari general de l’Institut d’Estudis Catalans i membre de la Secció de Ciències. L’enlairament orsià coincideix amb la publicació de *l’Almanac dels noucentistes* i de les *Qüestions de gramàtica catalana*, de Pompeu Fabra. L’obra fabriana és, a judici de D’Ors, la del català modern, “el *Don Quijote* de la nostra Filologia *andant*”. La importància rau a empeltar ciència i filologia. El 13 de febrer de 1911, D’Ors adverteix *La Veu* de la necessitat de crear la Secció Filològica de l’IEC: “Jo

crec que seria bona obra de pàtria el procurar entre tots que pogués continuar treballant-hi d'una manera més ampla i professional...” Animat per Prat, l'estiu de 1912 Pompeu Fabra deixa Bilbao i es fa càrrec de la càtedra de Català de la Diputació de Barcelona. A partir d'aleshores, la seva dedicació serà exclusiva, adscrit a la Secció Filològica de l'IEC, que ha començat a funcionar fa un any. L'historiador Edmon Vallès descriu Fabra com un “home calmos, pacient, cordial, d'aspecte esportiu, que fumava tabac anglès en pipa i practicava amb engrescament el tennis...” El 1914 Fabra publica per a l'IEC les *Normes ortogràfiques...* Les seguiran el *Diccionari ortogràfic* (1917), la *Gramàtica catalana* oficial de l'Institut (1918) i la culminació de la seva obra: el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932).

L'IEC A LA CATALUNYA DEL XXI

Un segle després l'IEC compta amb cinc seccions: la Històrico-Arqueològica, la de Ciències Biològiques, la de Ciències i Tecnologia, la Filològica i la de Filosofia i Ciències Socials, amb 26 societats filials. Durant tot aquest any 2007 commemora el seu centenari. Com explica Antoni Riera i Melis, president de la Comissió Executiva del Centenari, “durant setze mesos, les sessions acadèmiques i les presentacions de publicacions específiques s'alternen amb exposicions, concerts i iniciatives mediàtiques.” El centenari no ha estat concebut “per a celebrar l'efemèride amb una nostàlgia complaent, sinó

Juntament amb la rehabilitació arquitectònica, la intervenció de 1982 va permetre modernitzar i ampliar les instal·lacions, i es va passar de disposar d'una sala d'actes a les quatre actuals, com la que es mostra a l'esquerra. A la imatge de la dreta, la llibreria.

amb la ferma convicció que institucions com la nostra continuen sent necessàries, per tal com s'ocupen de tasques específiques de les quals no s'encarrega cap altra institució. Voldríem que els recursos i els esforços esmerçats servissin per a refermar els vincles entre l'Institut i el conjunt de la societat catalana i per a obrir un procés de reflexió sobre els canvis que ha de fer i els instruments que ha d'emprar per a promoure, defensar i difondre la llengua i la cultura catalanes al segle XXI, que no podran ser els de la centúria passada”.

Instal·lat des del 1982 a l'antic Hospital de la Santa Creu, l'Institut va dedicar mil milions de pessetes a la rehabilitació de la Casa de Convalescència. Les pintures i litografies d'Andreu Alfaro, Ràfols-Casamada, Cuixart, Viladecans o Subirachs es conjuminaven amb les obres de Torres Garcia, els colors del Noucentisme que van animar la institució en temps d'Eugeni d'Ors. Algunes sanefes tapades durant dècades pel guix donaven a llum la seva policromia i la façana i el paviment recobraven la pedra originària de Montjuïc. Es va passar de tenir una única sala d'actes a tenir-ne quatre, i les de reunions, que eren tres, van passar a ser sis. S'hi van incorporar ascensors i es van centralitzar instal·lacions i serveis: en total, 5.000 metres quadrats i 1.000 més del local del carrer de Maria Aurèlia Capmany. Presidit des de l'abril de 2005 pel sociòleg Salvador Giner, l'IEC ha dedicat la darrera dècada a vindicar la unitat de la llengua catalana. En el camp de recerca lexicogràfica hi trobem el *Corpus textual informatitzat de la llengua cata-*

Murs i bigues centenaris conviuen amb la funcionalitat moderna a la seu de l'Institut. A la pàgina de la dreta, detalls de l'ornamentació de la capella.

lana (1998), que va dirigir Joaquim Rafel. Aquesta obra, primera etapa d'un *Diccionari del català contemporani*, aplega 3.400 textos catalans datats entre 1833 i 1988, que totalitzen 52 milions de paraules. Aquesta base de dades permetrà culminar el 2010 una mena d'etiquetatge morfosintàctic en disciplines que van de la narrativa a la correspondència, passant per les ciències socials o les belles arts.

Les polèmiques sobre l'adequació de la llengua als temps i les crítiques a la seva rigidesa normativa envolten un Institut que vindica l'autoritat com a centre de catalanística i al qual s'atribueix un cert immobilisme que allunya la llengua catalana de la realitat social. En ser reelegit president el 1998, Manuel Castellet va insistir en les funcions de l'Institut: acadèmia de llengua de tot l'àmbit lingüístic català, centre de catalanística i institut promotor i coordinador de la recerca i l'assessorament dels poders públics. Aquesta darrera funció es concreta en dos projectes relacionats: els *Reports de recerca a Catalunya* –informació periòdica sobre la recerca en cada una de les àrees científica i tecnològica– i l'Observatori de Recerca, centre de recollida, anàlisi, explotació i difusió de dades sobre la recerca a Catalunya.

Els darrers anys han estat un continuat estira-i-arrotonsa al voltant de la denominació de la llengua. Així, el 23 de febrer de 2006 el Consell Permanent de l'Institut va subratllar que "llengua catalana o català és el nom amb

El País Valencià: un interès històric i natural de la Secció Filològica

TEXT **Joan Martí i Castell**

Catedràtic i primer rector de la Universitat Rovira i Virgili. President de la Secció Filològica de l'IEC

No és debades recordar que en la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) l'any 1907 no fou prioritària la qüestió de la codificació lingüística del català; els tres principis que mogueren Enric Prat de la Riba foren l'exigència i el rigor científics, la catalanitat i l'obertura a l'exterior. Fins al cap de quatre anys, el 1911, no es creà la Secció Filològica (SF), en el dictamen acord de constitució de la qual s'expliciten les funcions: "estudiar científicament la nostra llengua, inventariar el seu lèxic, fer-ne el diccionari i fomentar el seu

ús dins i fora de la nostra terra." Se li atorguen, doncs, les pròpies d'una acadèmia de la llengua.

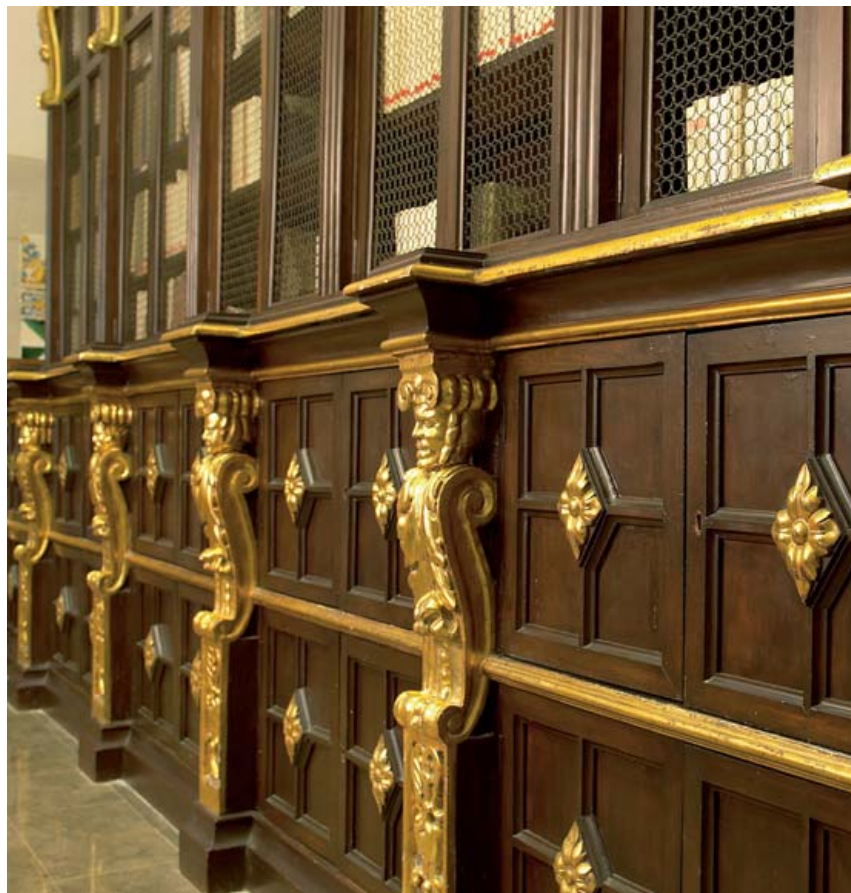
Pel que fa a l'àmbit d'actuació de l'IEC, els Estatuts estableixen que "s'estén a les terres de llengua i cultura catalanes" (Cap. I, art. 2); així mateix, determinen la funció de fixar la normativa del català i vetllar pel procés de normalització arreu on és llengua pròpia (art. 3 a). Amb la recuperació de la democràcia, l'Estat espanyol reconegué l'IEC per mitjà del Reial decret 3118/1976, del 26 de novembre, on es declara que té capacitat i autoritat d'intervenció en tot el domini lingüístic del català. El compromís de reunir tots els territoris de llengua catalana és infrangible i es manté com un dels trets fonamentals. Fins al punt que en el Reglament de règim interior, en referir-se als membres de les seccions (art. 18), es diu: "A l'hora de proposar un nou membre al Ple, cal que la secció tingui en

compte la realitat diversa de l'àmbit lingüístic català."

La SF ha complert escrupolosament el deure de la representació geogràfica de la llengua. I ha posat èmfasi, per raons de l'especificitat de la realitat sociolingüística, en el País Valencià. Manté unes relacions estretes amb les institucions que s'apliquen a l'estudi de la llengua catalana o que s'ocupen de l'anàlisi i el seguiment de la situació social en què hi viu. Tenint en compte el caràcter eminentment acadèmic de l'IEC, la SF es limita òbviament a la cooperació amb aquells organismes que treballen amb criteris exclusivament científics; a l'IEC no li correspon cap responsabilitat que no els tingui en compte. Així, doncs, de la mateixa manera que, pel que fa a l'àmbit balear, la Universitat de les Illes Balears és l'interlocutor habitual quant a les decisions lingüístiques i sociolingüístiques, pel que fa al País Valencià ho són les

què es coneix l'idioma que es parla a la Catalunya Nord, a l'Estat d'Andorra, al Principat de Catalunya, a la Franja de Ponent, al País Valencià, a la comarca del Carxe, a les Illes Balears i a l'Alguer." El "cavall de batalla" se situa al País Valencià, on "per raons sociolingüístiques, la llengua catalana es denomina també *valencià*, no essent, emperò, aquest terme en cap cas exclouent del nom genèric *llengua catalana* o *català*, nom amb què és coneguda per la romànica internacional i que així mateix es recull en els estatuts de les universitats d'Alacant, de València i Jaume I de Castelló de la Plana, i en altres institucions valencianes en referir-se a la llengua pròpia".

D'aquesta manera, l'IEC manté sense variacions aquesta denominació, "que és la que reflecteix el DIEC", i declara que "les solucions que apareixen en mitjans de comunicació o en l'ús de persones i grups –català/valencià, valencià/català, català-valencià, valencià-català– no solament no s'adeqüen a allò que l'IEC ha establert, sinó que, endemés, tampoc no s'ajusten a la manera com habitualment es denominen les llengües, amb un sol terme genèric, fins i tot en el cas d'aquelles que tenen més d'una apel·lació per a llur denominació: neerlandès o flamenc, castellà o espanyol, èuscar o basc, entre d'altres".

universitats que hi ha: la Jaume I de Castelló, la Universitat de València, la Universitat d'Alacant i la Universitat d'Elx. Les interrelacions es vehiculen sovint mitjançant la xarxa universitària Institut Joan Lluís Vives, especialment per a les qüestions sociolingüístiques. Això no obstant, la SF treballa sempre coordinadament amb l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV), compost per totes les universitats esmentades, llevat de la d'Elx. En els processos de fixació de la normativa lingüística els vincles permanents assegurin que la variació pròpia dels parlars del País Valencià sigui considerada adequadament. Existeix un conveni marc de col·laboració signat pels rectors de les tres universitats i el president de l'IEC, en el qual es reconeix la coincidència dels objectius de fomentar i promoure la recerca en l'àmbit de la llengua catalana; l'acceptació òbvia de la unitat del català, i l'interès consegüent de forjar una preceptiva que sigui vàlida per a tots els territoris.

Tanmateix, on més inequívocament són paleses la voluntat i la concreció en fets de la col·laboració de la SF amb el País Valencià és en els treballs de codificació que aquella duu a terme i en els especialistes que hi intervenen. Tant el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC com la gramàtica en curs d'elaboració han obert justament, progressivament i generosament les portes a la variació lingüística, des de la convicció que cap parlar no és millor ni pitjor que cap altre, principi que, per exemple, ha suposat l'eliminació en el *Diccionari* de la marca de dialectalismes: tan catalana és una forma lèxica d'Alacant com una de Girona; semblantment, tan catalana és una construcció sintàctica o una solució morfològica de València com una de Barcelona.

Per tal que l'objectiu de respectar la diversitat composicional de la llengua s'assoleixi amb garanties, la SF ha volgut comptar entre els seus membres amb una representació d'estudiosos, investigadors, escriptors, el coneixement dels quals de la realitat immediata amb

què estan habitualment en contacte assegurin en la normativa una plasmació pancatalana. Als fets em remeto: dels 38 membres de què es compon la SF, 10 són del País Valencià, és a dir, un 26%. El català central té una representació del 31,5%, amb 12 membres. El balear, del 10,5%, amb 4 membres, igual que les terres de Girona. El Camp de Tarragona, del 7,8%, amb 3 membres, igual que les terres de Ponent. La Catalunya del Nord, del 5,2%, amb 2 membres.

Els investigadors valencians de la SF són del tot conscients que la peculiaritat lingüística a què pertanyen hi té un pes específic ben notable. Saben perfectament que no cal que ningú més es preocupi perquè la variació valenciana no resti somorta. La SF li atorga la més meticulosa i alta qualificació.

ORGANITZACIÓ DE L'IEC

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Es dedica a la recerca sobre la història de la literatura, de les arts i del dret. Emet informes i dictàmens sobre escuts municipals, banderes i béns d'interès cultural a Catalunya.

Amics de l'Art Romànic

Recerca històrica i arqueològica i divulgació de l'art romànic, dels seus antecedents i conseqüents pròxims i, en general, de la cultura romànica i medieval.

Societat Catalana d'Estudis Hebraics

Estudis històrics i filològics relacionats amb la història del poble jueu i de la cultura hebrea de tots els temps. Recuperació, estudi i difusió del patrimoni dels jueus catalans de l'edat mitjana.

Societat Catalana d'Estudis Històrics

Conreu de les diverses branques dels estudis històrics i la seva difusió.

Societat Catalana d'Estudis Litúrgics

Estudi i publicació de la documentació relativa a la història dels usos litúrgics i paralitúrgics als territoris de l'antiga Corona de Catalunya-Aragó.

Societat Catalana d'Estudis Numismàtics

Estudi i difusió de les diferents branques de la història de la moneda, la medalla, els bitllets de

banc, els getons, els bons, els vals i altres objectes paramonetaris.

Societat Catalana de Musicologia

Promoció de la investigació científica musical i la seva aplicació pràctica.

SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

Desenvolupa programes de recerca en l'àmbit de la catalanística, de caire terminològic o orientats a l'estudi del patrimoni biològic i genètic, així com recerques no pròpiament centrades en territoris de parla catalana.

Institució Catalana d'Estudis Agraris

Estudi i debat de les diferents temàtiques de l'agricultura, la ramaderia i la silvicultura catalanes i del món rural.

Societat Catalana de Biologia

Difusió del desenvolupament de la ciència mitjançant les relacions entre científics i institucions científiques.

Institució Catalana d'Història Natural

Estudi i divulgació dels coneixements referents als éssers i els sistemes naturals.

SECCIÓ DE CIÈNCIES I TECNOLOGIA

Comprèn quatre àrees de ciències –Matemàtiques, Física, Química i Geologia– i quatre àrees de tecnologia –Industrial, de la Construcció, de la Informació i Comunicació, i de la Terra.

Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació

Estudi i difusió de coneixements sobre les ciències de l'alimentació.

Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica

Impuls de les recerques històriques sobre el passat científic i tecnològic en tots els àmbits.

Societat Catalana de Física

Foment de la recerca en l'àmbit de les ciències físiques i de la publicació de treballs.

Societat Catalana de Matemàtiques

Conreu de les ciències matemàtiques i foment de l'ensenyament i la investigació teòrica i aplicada.

Societat Catalana de Química

Conreu de les ciències químiques, foment de la investigació, promoció de la renovació en els aspectes pedagògics i difusió del seu coneixement.

Societat Catalana de Tecnologia

Difusió dels avenços tecnològics i debat sobre la seva incidència en l'economia, en el món empresarial i en la vida social i domèstica.

SECCIÓ FILOLÒGICA

Acompleix la funció d'acadèmia de la llengua catalana, que comporta l'estudi científic de la llengua, l'establiment de la normativa lingüística i el seguiment del procés d'aplicació d'aquesta normativa.

Societat Catalana d'Estudis Clàssics

Coneixement científic del món grecollatí, foment d'aquests estudis i de les relacions amb estudiosos d'arreu.

Societat Catalana de Llengua i Literatura

Estudi de totes les branques i tots els aspectes de la llengua i la literatura catalanes. Realització de col·loquis, taules rodones i cursets de caire monogràfic.

SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS

A més de la filosofia, hi són representades l'antropologia, les ciències de la comunicació, el dret, l'economia, la geografia, la pedagogia i la sociologia.

Associació Catalana de Sociologia

Foment dels estudis sociològics i del paper del sociòleg i organització de congressos, debats i jornades.

Societat Catalana d'Economia

Estudi, recerca i difusió en l'àmbit de l'economia, i en particular de la realitat econòmica catalana, la seva història i el seu futur.

Societat Catalana d'Estudis Jurídics

Conreu de l'estudi i de la investigació del dret en general i del dret català en particular.

Societat Catalana d'Ordenació del Territori

Recerca sobre aspectes teòrics de l'ordenació territorial i de la ciència regional, estudis sobre l'estructura territorial de Catalunya i dels altres

països catalans i sobre l'aplicació de les mesures d'ordenació.

Societat Catalana de Comunicació

Conreu i difusió dels estudis adreçats a impulsar la comunicació social i el seu coneixement.

Societat Catalana de Filosofia

Conreu i difusió de les disciplines filosòfiques en tots els seus aspectes i de la recerca històrica del pensament nacional.

Societat Catalana de Geografia

Conreu de la geografia en tots els seus aspectes.

Societat Catalana de Pedagogia

Reuneix els professionals de la pedagogia i les persones que han realitzat aportacions educatives importants i col·labora en la investigació educativa.

Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana

Organització de conferències i col·loquis en col·laboració amb diverses universitats.

CRONOLOGIA

1906 Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Les sessions del congrés, celebrat el mes d'octubre, catalitzen les aspiracions de la societat a disposar d'una institució que impulsi i organitzi tots els aspectes de la cultura pròpia.

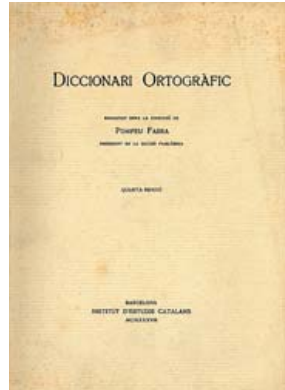
1907 Es funda l'Institut per iniciativa d'Enric Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona. Antoni Rubió i Lluch n'és elegit primer president i Josep Pijoan, secretari. El primer nucli està dedicat als estudis històrics. La nova institució té la seu al Palau de la Generalitat, aleshores anomenat Palau de la Diputació.

1908 Josep Puig i Cadafalch, fundador de la Secció Històrico-Arqueològica i pre-

sident de l'Institut en diversos períodes, promou la recuperació científica d'Empúries i les primeres excavacions.

1909 L'Institut comença la publicació dels quatre volums de *L'arquitectura romànica a Catalunya*, obra cabdal de Puig i Cadafalch.

1911 L'Institut s'amplia i queda constituït per tres seccions: la Secció Històrico-Arqueològica, presidida per Antoni Rubió fins al 1915; la Secció Filològica, presidida per Antoni M. Alcover fins al 1918, i la Secció de Ciències, presidida per Miquel A. Fargas fins al 1916. Els tres presidents de secció ho són de l'Institut per rotació qua-

drimestral. Eugeni d'Ors n'és el secretari general fins al 1920.

1912 Es crea la Societat Catalana de Biologia com a societat filial.

1913 Es creen les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut. Es publiquen les *Normes ortogràfiques*, declarades oficials un any més tard per la Mancomunitat de Catalunya, sota la presidència de Prat de la Riba.

1914 La biblioteca de l'Institut es posa a disposició dels investigadors amb el nom de Biblioteca de Catalunya.

Es creen l'Estació Aerològica de Barcelona, el Servei d'Excavacions, el Servei de Conservació i Catalogació de Monuments i el Servei de Conservació i Catalogació d'Arxius i Biblioteques d'Interès Històric.

1917 Es publica el *Diccionari ortogràfic* de l'Institut. Les edicions següents tenen lloc els anys 1923, 1931 i 1937. Es crea el Servei de Catalogació i Foment dels Museus Locals. Té lloc l'adhesió de la Institució Catalana

d'Història Natural. És la més antiga de les filials, fins i tot més antiga que el mateix Institut, ja que va ser fundada l'any 1899.

1918 Publicació de la *Gramàtica catalana*, de Pompeu Fabra, referència normativa primordial.

1921 L'Institut crea el Servei Meteorològic de Catalunya.

1923 Incorporació a la Unió Acadèmica Internacional (UAI). Neix la Societat Catalana de Filosofia, amb una vida molt curta en la seva primera etapa, ja que és estroncada per la dictadura de Primo de Rivera. Tardarà més de mig segle a reprendre les seves activitats.

1925 Amb la supressió de la Mancomunitat durant la dictadura de Primo de Rivera, l'Institut perd el reconeixement i la subvenció oficials, així com els serveis que tenia encomanats i que no li seran retornats fins al 1930.

1931 Es crea la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, origen de les actuals filials especialitzades. L'Ajuntament de Barcelona cedeix a l'Institut els edificis de la Casa de Convalescència i l'Hospital de la Santa Creu per a la instal·lació dels seus serveis i de la Biblioteca de Catalunya.

1932 Es publica el *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, que és adoptat per l'Institut com a diccionari normatiu. S'aproven les Normes de Castelló, respectuoses amb les emanades de l'Institut, subscriptes per intel·lectuals i institucions valencians.

1935 Fundació de la Societat Catalana de Geografia.

1939 La Diputació de Barcelona s'empara dels locals de l'Institut, que és

considerat extingit per les autoritats franquistes.

1942 Es reprenen les activitats en la clandestinitat.

1946 Es crea la Societat Catalana d'Estudis Històrics. Entre els seus objectius figura la constitució d'una possible alternativa per al cas que triomfessin les maniobres per abolir l'IEC.

1947 Es reprenen les publicacions sense sotmetre-les a la censura.

1951 Creació en la clandestinitat de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, segregada anys més tard en diverses societats especialitzades.

1959 La policia suspèn la festa anual de l'Institut a casa de Lluís Bonet i Garí, a Barcelona.

1962 L'Institut s'acull al Palau Dalmasas, seu d'Òmnium Cultural, i en rep el suport econòmic bàsic. Un any després, la seu serà clausurada per ordre governativa i no es reobrirà fins a cinc anys més tard.

1968 Inici de la publicació de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, amb l'assessorament lingüístic del secretari general de l'Institut, Ramon Aramon, i la participació de la majoria dels seus membres i de nombrosos experts de les diferents filials. Commemoracions públiques del centenari del naixement de Pompeu Fabra.

1969 Es funda la Societat Catalana d'Estudis Litúrgics.

1973 Creació de la Societat Catalana de Musicologia.

1976 Restituïda la democràcia, el Reial decret 3118 (del 26 de novembre) atorga "reconeixement oficial a l'Institut d'Estudis Catalans com a corporació acadèmica científica i cultural [...], l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura catalanes".

Se celebra el Congrés de Cultura Catalana (1976-1977), amb una àmplia participació de membres de l'Institut i les seves filials.

1977 Recuperació de la seu de la Casa de Convalescència, ocupada per la Diputació el 1939. Creació d'Amics de l'Art Romànic com a filial adscrita a la Secció Històrico-Arqueològica.

1979 Neixen l'Associació Catalana de Sociologia i la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics.

1980 Joan Coromines publica el primer volum del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*.

La Generalitat de Catalunya disposa que l'Administració seguirà les normes lingüístiques de l'Institut. Resorgeix la Societat Catalana de Filosofia.

1982 Constitució del Laboratori d'Estudis Geofísics Eduard Fontserè per treballar i divulgar estudis en el camp de les ciències de la Terra.

1983 L'Institut accepta com a filial la Institució Catalana d'Estudis Agraris, creada el 1979.

1984 Fundació de la Societat Catalana de Pedagogia i del Centre de Recerca Matemàtica.

1985 Es posa en marxa el Centre d'Art Romànic Català (ARCAT), projecte que té com a objectiu principal la formació d'una base de dades d'art romànic català dels segles IX al XIII. Es crea el Centre de Terminologia Catalana (TERMCAT), a càrrec de l'IEC i la Generalitat, amb la finalitat d'elaborar i difondre recursos terminològics, normalitzar els neologismes

catalans i prestar assessorament en l'ús de la llengua dins dels àmbits científic, tècnic i socioeconòmic. Inici del projecte de *Diccionari del català contemporani*.

1986 Fundació de la Societat Catalana de Comunicació.

1989 Posada en marxa de l'*Atlas lingüístic del domini català*.

1990 Comencen les activitats de recerca del Laboratori de Fonètica.

1991 Llei de la Generalitat de Catalunya sobre l'autoritat lingüística de l'Institut. Apareix la *Revista de Física*, primera publicació d'alta divulgació científica d'aquesta disciplina en català, editada per la Societat Catalana de Física. Connexió de l'Institut al Centre de Supercomputació de Catalunya (CESCA).

1992 L'Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació, creada l'any 1979, s'incorpora a l'Institut.

1995 Primera edició del *Diccionari de la llengua catalana*, normatiu per a tot l'àmbit lingüístic català. Publicació dels *Reports de la recerca a Catalunya (1990-1995)*. Creació de la Societat Catalana d'Estudis Hebraics.

1997 Acord de modificació dels estatuts per fer constar explícitament la unitat de la llengua catalana, per damunt de les denominacions que pugui presentar en els diferents indrets de la seva extensió geogràfica.

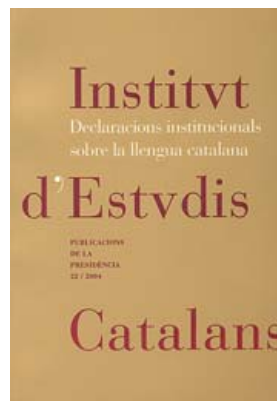
1999 Inauguració de la seu territorial de Perpinyà.

2001 Inauguració de les noves instal·lacions de la Casa de Convalescència restaurada.

L'IEC, junt amb la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i el Capítol Català de la Internet Society, crea l'Associació PuntCat per demanar a la ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) un domini per a la comunitat lingüística i cultural catalana. La Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana, fundada l'any 1979, s'incorpora a l'Institut.

Inauguració de la seu territorial de Castelló de la Plana.

2002 Manifest sobre *La llengua catalana a la Unió Europea*, amb què s'insta al reconeixement de ple dret del català en l'àmbit comunitari.

2003 Es posa en marxa l'Observatori de la Recerca Catalana, amb l'objectiu d'avaluar d'una manera continuada la situació del sistema català de ciència i tecnologia segons paràmetres homologables internacionalment.

2004 Aprovació de l'informe al Parlament de Catalunya sobre la reforma de l'Estatut. Celebració de la 78a Assemblea General de la Unió Acadèmica Internacional a la seu de l'IEC. Publicació de les consideracions sobre *L'ús social de la llengua catalana*. Declaració institucional sobre *Perspectives del segle XXI: recerca i país*.

2005 Salvador Giner és el nou president de l'Institut. Presentació de l'*Informe sobre el canvi climàtic a Catalunya* i de les *Obres completes* de Pompeu Fabra. La ICAAN aprova el domini d'Internet CAT, que serà operatiu un any més tard. En una assemblea celebrada a la seu de l'IEC, l'Associació PuntCat es dissol per deixar pas a la Fundació PuntCAT, que neix per promoure i gestionar el nom de domini CAT i impulsar la llengua i la cultura catalanes en l'àmbit de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Inauguració de les seus territorials de Lleida i Alacant.

2006 La sessió acadèmica celebrada al Palau de la Música el 16 d'octubre obre els actes del I Centenari. L'entitat té 122 membres numeraris, 52 d'emèrits i 56 de corresponents. Compta amb 26 societats filials, que agrupen un total de 8.398 socis, i hi treballen 96 empleats.

Es publica la *Declaració sobre la denominació de la llengua catalana*. Es publiquen els *Reports de la recerca a Catalunya (1996-2002)*.

Encàrrec a l'IEC de coordinar i situar a Catalunya el projecte de recerca sobre la dignitat de la persona humana, de la Unió Acadèmica Internacional.

2007 Publicació de la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana*, que es posarà a la venda per Sant Jordi, a càrrec d'Enciclopèdia Catalana i Edicions 62. Consta de 69.986 articles o entrades, 2.420 més que a la primera edició. Primer centenari de l'Institut d'Estudis Catalans.

Quan s'escrigui la història en majúscules dels advocats laboralistes, Francesc Casares ocuparà un lloc de glòria. La seva discreció com a actitud vital ha fet d'aquest home algú que va voler passar de puntetes i va acabar, compromès fins al coll, sent testimoni i protagonista de situacions límit en la lluita pels drets democràtics durant el franquisme. Considerat com a "l'incubador del sindicalisme predemocràtic", es troba ara en plena tasca d'escriure les seves memòries, la primera part de les quals s'han publicat a l'editorial La Campana.

Francesc Casares: "Els moviments redemptors no han acabat la seva feina"

ENTREVISTA
Núria Escur

RETRATS
Pere Virgili

● L'esperança per veure el final del túnel; la indefensió davant un sistema polític castrador; el plany per la manca de garanties jurídiques; la defensa de centenars de treballadors; els infames interrogatoris de Creix; la suor deixada a Magistratura i al Tribunal d'Ordre Públic: tot plegat ho veig a la mà dreta de Francesc Casares, una mica tremolosa, i a l'esquerra, reposant sobre la seva cartera de pell. I, pel camí, la guerra, la presó, les amenaces. Ell no hi dóna importància. Parla amb una sinuosa cadència i se li nota que és un veterà en les respostes d'advocat: només respon a l'estricta pregunta segons el verb que s'utilitzi, precis, ni un centímetre més cap allà ni un centímetre més cap aquí.

Francesc Casares (Tarragona, 1927), fill d'una parella de mestres republicans, educat en l'estètica noucentista, acaba d'impartir una ponència a la Universitat Pompeu Fabra. En entrar a la sala, la seva veu inunda els altaveus: "Perquè..., com deia Unamuno, a Espanya els jutges no es venen. Es regalen". Després de les rialles vénen episodis anecdòtics sobre la censura de l'època, censura que alguns aconseguen salvar "perquè com que eren volums de mol-

tes pàgines, el censor no se'ls llegia sencers. I a les darreres pàgines, abans del final, és on hi havia el més fort".

Vostè va començar a escriure les seves memòries sense pensar a publicar-les. Expliquen que li ballava pel cap, interioritzat, el mateix consell que en Carles Riba va donar a un jove poeta: "Escrigui, escrigui, però no publiqui".

Exacte. Aquestes memòries comencen un cap de setmana tranquil i reflexiu. Jo sóc molt aficionat al gènere. I un dia et trobes davant del paper i, sense saber com, et surt el títol del primer capítol: "Visca Macià! Mori Cambó!" però penses: "Vejam, matisem, que la gent no pensi que sóc una mena d'antropòfag incendiari... A casa eren més del 'visca Macià' que del 'mori Cambó'". És la primera imatge, la primera consigna que vaig sentir de petit des del balcó de casa.

I aquí arrenca el llibre, però acaba sis-centes pàgines més enllà, en un moment àlgid, quan a vostè el van tancar a la presó als trenta anys.

I és on estic ara. La gent em diu: "Com pots tenir tan bona

Pérez de Rozas / AHCIB-AF

Els sindicats clandestins aprofitaven els conflictes col·lectius de les grans empreses per plantejar un enfrontament polític amb la dictadura.

A la imatge, manifestació de treballadors de la Seat durant la transició, el desembre de 1978.

memòria?”. El cert és que tinc imatges, cultivades, segurament, com les perles. No n'estic especialment dotat, però estic segur que els fets de la vida de cadascú es recorden mentre els cultives, mentre en parlis amb la família, amb els amics. Aquests dies estic escrivint els que corresponen als anys seixanta. Però... estic desbordat!

Per què?

Perquè la primera part la vaig escriure espontàniament. Això li dóna aquella frescor que ha motivat que la gent digui allò de “es lleixi bé”. Jo dic que els lectors de les meves memòries es divideixen en dos: els qui s'han divertit d'allò més i els qui s'ho han passat d'allò més bé. Jo vaig escriure la primera part d'una manera desinhibida, sense pensar a publicar-lo, que és com caldria escriure sempre. Però ara ja no puc. He començat la segona part quan m'han assegurat que el publicaran. I això, malauradament, condiciona.

Ho explicarà tot?

A la vida d'una persona sempre hi ha uns àmbits que, per prudència o per pudor, en definitiva per conveniència, no s'expliquen, evidentment. Però jo he procurat que tot flueixi fàcilment. Segueixo una norma: allò que no em surt explicar... no cal.

A una persona com vostè que tanquen a la presó per defensar causes democràtiques, no li sembla que ha minvat vergonyosament el nivell de compromís polític, ètic i moral dels ciutadans?

Això és fruit de poder expressar-se lliurement.

Doncs quin despropòsit, no?

Si la gent, espontàniament, pot manifestar els seus sentiments, les seves preocupacions, actuar a favor dels qui necessiten ajuda, és lògic que no hi hagi tant compromís.

Però és cert que detecto això en els joves d'avui, tot i que també és veritat que tenen altres terrenys on jugar fort amb les seves inquietuds. Quan vius sota un règim de repressió, en canvi, de manca de llibertat, de dictadura, el compromís et porta a terrenys més difícils, més perillosos.

Qui està més enfonsat en el desprestigi, la classe política o el món de la justícia?

El desprestigi és un concepte relatiu perquè a la gent se li adjudica, justificadament o injustificadament. La societat en general es mostra molt vigilant respecte als seus polítics.

Decebuda.

El polític és objecte de molta crítica. Una altra cosa és si vostè em pregunta si aquest sentiment generalitzat està justificat o no.

Doncs li ho pregunto.

Jo crec que no pas tant com s'expressa. He vist la funció del polític “per davant i per darrere”. És a dir, vaig ser diputat del Parlament de Catalunya durant dues legislatures, cosa que em va permetre de veure el comportament dels polítics per dintre, i crec que aquest sentiment tan fort que hi ha ara, de crítica, entre l'opinió pública i els polítics, en part està justificat i en part no.

Què han fet malament els polítics a Catalunya?

A veure... Respondre la pregunta és complicat. Segurament, un fet que hi ha actuat en contra era la necessitat d'adequar els programes dels partits polítics a unes realitats diferents de les que es plantejaven en l'època de la transició. Llavors els programes dels partits eren molt més radicals en tots els aspectes, fins i tot el nacional, encara que aquest és justament l'aspecte que menys ha canviat.

Si vostè ho diu, que té la Creu de Sant Jordi...

Bé, abans els partits que podríem dir d'esquerres tenien com a rerefons unes situacions ben diverses, lluitaven per una realitat molt diferent. Ja m'entén. I això s'ha abandonat.

Les reivindicacions històriques?

Exactament. Abans, les reclamacions i reivindicacions es podien exercir en un terreny menys ambiciós. La transformació de les societats que llavors demanaven, o gairebé exigien, els partits d'esquerres s'havia d'aplicar acuradament. Aquesta manca de radicalitat d'avui s'ha entès malament. La gent ha cregut que els partits d'esquerres han abdicat les seves ambicions. I no és així, no se n'han desentès.

Vostè s'ha definit sempre com a socialista.

Actualment també o amb matisos?

Bé, una persona ha de procurar no resistir-se d'entrada als canvis que es presenten a la vida. A aquestes alçades, ja ho he après. Jo sempre he anat marcant una línia sinuosa en

les meves conviccions. Durant el meu compromís inicial amb el partit socialista –llavors el Moviment Socialista de Catalunya–, jo em definia com a “socialdemòcrata” i acceptava aquella situació. Després vaig trobar una cosa curiosa: vaig aprendre dels meus alumnes més del que els vaig ensenyar.

Perquè entre els seus deixebles i/o col·laboradors figuren noms d'una categoria inegable.

Els joves que han col·laborat amb mi sempre m'asseguren que he estat un exemple per a ells, que els he format. I no accepten quelcom que dic –no amb falsa modèstia, sinó absolutament convençut–, i és que molts d'ells m'han influït a mi.

Digui-me'n algun nom.

No m'agrada molt fer-ho, però, bé... “puc” fer-ho: José Antonio González Casanova o Isidre Molas. No diré més. Ells van col·laborar amb mi en una època de resistència, dins un règim dur. El panorama internacional feia que encara existissin partits i moviments que predicaven un combat contra un sistema, el capitalista, que calia substituir urgentment per una societat diferent. S'inspiraven en la doctrina marxista. I va ser aleshores que ho vaig veure clar, que vaig anar modulant les meves conviccions fins a alinear-me amb tots aquells moviments que predicaven una societat completament diferent.

Una societat basada en què, tenint en compte en què l'hem convertida?

Basada en l'eliminació del capital com a instrument bàsic de progrés. Però després, com a conseqüència de la crisi del comunisme, tot això es va modular. I quan finalment va arribar la transició, va ser necessari acceptar una sèrie de compromisos. A partir d'aquell mateix moment es va veure que, en efecte, la substitució integral del sistema capitalista per un altre de diferent era una cosa molt difícil d'entendre. Per tant, ara veig que he tornat a les meves posicions d'origen.

I encara més en l'aspecte de les llibertats polítiques.

Especialment. No vaig claudicar mai en aquest aspecte. Vull que quedi ben clar: en això no vaig dubtar mai. Però vaig reflexionar al voltant de l'estructura econòmica de la societat. Ara estic en una situació semblant a la que inicialment marcava el Moviment Socialista de Catalunya, que tenia tres directrius: el federalisme com a mitjà d'estructurar l'estat, la democràcia com a solució de la convivència política i el socialisme com l'element d'articulació de la societat. I estic en aquest punt.

En quin moment de la seva vida va tenir més por? Amb els bombardejos quan era petit? La presó? Els interrogatoris a Via Laietana? El seu paper

“Com a pitjors pors físiques triaria aquelles ocasions en què esperaves que et vinguessin a detenir. Esperaves però no et detenien, i era terrible”.

destacat a l'Assemblea de Catalunya? Judicis? Amenaces?

Miri, si estem parlant d'una por externa, material, deixi'm pensar-hi. Una altra cosa són les pors irracionals que un té a vegades. La por a morir, la por al ridícul, per exemple, són temors molt importants. Però si penso en les altres, les més físiques, crec que escolliria aquelles ocasions, al mig de la lluita contra el franquisme, en què estaves esperant que et vinguessin a detenir. Esperaves, esperaves. Però no et detenien i això era terrible.

Pitjor que estar en una cel·la a la presó?

Pitjor, pitjor. Per exemple, l'any 1962: van arribar al despatx uns treballadors que havien començat a crear Comissions Obreres i em van sol·licitar que articulés un escrit que fos “jurídicament impecable però senzill, fàcil d'assimilar”. En definitiva, que vam fer un document on ells explicaven el que van anomenar “plataforma reivindicativa”. A partir d'aquell document, van convocar una manifestació molt important a Via Laietana, que va ser reprimida.

Van retenir algunes persones i les van fer confessar. El van delatar?

Van agafar uns quants que es van veure obligats a dir que l'advocat Casares els havia redactat aquell escrit. I ingè-

nuament van afegir: “Escolti, però que consti que no ens va cobrar res per això”.

Tot un detall.

Sí... un detall inculpori immediat! Em van recomanar que m'amagués. Havien passat alguns anys des de la meva estada a la presó i jo, que ja havia adoptat una actitud de “servei discret”, em trobava un altre cop al mig del remolí. Vaig haver de buscar un lloc que no aixequés sospites. Em va semblar que amagar-me en l'estudi fotogràfic del meu cunyat seria molt segur.

Per què?

Perquè era a la plaça Molina, un lloc molt burgès perquè se'ls acudís anar-hi. Hi vaig ser tres dies terribles, amb aquella sensació de dir “em vindran a buscar o no?”. Això desespera, és el que genera la màxima inquietud.

I la por a la mort?

També m'arriba, de tant en tant. Mai no truca a la porta ni et demana permís per entrar. Però crec que he estat una persona prou equilibrada. He tractat aquestes pors de tu a tu, però només m'han causat, algunes vegades, conseqüències fisiològiques incòmodes.

Al seu llibre vostè explica com va començar a especialitzar-se en la defensa de treballadors. De fet, sembla que li van adjudicar el destí. Al despatx on treballava, quan un obrer hi entrava, se sentia la frase: “Que el rebí el Casares”. Va ser així? Què en va aprendre?

Va ser així. El primer que aprens defensant treballadors, sap

“Del contacte amb els desfavorits aprens la poca importància de les convencions socials en comparació de la seva projecció de contingut humà”.

què és? Descobreixes la qualitat humana d'unes classes socials menyspreades per les classes burgeses. I la burgesia d'aquí, i suposo que a tot arreu passa el mateix, se sent molt segregada d'aquestes capes socials. A vegades no ho manifesta amb un rebuig explícit, però... en el fons és així. Llavors tot canvia en el moment en què comences a defensar els interessos d'aquella gent, arribes a tenir un contacte físic amb ells, entres a casa seva, coneixes els seus fills, saps què estan passant...

Canvia de debò aquella perspectiva burgesa o només es desencadena un efecte compassiu?

En el meu cas, el primer. Veus que són persones amb un contingut humà que, sovint, no només és igual sinó superior al d'aquells que van per la vida amb un gran convenciment sobre ells mateixos.

Que bé que s'explica vostè per tal de no dir prepotència. Ha trobat en els primers més dignitat?

Moltíssimes vegades. Del contacte amb els més desfavorits, amb els perdedors, vaig aprendre a no fer cas de tot allò que, a vegades instintivament, i ho entenc, et pot produir un cert rebuig. Les seves actituds, les seves maneres, no són les teves. I només llavors arribes a veure l'escassa importància que tenen totes aquestes coses, les convencions socials, en comparació de la intensa projecció de contingut humà que hi ha al seu interior. Estic parlant sempre de l'àmbit professional. En l'àmbit personal, és clar, si et trobes en un àmbit burgès... no te n'escapes.

Recordi'm un cas del qual se senti orgullós.

Vaig optar per defensar els treballadors i vaig mantenir la meva promesa. La imatge se'm repeteix en la ment. Sempre passava el mateix. Quan et demanaven ajuda per a algú i aconseguies treure'l de la presó, llavors en aquell últim tram de vorera per on caminaves cap a la presó amb el document a la mà, en uns segons, mentre acceleraves el pas, pensaves: “Porto a la mà la clau de la llibertat d'aquest home”. Obriran les portes, i els rastells. I l'abraçada que li feies a aquella persona a la sortida de la presó, això, li ho asseguro, això no es pot oblidar. Encara avui puc posar fàcilment rostres a alguns d'aquells casos. Generalment eren obrers o estudiants. Els estudiants van assumir un paper protagonista cap al final del franquisme.

I un cas en què no hagués pogut salvar el seu client?

En un pròleg que vaig escriure per a un llibre d'Albert Fina vaig descriure la sensació de derrota i frustració que t'envaïa quan anaves al jutjat de guàrdia per veure si podies aconseguir la llibertat d'uns estudiants o treballadors. Es feia tard, eren les dotze de la nit, la una, les dues, el jutge de guàrdia que no t'obria i... al final, a les quatre de la matinalda te n'anaves, cansat, amb algun company. Recordo aquella sortida del palau de Justícia, Arc de Triomf cap amunt...

Trist.

Barcelona començava a despertar, d'aquella manera tan enganxosa en què desperta Barcelona, i llavors pensaves: "He fracassat". Aquesta és la sensació d'impotència més gran que he sentit en la meua vida.

Què li semblava més impresentable del codi penal de l'època?

Que fossin delictes drets que avui estan a la constitució. Resultava absurd. Si en una reunió hi havia més de vint persones, per exemple, això ja era delictes per reunió il·legal. S'imagina com era d'absurd començar una reunió dient: "Vejam, quants som avui?" I a comptar com nens... "17, 18, 19, 20..., i tu espera fora". O els pasquins literaris que es feien explicant el que es considerava delictes o no; allò era terrible.

Quina mesura essencial creu que ha millorat la vida de la classe treballadora en les últimes dècades? Aquella que hagi marcat un abans i un després.

N'hi ha dues: la llibertat sindical, sens dubte, i el dret de vaga. Quan penso que llavors només teníem el sindicat únic, que, a més, enquadrava en el mateix espai treballadors i empresaris... Els sindicats verticals parteixen de l'essència del règim.

Els advocats laboralistes de la seva generació diuen que durant l'època no van saber diferenciar entre "hores de despatx i hores de partit". Ha canviat molt la seva vida quotidiana?

I tant. En obtenir la llibertat sindical, els sindicats van muntar els seus propis serveis jurídics. Abans, el despatx d'un advocat laboralista era, alhora, un sindicat clandestí. Això es va acabar.

No rebien ajuda externa?

Pensi que, en aquella època, ens cridava molt l'atenció una cosa. Pensàvem: "Hauríem de posar-nos en contacte amb els laboralistes de França, d'Itàlia, d'Alemanya". I no els trobaves mai, perquè allà hi havia sindicats lliures. Però l'advocat laboralista com a figura, entès com a home que actua fins a les últimes conseqüències a favor dels representats, no existia.

Una figura que es va crear espontàniament.

Per descomptat, perquè ningú no va dir: "Ara farem una cosa que es dirà advocats laboralistes". De mica en mica es va anar imposant la tendència a corporativitzar-nos, vam fer una associació, fins i tot vam redactar una mena de codi ètic de l'advocat. Amb una gran ingenuïtat, començava dient: "L'advocat no podrà posar-se mai al servei dels poderosos".

Com?

S'imagina? Quan tothom sap que l'advocacia està concebuda per defensar els rics.

En comunió amb aquesta atmosfera d'ingenuïtat vostès van anar rebent l'ajuda gratuïta d'altres sectors. A més d'advocats, els seus feus van anar incorporant professionals d'altres disciplines. Seria difícil ara trobar tanta col·laboració?

Metges, arquitectes, enginyers, economistes, arribaven fins a nosaltres. Fins i tot es va fundar un "centre d'estudis i assessoraments laborals..., societat anònima". Ara ja res no és el que era. El paper de l'advocat laboralista ha quedat molt mancat de la funció de defensa integral del perseguit.

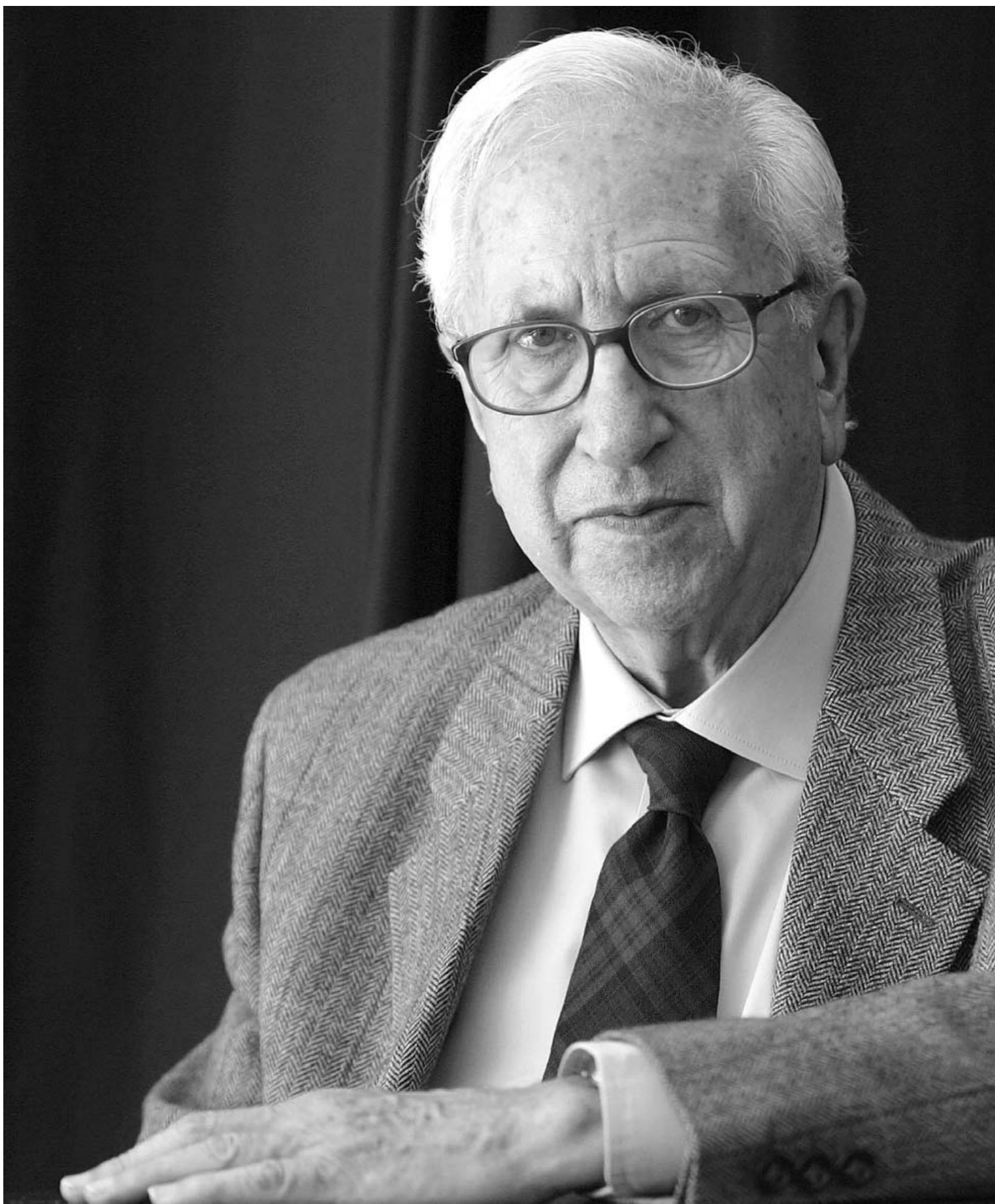
La força de l'actuació sindical a les empreses ha augmentat, i tanmateix sembla difícil aconseguir la cohesió, la solidaritat absoluta, sense esquerdes, de tot un grup. Els treballadors han esdevingut més individualistes? Desconfien dels seus propis sindicats? On és la força aglutinant, amb tot el seu efecte mediàtic, la resistència històrica de casos com ara Seat o Olivetti?

En els casos individuals de treballadors et senties inclinat a salvar-los, a salvar l'economia de les seves famílies, a aconseguir-los una indemnització. I en aquest punt és fàcil que tothom hi estigui d'acord. Però quan entraves en casos de conflictes col·lectius, amb alteracions com les que presentava la Seat o la Pegaso..., et trobaves que el que demanaven

Treballadors de banca en vaga a la plaça de Catalunya, el març de 1983.

Pérez de Rozas / AHCB-AF

els líders dels sindicats clandestins era una defensa més rupturista, i en aquests casos no tothom estava disposat a jugar-se-la. S'aprofitaven els judicis davant la Magistratura de Treball per accentuar la conflictivitat. S'havia de posar en relleu que hi havia una incompatibilitat d'interessos entre els uns i els altres.

Com era la posada en escena?

La decoració requeria que hi intervinguessin molts advocats alhora.

De ben segur que ha conegut molts ciutadans valents, gent que es jugava el sou per resistir.

Vaig conèixer gent feta d'una pasta especial, que tenia fusta de líder. Gent que et feia pensar: "Aquest, en estat natural, seria capaç de fer-se líder guerriller". Gent dotada, de forma instintiva, d'una impressionant capacitat per dirigir. Manuel Murcia Ros, per exemple, és un nom mític del qual ja no parla ningú. Tenia una capacitat fantàstica per arrossegar la gent.

Vostè devia fer por a tots els empresaris...

Bé... sí. D'alguna manera, suposo.

Va rebre amenaces?

No. El que vaig rebre, més aviat, van ser suggeriments de passar-me a l'altre bàndol. Alguns d'ells em van proposar d'entrar a treballar al seu despatx. Així de clar.

Segurament, el consideraven un dels millors. O potser veien en vostè l'ovella negra del ramat, però, al cap i a la fi, un d'ells?

No em toca a mi ara descriure la imatge que els altres tenien de mi. Però pel que vaig poder advertir, s'havia estès la idea que algú va resumir de la manera següent: "Casares és revolucionari, però és un senyor". Jo sempre he cregut que això era per la meva tendència, que encara conservo, de portar corbata. Pensi que aleshores tothom portava jerseis de coll alt.

Estil Marcelino.

I les noies que començaven a exercir l'advocacia compareixien als jutjats amb faldilles llargues fins als peus o amb uns texans vells. I, en lloc de portar una cartera de pell amb els papers, portaven un cabàs. Jo crec que la meva corbata va contribuir al fet que se'm diferenciés.

Oriol Bohigas, en un article que li va dedicar, feia referència a la importància del fet que vostè fos fill de mestres republicans. Això et fa ser d'una manera determinada?

Crec que sí. D'ells vaig aprendre, sobretot, el sentit de responsabilitat social, la voluntat d'igualació, el respecte envers els altres i envers la natura. I la certesa que t'havies d'esforçar per tornar a la societat tot allò que en rebies.

"S'havia estès la idea que algú va resumir així: 'Casares és revolucionari, però és un senyor'.

Suposo que per la meva tendència a dur corbata".

Aquestes recomanacions no es formulaven mai de manera literal, com un catecisme, però es deduien. Al meu pare li agradava molt portar-nos a passejar pels parcs de Barcelona. A Montjuïc, per exemple, que llavors encara es deia l'Exposició (aproximadament l'any 1929), i mentre caminàvem per aquells jardins ens deia: "Mireu, nens, aquests jardins que ara veieu, tan bonics, no els té cap rei del món. Són de tots. Per tant, els heu de cuidar".

Vostè té cinc fills i cinc néts.

Avui mateix acaba de néixer l'última, la Rita. I tan bon punt acabi amb vostè, me'n vaig a l'hospital a veure-la.

Felicitats. Què s'aprèn de la paternitat?

Reconec que, com a pare, he estat un pare "de transició". Jo procedia d'una època en què els pares, dins la família, encara no havien assumit el paper de col·laboració que els pertocava. I encara no havia arribat la situació actual, en què tant el pare com la mare es reparteixen la totalitat de la feina. Així que vaig ser una barreja. He procurat complir fins a un cert punt, però sé que no ho he aconseguit del tot...

Quin valor els ha intentat traspasar?

El mateix que els meus pares. No he fet discursos als meus fills quant a la seva manera d'encarar la vida, però segurament alguna cosa deuen haver intuït perquè dos dels cinc es dediquen a la pedagogia. No sé si això hauria fet molt feliç el meu pare, que sempre deia: "Només he arribat a mestre, no he transcendit a una categoria superior". Ell diria allò de: "No han passat de mestres". I jo dic: "Han arribat a ser mestres".

Però els seus pares van ser mestres de la República i es van prendre la seva professió gairebé com un sacerdoti.

S'ho van prendre massa seriosament, si analitzem el que s'ha vist després.

Discuteix sobre política amb els seus fills o coincideix amb ells?

No hi ha homogeneïtat entre ells, però tampoc una radical oposició.

Carme, la seva dona, apareix en molts dels capítols del seu llibre. Què succeeix quan es recorre el mateix camí durant tants anys amb la mateixa persona?

En el nostre cas, puc dir que hem viscut perfectament compenetrats. Així doncs, la meva relació de parella, com diuen ara, es pot qualificar de molt agraïda. Per a mi, segur, i per a ella, vull pensar que també. Tots dos hem sabut compartir les preocupacions de la família i ambdós hem intentat fer compatibles, com es diu ara, "oficis i tasques".

Ella, amb cinc fills, es va atrevir a tornar a la universitat.

Estic molt orgullós que la Carme, malgrat aquests cinc fills nostres, continués treballant i s'atrevís a cursar una segona carrera. Ella va fer primer la seva llicenciatura en clàssiques i, més tard, la carrera de Filologia. Va guanyar unes oposicions per entrar a l'escola pública i una càtedra de Llengua i Literatura Catalana. Es va jubilar, però s'hauria estimat més no fer-ho.

La situació de les dones que exerceixen en el món de l'advocacia deu ser radicalment diferent de la de les dones que van estudiar la carrera amb vostè.

Totalment. Pensi que dels aproximadament 400 alumnes que estàvem matriculats a Dret, només cinc eren dones. I quan vaig començar a exercir, l'any 51, d'uns 3.000 col·legiats, només una dotzena eren dones. Les coneixíem totes. Avui, en canvi, no li sabria dir si hi ha una manera distinta d'exercir l'advocacia segons el sexe. No ho sé, no sabria marcar la diferència.

Què va ser el més difícil per a elles?

Trobar clients. Això sí, hi havia desconfiança. Quan va morir l'advocat amb el qual jo havia treballat, el va substituir la seva filla Montserrat, ja llicenciada. Ella va intentar tirar endavant el despatx. Un dia, un antic client, home de maneres molt abruptes, va trucar per telèfon i va demanar pel senyor Avilés. La minyona li va contestar: "No, miri, el senyor Avilés va morir fa dues setmanes. Però el despatx continua funcionant." "Ah, sí? Qui el porta?" va afegir el client. "La seva filla". "Com ha dit, fill o filla?" "Filla." "Ah, molt bé, doncs faci-li arribar el meu condol!" I així va acabar tot.

Dins la pròpia professió eren més comprensius?

No! Moltes dones havien d'enfrontar-se al comportament masculista d'alguns companys. Per a alguns veure una dona exercint d'advocada era molt sorprenent, molt torbador. Ara s'ha normalitzat: jutgesses, magistrades, secretàries, l'advocada contrària... De vegades, un entra a un judici i pensa: "Bé, aquí estic jo sol..., com una illa, envoltat de mar pertot arreu menys per mi mateix".

I després de 57 anys de professió i d'haver defensat centenars de treballadors, ha arribat a la conclusió que al seu gremi hi ha més corrupció que a d'altres?

Si parlem de jutges i magistrats, jo diria que, salvant alguns casos en què hi ha corrupció econòmica, no n'hi ha per a tant. Recentment algun magistrat i algun advocat han acabat a la presó: això és un cas d'escàndol, però tot i així no és tan preocupant com altres defectes que hi detecto. A mi em fa més por un jutge que no s'estudia bé el cas que un jutge que es ven. Perquè la majoria de les vegades, com deia Unamuno, "a Espanya els jutges no es venen. Es regalen".

"Entre jutges i magistrats hi ha defectes més preocupants que la corrupció. Em fa més por un jutge que no s'estudia bé el cas que un que es ven".

I per què es regalen?

Per la seva manera de ser, per la seva extracció social, de vegades s'inclinen davant determinades accions a les quals no haurien arribat d'una altra manera. Però, recordi: val més això que no pas altres coses. Abans, en èpoques de dictadura, hi havia casos més menyspreables. Per exemple, en la jurisdicció penal era molt freqüent. Penso ara en els accidents de trànsit i en les companyies d'assegurances. Per cinc mil pessetes s'aconseguia una acta de processament o la revocació d'un processament! En aquest sentit, crec que s'ha millorat molt; no crec que hi hagi més corruptes que en altres estaments. És molt pitjor la manca de responsabilitat professional que se salda amb llastimosos resultats per als litigants.

Vostè també ha estat client d'altres advocats?

Em feia tanta por que l'advocat que em representava es vengués com que oblidés un termini o que no sabés enfocar el judici.

Els consells de guerra li semblarien grotescos.

Vaig presenciar-ne uns quants, però no s'hi va impartir la pena de mort. Aquests sí que eren durs. Tot allò era un espectacle que, realment, entrava dins el grotesc. Un consell de guerra era com una mena d'escenari de teatre, entre òpera i sarsuela, on es presentava una sèrie de gent uniformada i posava els seus sabres sobre la taula. Una filera de soldats fent guàrdia... un espectacle tenebrós. I, a més, havies d'enfrontar-te a aquell sistema judicial que no tenia absolutament cap garantia processal.

I entre tant obscurantisme, com es podia confiar a trobar la llum al final del túnel? Van imaginar llavors que viurien en la democràcia en què vivim

ara? Aquesta democràcia té alguna cosa a veure amb la que somniaven?

Aquella sensació que el franquisme no s'acabava... allò pesava molt. Era molt dolorosa. Alguns, els optimistes impenitents, van pensar que s'acabava l'endemà. Dèiem que se'ls desgastava el dit índex de tant insistir sobre la taula: "Això s'acaba, això s'acaba!". Un d'ells era un farmacèutic que reunia a la seva rebotiga, a l'estil del segle passat, uns quants tertulians. No senyor, allò no s'acabava i, com deia Raimon, "quan sembla que s'acaba, torna a començar". Això donava la idea de certa desesperança. I, les coses clares: no vam ser nosaltres els que vam acabar amb aquella dictadura. No la vam acabar nosaltres, no vam ser capaços de vèncer-la. Aquella dictadura la van acabar, la va acabar la naturalesa, les previsions fisiològiques.

El més difícil, els últims cinc anys?

Llavors es va produir una mena d'acceleració de la resistència i l'oposició, que ajudava una mica a "emborratar", a embriagar, les consciències. Sobretot els moviments polítics clandestins, les accions al carrer, els estudiants universitaris, etc., van esdevenir focus d'excitació. I aleshores tot es va accelerar: aquell va ser el moviment de resistència que va ajudar a aguantar.

Vostè havia d'haver estat el primer alcalde de Barcelona en democràcia, l'any 1979. Per què va refusar la invitació?

Crec que se li ha donat més importància de la que va tenir. En un moment donat, quan es tractava de buscar un candidat a l'alcaldia dins del partit socialista, hi havia companys que ja ocupaven un càrrec públic. Aleshores vaig entrar a formar part del que s'anomena "el perfil" idoni: algú amb certa edat, però encara jove i amb un cert crèdit i prestigi entre determinats estaments de la ciutat. Llavors, Joan Raventós, que era molt amic meu i un dels líders del partit, em va dir: "Et volem proposar com a alcalde". Però la cosa no va passar d'aquí, perquè jo li vaig dir immediatament que no acceptava.

Per què?

Doncs perquè no m'agradava la idea de passar de la meva estricta vida privada, familiar i professional, encaminada des de feia tants anys, a una situació de vida pública com la que jo imaginava que implicava ser alcalde de Barcelona.

Què el va ajudar a no deixar-se convèncer davant una oferta tan llaminera?

Se'n va fer una llegenda. No sé d'on va sortir, però la van atribuir a la meva dona, la Carme. Expliquen que no em donava suport en aquesta qüestió i que va dir a algú allò de "abans abadessa que alcaldessa!" Haig d'afegir que jo mateix em vaig convèncer. El que jo tenia molt clar, això sí, és que si m'arribava el moment de ser diputat al Parlament de Catalunya, llavors acceptaria.

I aquest càrrec va arribar.

En aquella època jo mirava el Parlament i recordava el meu pare quan, en passar davant l'edifici del Parc de la Ciutadella, ens explicava què era un parlament. Sempre li va agradar portar-nos-hi perquè deia que "el 29 no porta a tot arreu". Ah! Aquells tramvies de circumval·lació...

Al final, què és el que més importa a la vida? I qui o què l'ha defraudat més?

La primera pregunta és fàcil. El que més importa és haver viscut en pau amb un mateix. Amb això es diu tot, no cal afegir-hi res més. I el que més m'ha defraudat... és molt difícil de contestar. Potser la constatació que els moviments redemptors de caràcter polític i social han rebaixat els seus plantejaments molt més enllà del que era necessari. Pari atenció al que dic: molt més enllà del que era necessari!

Veig que això l'entristeix.

És que encara no ho he paït.

Quina reflexió demanaria a la societat civil?

Que tingui consciència que, si es veu el món amb una perspectiva global, encara és necessari mantenir la idea i la voluntat d'aplicar els conceptes de justícia a escala mundial. No ens podem quedar en el nostre "petit món". Cada vegada som més una porció d'un món global i d'un conflicte universal.

Aleshores, més implicació?

És clar. Encara no s'ha acabat la feina dels moviments redemptors.

"Els moviments redemptors de caràcter polític i social han rebaixat els seus plantejaments molt més enllà del que era necessari".

La biomedicina, un repte per a la tradició científica catalana

TEXT
Jordi Hereu
Alcalde de
Barcelona

● L'any 2007 Barcelona organitza un extens programa de difusió científica amb el nom de Barcelona Ciència 2007. Volem acostar el pensament científic a la població, divulgar aquests coneixements i, si pot ser, despertar en els joves la vocació pel saber. Avui els científics ocupen el lloc dels filòsofs i són els qui es fan les preguntes i els qui tracen els nous paradigmes i els nous relats sobre l'origen, sobre la vida, sobre els misteris que planen en aquestes dimensions. Si volem entendre el món, hem d'entendre la ciència del nostre temps.

Acostar la ciència a la gent que no la freqüenta o que la considera molt complexa és un repte apassionant. Existeix una certa prevenció davant el saber científic: sembla impossible d'entendre per a qui no hi està avesat. I ho és pel que fa al seu llenguatge tècnic i específic, però no quant a l'abast de les descobertes. La nostra vida quotidiana està envoltada de ciència i tecnologia; i també ho estan les nostres reflexions més profundes.

Hi ha una altra raó que aconsella portar la ciència al mig de la societat. No és fàcil d'expressar, però seria més o menys així: no es pot deixar la ciència només en mans dels científics. És tan poderosa, voreja tant l'abisme, que cal que estigui governada per valors molt sòlids; no pas per creences, sinó per una ètica que respecti la dignitat humana, la neutralitat d'objectius i el principi del benefici universal. És en la pròpia essència del científic voler anar més enllà. Diu el principi elemental de l'esperit científic que si una cosa es pot fer, es farà; si un experiment es pot intentar, s'intentarà; si un camí es pot obrir, s'obrirà. De manera que és la societat en conjunt la que ha d'exercir aquest paper de vigilant i la que ha de posar límits, si no a la investigació, almenys a l'ús que se'n faci, de les descobertes. És per això que els ciutadans i ciutadanes, de totes edats i aficions, han de tenir prou coneixement per poder jutjar cap a on va la ciència i amb quines conseqüències.

Dit això, hi ha un detall important en aquesta celebració científica que endegarem el 2007, amb la col·laboració d'altres administracions i la participació activa de diferents entitats científiques. Hem triat aquest moment perquè

enguany s'escau el centenari de l'atorgament del premi Nobel a Santiago Ramon y Cajal pels seus estudis sobre les neurones. L'inici d'aquells estudis pioners va ser a Barcelona, a la càtedra d'Histologia, on va treballar cinc anys. És possible que això no s'hagués endegat sense l'esperit innovador de Barcelona, la petita però estimulante "massa crítica" de recerca mèdica que hi havia i que neix d'una generació que va imposar la mirada progressista sobre la tradicional, en dos aspectes fonamentals: l'experimentació sistemàtica i el contacte amb l'estranger. La Barcelona del 1888, de l'Exposició Universal, és també la ciutat que celebra el Congrés de Ciències Mèdiques que dóna pas a la medicina moderna.

Aquesta tradició no es perd. A la ciutat hi ha, pel cap baix, 55 carrers que tenen nom de doctor. Amb poques excepcions, tots són personatges notables de la medicina catalana, alguns de notorietat internacional, com ara el doctor Josep Trueta. Gent que s'ha integrat i ha contribuït a la "fraternitat" internacional del coneixement, molt abans que es parlés de la societat global del coneixement com una de les definicions del món d'avui. Però també és cert que uns anys enrere manava la tradició que aquí es formessin bons investigadors i que molts marxessin a desenvolupar el seu treball arreu del món, potser no tant en el camp de la medicina, però sí en altres carreres científiques.

Exportàvem cervells, perquè les condicions de la investigació local no eren prou estimulants, ni prou enriquidores. Doncs ara és el moment de canviar aquesta tònica i començar a exportar ciència. D'investigar a casa, frec a frec amb els grans equips d'arreu del món, i exportar saber, exportar resultats.

DE LES BASES ALS RESULTATS

Barcelona comptava amb una potent infraestructura per assentar-se com una petita potència en el camp de la biomedicina, no solament pel pes específic de les nostres universitats, sinó també per la presència determinant d'una indústria privada compromesa amb la recerca, tant mèdica com farmacèutica i, no cal dir-ho, de les institucions priva-

José Manuel Garzón

Sala blanca de la plataforma de nanotecnologia del Parc Científic de Barcelona.

des, sovint familiars, capdavanteres en diferents camps de la ciència mèdica: Barraquer, Dexeus, Gil-Vernet... De manera que es podia aprofitar tot això, aquesta disponibilitat, aquesta tradició, i convertir la biociència en un dels motors de la Barcelona del segle XXI. I això és el que s'està fent, a partir de la sinergia entre Universitat, centres públics i privats de recerca i l'empresa. I amb fites tan singulars com la inauguració recent del Parc de Recerca Biomèdica a la Barceloneta, que se suma a l'IDIBAPS, a l'Institut de Recerca Biomèdica i al Parc Científic de Barcelona, entre altres instal·lacions capdavanteres.

S'hi sumaran, d'aquí a un parell d'anys, el Centre de Recerca Oncològica de l'Hospital de la Vall d'Hebron, que en certa manera és paradigmàtic d'aquest esperit, perquè reuneix en un sol projecte la pràctica hospitalària de referència, la investigació universitària i científica i la participació del mecenatge privat en la forma d'una fundació que ha fet la donació (anònima) dels diners necessaris per bastir l'edifici de set plantes que acollirà el centre, dintre del recinte hospitalari. Som davant d'un nou Hospital de Sant Pau –que, com és sabut, neix de l'herència d'un ciutadà de Barcelona, Pau Gil–, l'edifici del qual, esplèndid, va ser construït per Domènech i Montaner –al seu moment revolucionari pel plantejament de mòduls independents connectats per passadissos subterranis– i que en pocs anys es va situar al límit alt de la pràctica assistencial a casa nostra. Per dir-ho en resum: 370 investigadors treballaran al Centre de la Vall d'Hebron i tot el que es vagi descobrint s'aplicarà en les teràpies dels pacients de forma immediata. Ja no caldrà buscar fora les últimes tècniques curatives!

Això donarà un important terreny de joc a les actuals i

“El pes de la ciència és avui tan alt que dominar aspectes del saber científic té una gran rellevància per a una ciutat que vulgui pesar en el món més enllà dels seus valors convivencials i patrimonials”.

futures generacions de científics catalans i d'arreu, perquè avui la ciència és un territori comú, sense fronteres. I serà, evidentment, un estímul per a les nostres universitats, vinculades a aquests centres de recerca. Com a resultat, situarà Barcelona en el mapa del coneixement, que no és poca cosa, avui que aquesta matèria *immaterial* és una font de riquesa tangible i intangible. Per això podem dir que la biociència ja és, actualment, un dels motors de Barcelona, no només d'interès social, sinó també econòmic i de projecció.

UN FUTUR MULTICIENTÍFIC

Però no ens quedem només en la biociència. Barcelona i l'àrea metropolitana tenen avui peces bàsiques del puzzle de la ciència, com són el futur sincrotró –accelerador de partícules– del Vallès i el supercomputador Mare Nostrum, vinculat a la Universitat Politècnica. Tenim biociència, però tenim, a més a més, física pura i tenim tecnologia de comunicació i informàtica. No n'hi ha prou, però. Hem de ser més ambiciosos, encara. He dit abans que hem passat de la fase d'exportar cervells a retenir-los o retornar-los. Doncs bé, ens hem de plantejar seriosament, en el futur pròxim, atraure cervells internacionals. Que els millors científics joves d'arreu del món triïn Barcelona per acabar la seva formació, per tirar endavant els seus projectes. Perquè, si generem aquest pol científic, vindran les empreses, les empreses voldran tècnics formats a les nostres universitats i tot plegat accelerarà la roda del creixement i de la noble ambició de la ciutat i dels nostres estudiants. Serem una capital de la ciència.

Ens hem posat moltes vegades l'etiqueta de ser “capital” d'alguna cosa, així que aquesta vegada escau que la frase sigui tan exigent amb nosaltres mateixos. Ser capital, una de les capitals, de la investigació en ciències de la vida i en ciències en general és un orgull i una responsabilitat per a Barcelona. Avui, el pes de la ciència és tan alt que dominar alguns aspectes del saber científic és d'una gran rellevància per a una ciutat que vulgui pesar en el món competitiu més enllà dels seus valors patrimonials i convivencials, que són els eixos que de moment marquen la imatge de Barcelona al món.

M'importa especialment l'efecte que aquest paquet notable d'instal·lacions científiques tindrà en les generacions futures d'estudiants barcelonins. Unes generacions ja definitivament multiculturals i de diferents extraccions socials que podran abraçar amb bones perspectives l'aventura del saber. D'alguna manera, aquestes vocacions futures completaran el cercle que fa cent anys van iniciar els científics moderns, que alhora eren hereus de la tradició medieval de “ciència” catalana –de noms mítics com ara Arnau de Vilanova–. És un repte fascinant!

L'aposta de Barcelona per les noves tecnologies, en el marc del desenvolupament de la "ciutat del coneixement", ha dut les administracions, en col·laboració amb les universitats i la iniciativa empresarial privada, a dedicar grans esforços a la consolidació del sector de la biomedicina i les biotecnologies. No es pot oblidar que, en la societat actual, l'aplicació de la recerca biològica al desenvolupament de la salut té un paper transcendental en el camp econòmic. El projecte de la BioRegió de Catalunya, que segueix l'exemple d'altres grans àrees d'investigació i producció biotecnològica d'Europa i de la resta del món, dibuixa un futur prometedor per a Barcelona, que aspira així a convertir-se en la capital de la biomedicina i la biotecnologia del sud d'Europa.

Aquest Quadern Central explora la situació en aquest àmbit, amb una especial incidència en tres iniciatives capdavanteres que s'han posat en marxa recentment, com són l'Institut de Recerca Biomèdica, l'Institut d'Investigacions Biomèdiques August Pi i Sunyer i el Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona. La contribució privada al projecte a partir del teixit empresarial existent –en el qual s'integren tant les delegacions de grans multinacionals com moltes empreses de capital català–, les experiències internacionals i la preparació dels nous investigadors són els temes d'altres articles de la sèrie, que es tanca amb una entrevista a Joan Cornet, president de la comissió executiva de la fundació que promou el projecte de la BioRegió.

Barcelona, capital de la biomedicina

Biomedicina i biotecnologia com a elements de progrés

Pere Virgili

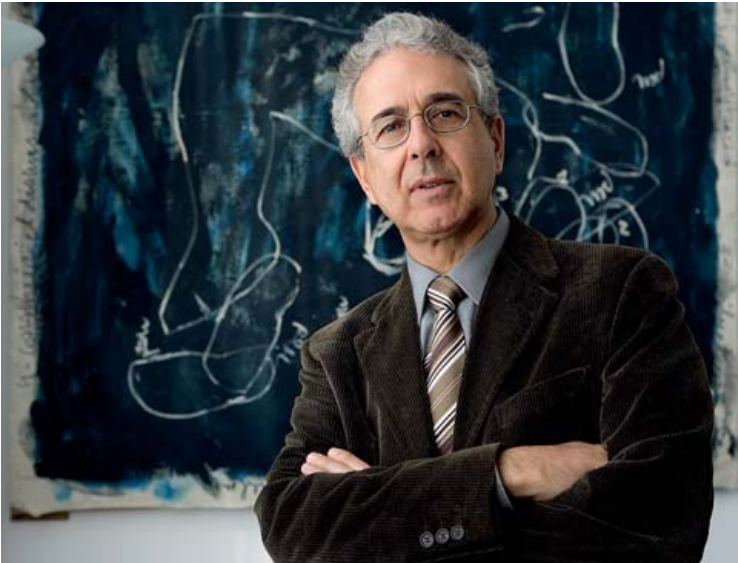
TEXT
Joaquim Elcacho

● L'evolució social està marcada per grans etapes de desenvolupament del coneixement, l'economia i el benestar dels ciutadans. Uns dels reptes més immediats i, possiblement, l'element clau en una nova revolució social es troba en la biomedicina i les biotecnologies. Es tracta d'aprofitar els coneixements més moderns en el camp de la biologia per avançar en el desenvolupament de fàrmacs, el tractament de malalties i la producció de nous aliments. Barcelona i el conjunt de Catalunya tenen en aquest camp una de les estratègies més clares i amb més possibilitat per al desenvolupament econòmic i social a l'inici del segle XXI. La coordinació d'esforços del sector acadèmic, les institucions i la iniciativa privada comencen a oferir una magnífica oportunitat de creixement. L'Aliança Biomèdica de Barcelona primer i ara el projecte BioRegió de Catalunya estan fent possible que un nou vessant de "la ciutat del coneixement" es converteixi en realitat.

L'any 2001, en el número 55 d'aquesta revista, el professor Joan Josep Guinovart explicava que amb la creació de nous centres de recerca científica Barcelona es trobava en un moment "fantàstic" per convertir-se en una capital internacional del coneixement. El camí per convertir la capital catalana en "el gran centre de biomedicina del sud d'Europa" estava obert. El procés continua en marxa, ara amb una organització molt més consolidada i amb projectes que confirmen totes les aspiracions. Barcelona i Catalunya refermen la seva candidatura a liderar un camp de la recerca científica i el desenvolupament tecnològic amb tantes aplicacions i beneficis com la biomedicina.

Fa sis anys, el professor Guinovart dirigia el Parc Científic de Barcelona (PCB), un projecte que aquell mateix any havia inaugurat la seva primera fase de construcció i que forma part del grup de centres d'excel·lència en els quals es basa el projecte de desenvolupament de la biomedicina a casa nostra.

Des del 2001 ençà s'han posat en marxa i s'han consolidat moltes altres iniciatives en aquesta àrea del coneixement, especialment l'Institut de Recerca Biomèdica (que ara dirigeix el mateix Joan Josep Guinovart, dins el PCB),

Joan Josep Guinovart, director de l'Institut de Recerca Biomèdica, una de les entitats integrants del Parc Científic de Barcelona –foto inferior–, amb seu al campus Diagonal de la Universitat de Barcelona.

IRB

José Manuel Garzón

l'Institut d'Investigació Biomèdica August Pi i Sunyer (IDIBAPS, un consorci amb seu a l'Hospital Clínic de Barcelona) i el Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona (amb el seu emblemàtic edifici al costat de la Barceloneta).

La creació de múltiples infraestructures en l'àrea de les ciències de la vida ha pres un relleu especial si es considera que són propostes que coordinen esforços i recursos en una mateixa direcció. Així, la creació de l'Aliança Biomèdica de Barcelona primer i, avui dia, la de la BioRegió de Catalunya estan fent realitat una aspiració que els científics fa anys que tenen molt clara. Ara, a més, aquests projectes faciliten les aplicacions pràctiques dels coneixements científics i la creació de noves empreses.

La primera fase d'aquest procés es va posar en marxa el setembre del 2003, amb la signatura de l'Aliança Biomèdica de Barcelona (ABB), en un acte solemne celebrat a la sala Ramón y Cajal de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.

La proposta no podia ser més clara: prenent el model dels projectes europeus més avançats, l'Aliança Biomèdica de Barcelona (ABB) es constitueix com una iniciativa de les entitats vinculades amb la recerca biomèdica i té l'objectiu d'"estructurar i millorar la qualitat i la potencialitat de la recerca pública biomèdica que es duu a terme a Barcelona i a la seva àrea d'influència; la seva finalitat és participar en la transformació de Barcelona com a punt de referència biomèdica (bioclúster) per a la comunitat científica internacional", com destaquen les entitats promotores. És per aquest motiu que l'ABB va ser creada amb la missió d'actuar com a estructura d'unió i comunicació entre les entitats de recerca biomèdica i participar en la construcció d'un potent grup biomèdic i biotecnològic a l'àrea metropolitana de Barcelona. De forma molt resumida, el conveni marc de la nova aliança es proposa coordinar els programes de recerca biomèdica, aconseguir la màxima sostenibilitat dels recursos científics i col·laborar en la formació dels seus tècnics i en els nous instruments de transferència de tecnologia, amb la creació d'empreses de base tecnològica. Les institucions promotores d'aquest projecte van ser la Universitat de Barcelona, la Universitat Pompeu Fabra, el consorci Institut d'Investigacions Biomèdiques August Pi i Sunyer (IDIBAPS), la Fundació Parc Científic de Barcelona (PCB) i la Fundació Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona (PRBB).

BALANÇ DE L'EXPERIÈNCIA

Montserrat Vendrell, sotsdirectora general del Parc Científic de Barcelona, recorda que l'objectiu inicial de l'Aliança Biomèdica de Barcelona era "aconseguir fer de Barcelona un punt de referència

José Manuel Garzón

Enrique Marco

biomèdica europea per a la comunitat científica internacional”. L’aliança entre les tres institucions biomèdiques “ha permès avançar en un model comú de com entendre la recerca biomèdica i el context necessari perquè aconsegueixi un nivell internacional i, al mateix temps, l’ABB ha ofert un marc comú on estructurar ensenyaments, programes de recerca i inversions en infraestructura científica a la Barcelona metropolitana”.

Tot i tenir uns objectius molt clars i comptar amb un acord sòlid entre els socis científics, l’ABB no va arribar a consolidar-se plenament. No va ser fins al 2005, amb la constitució de la Fundació BioRegió de Catalunya, que els objectius que ja havia apuntat l’ABB prenen un abast i un suport prou amplis per obrir les esperances d’un èxit total no només en l’àmbit de Barcelona, sinó també en tot Catalunya.

Jordi Camí, director del Parc de Recerca Biomèdica, indica que els objectius de l’ABB “s’han aconseguit en part gràcies al fet que mai no han deixat d’existir estretes relacions entre els centres del sector públic, i molt en particular entre el PRBB, l’IDIBAPS i el Parc Científic de la UB”, però destaca que “la iniciativa de l’ABB ha quedat a bastament superada per l’adveniment de la BioRegió”.

Entre els projectes concrets que es van posar en marxa a partir de l’ABB, Camí destaca els dos més recents: “la participació del 22@, que es dirigeix a disposar d’espais permanents per a la postbioincubació, és a dir, per a l’etapa de creixement i expansió de les noves empreses biotecnològiques, i el segon projecte, que fa referència al desplegament d’entitats de forma conjunta entre nosaltres, com a sector públic, i les empreses farmacèutiques locals”. Així, el professor Camí considera que és precisament en el projecte BioRegió on té sentit prosseguir amb les línies fundacionals de l’ABB.

La sotsdirectora general del Parc Científic de Barcelona, Montserrat Vendrell, destaca que l’experiència de l’ABB va servir per fer realitat el projecte BioRegió de Catalunya, “entès com un marc més ampli on els tres elements de la triple hèlix són presents: sector públic, sector

privat i administracions”. “La BioRegió pren ara el lideratge en la dinamització del sector biotecnològic i biomèdic a casa nostra; més que substituir o complementar, engloba l’estructura de l’ABB i en potencia els principals objectius. L’ABB segueix com a paraigua que recull les necessitats d’un col·lectiu determinat de *stakeholders* o actors de la bioregió”, detalla Montserrat Vendrell.

UN REpte ENCARA MÉS AMBICIOS

Marta Aymerich, directora del Consell Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) entre 2004 i 2006, explica que el projecte BioRegió “pretén aconseguir que Catalunya es converteixi en un nucli de primera línia a escala internacional en el camp de la recerca i el desenvolupament empresarial” en l’ampli ventall d’iniciatives que es relacionen amb les biociències i la medicina. Tot i que bona part de les entitats promotores de BioRegió es troben a Barcelona i l’àrea metropolitana, Marta Aymerich destaca que el projecte pretén convertir-se en “una iniciativa de tot Catalunya”. En aquest sentit, a més dels grans hospitals de Barcelona, d’on surt el 90% de les publicacions científiques de Catalunya en biomedicina, s’espera “la participació de centres com l’Hospital Universitari Dr. Josep Trueta, de Girona, o la Corporació Sanitària Parc Taulí. A més, des del principi, es comptarà amb la participació d’entitats com l’Institut de Recerca i Tecnologia Alimentàries (IRTA) i la Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació (FCRI).

Segons Aymerich, un dels aspectes més destacats del projecte BioRegió és la seva estructura “de triple hèlix, és a dir, de participació conjunta de les institucions públiques, de les universitats i els hospitals universitaris i, finalment, de les empreses”. De fet, un dels avantatges que es pretenen aconseguir amb aquesta iniciativa és facilitar les relacions i l’intercanvi de coneixements entre els sectors de recerca bàsica i les empreses. “Una proposta com aquesta permetrà que els descobriments científics es converteixin més ràpidament en beneficis pràctics per a la societat”, va detallar la directora

Albert Armengol

L'Hospital Clínic és la seu de l'Institut d'Investigació Biomèdica August Pi i Sunyer (IDIBAPS). A sota, Marta Aymerich, directora del Consell Interdepartamental d'Investigació i Innovació Tecnològica (CIRIT) entre el 2004 i el 2006.

A la pàgina anterior, Montserrat Vendrell, subdirectora general del Parc Científic de Barcelona, i la nova seu del Parc de Recerca Biomèdica, a la Barceloneta.

Pere Virgili

del CIRIT. Un dels camins per aconseguir-ho serà la creació d'empreses especialitzades en desenvolupaments científics portats a terme a Catalunya.

Així doncs, BioRegió de Catalunya es presenta com un nou model de desenvolupament regional que neix amb la voluntat de contribuir a la millora de la qualitat de vida dels ciutadans mitjançant la coordinació de l'activitat en biotecnologia que es du a terme a Catalunya, principalment en l'àmbit de les ciències de la vida i en l'agroalimentari. L'objectiu és consolidar Catalunya com a referent internacional amb una recerca d'excel·lència, un teixit empresarial competitiu i un sistema de transferència de coneixement sòlid i dinàmic.

BioRegió de Catalunya també té entre els seus objectius contribuir al

desenvolupament econòmic i social mitjançant la promoció d'un sector estratègic, com és la biotecnologia, considerada com a factor clau no només com a mitjà per incrementar el coneixement, sinó també com a motor de l'economia. Aquesta proposta es concreta en la coordinació de la recerca biomèdica i biotecnològica a Catalunya, en la creació d'un entorn adequat per a la transferència de coneixement i tecnologia, en les activitats que contribueixen globalment al desenvolupament i a la comercialització de productes biotecnològics innovadors i, de forma molt destacada, en la consolidació d'un sector empresarial potent.

EVOLUCIÓ HISTÒRICA

El projecte de crear una entitat de coordinació i promoció de les activitats científiques i empresarials en biomedicina i biotecnologia es va posar sobre la taula el 2004, poc després de la constitució del govern tripartit. Després d'un ràpid període de preparació, el 17 de novembre de 2004 cinc consellers van participar en la presentació pública del projecte preliminar del que ja es començava a denominar BioRegió de Catalunya. En l'acte es va recordar que Catalunya disposa de grans investigadors, metges de primera línia, empreses de farmàcia i biomedicina i voluntat política per avançar en la recerca científica i les seves aplicacions pràctiques. Però es va posar l'èmfasi en el fet que amb tots aquests elements per separat no n'hi ha prou: calia posar en marxa iniciatives que facilitessin "el treball coordinat de tots aquests elements per aconseguir resultats pràctics en la millora de la qualitat de vida dels ciutadans de Catalunya", segons va explicar Josep Bargalló, en aquell moment conseller en cap de la Generalitat.

Després de l'experiència de l'Aliança Biomèdica de Barcelona, la nova gran iniciativa per coordinar tots els agents implicats en la biomedicina i la biotecnologia va fer el primer pas formal amb l'acte celebrat el mateix 17 de novembre del 2004 al Palau de la Generalitat, una reunió que va comptar amb la participació de més de setanta

Pere Virgili

Joan Cornet, president de la comissió executiva de la Fundació BioRegió de Catalunya.

representants d'institucions, universitats, hospitals i empreses.

Els consellers Josep Bargalló, Carles Solà (Universitats i Recerca), Josep Maria Rañé (Treball i Indústria), Marina Geli (Salut) i Antoni Castells (Economia) van participar en la reunió de presentació del projecte i van explicar l'abast de la iniciativa. "No és habitual que cinc consellers participin en una conferència informativa; el motiu és la presentació d'un dels projectes que el Govern considera més fonamentals en el desenvolupament social, econòmic i de benestar", va explicar Bargalló.

Bargalló va voler destacar que la iniciativa BioRegió de Catalunya no pretén ser una estructura més, i menys encara una nova burocràcia, sinó un instrument de coordinació que permetrà aconseguir més i millors resultats pràctics del treball que, en molts casos, ja s'està portant a terme. La Generalitat tindrà en aquest projecte el paper de "catalitzador, tractor i finançador inicial" –va indicar Bargalló–, però bona part del treball correspondrà a les universitats, centres sanitaris i empreses que a partir d'ara se sumin al projecte. Carles Solà va posar un èmfasi especial en la "llarga llista" d'iniciatives que tenen a veure amb la recerca científica i el desenvolupament en biomedicina i biociències. El conseller Antoni Castells, per la seva banda, va destacar que "aquesta és una de les millors inversions que es poden fer per al futur de Catalunya; ordenar, racionalitzar i reorientar els recursos per obtenir millors resultats".

FORMALITZACIÓ DEL PROJECTE

El 14 de febrer del 2006, després d'un període de definició i formalització de l'estructura organitzativa, es va firmar l'acta fundacional de la Fundació BioRegió de Catalunya. L'acte de constitució de la Fundació va tenir lloc al Palau de la Generalitat de Catalunya i va estar presidit pel conseller primer i president del Patronat, Josep Bargalló, i els patrons nats: el conseller d'Economia i Finances, Antoni Castells; el conseller d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI), Carles Solà; el conseller de Treball i Indústria, Josep Maria Rañé; la consellera de Salut, Marina Geli, i, en representació de l'Ajuntament de Barcelona, el tinent d'alcalde Jordi Portabella.

En aquell acte solemne es va recordar una vegada més que les actuacions de la BioRegió de Catalunya tenen com a finalitat desenvolupar una estratègia, amb el suport de l'Administració, que promogui la

interrelació dels sectors públic i privat en tots els àmbits d'actuació vinculats a la biomedicina i la biotecnologia. En conseqüència, els representants de la nova fundació van destacar que treballaran per coordinar al seu entorn universitats, centres públics de recerca, grans infraestructures tecnològiques, hospitals universitaris, parcs científics, empreses i entitats de capital risc, entre d'altres agents que desenvolupen la seva activitat en aquest àmbit.

ORGANITZACIÓ DE LA NOVA FUNDACIÓ

D'acord amb els seus estatuts, la Fundació BioRegió de Catalunya estarà organitzada orgànicament a partir d'un patronat, la Comissió Executiva, el director i el Fòrum BioRegió de Catalunya. Cal destacar que, a banda de sis patrons nats i sis patrons en representació de les institucions, el patronat de la nova fundació compta amb vuit patrons representants del món empresarial, designats pel Fòrum BioRegió de Catalunya entre els seus membres, i vuit patrons més, representants de les universitats, centres de recerca, els hospitals i parcs científics i tecnològics.

Atès que un dels objectius de la Fundació és estimular l'associacionisme i la cooperació entre els diferents actors del món de la biotecnologia, el Fòrum BioRegió de Catalunya ha estat constituït com un òrgan assessor i de participació de les entitats col·laboradores amb la Fundació.

El Fòrum està format per un centenar de representants d'universitats, centres de recerca, hospitals universitaris, parcs científics i tecnològics, empreses i organitzacions públiques i privades, entre d'altres entitats relacionades amb el sector de la biomedicina i la biotecnologia. Inspirat en models d'associacions d'altres bioregions, com la Medicine Valley Academy (Dinamarca i Suècia), aquest Fòrum té entre els seus objectius dinamitzar l'activitat en aquest àmbit en qüestions com la generació de coneixement, transferència i explotació; la relació entre les diferents entitats, o la projecció de la BioRegió de Catalunya.

En la primera reunió del patronat de la Fundació es va nomenar Joan Cornet com a president de la comissió executiva de la Fundació. Joan Cornet Prat (Manresa, 1950) és enginyer tècnic i llicenciat en Psicologia. Va ser alcalde de Manresa del 1979 al 1987 i va treballar en diferents càrrecs de la Comissió Europea i el Parlament Europeu entre 1988 i 2004, any en què va ser nomenat secretari general del Departament de Salut de la Generalitat (vegeu-ne l'entrevista en aquest mateix quadern).

En la mateixa reunió es va nomenar com a director de BioRegió Gerard McGettigan (Glasgow, 1961), llicenciat en Biologia Molecular i especialista en desenvolupament de productes biofarmacèutics i *regulatory affairs*. McGettigan va mantenir el càrrec fins al passat mes de desembre, quan el va deixar per motius personals i professionals.

Un vaixell que actui com a motor de Barcelona

Ana Portnoy

TEXT
Antonio Madrideojos

FOTOS
Enrique Marco

● El Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona (PRBB), amb l'inconfusible edifici de planta el·líptica i coberta de fusta que s'erigeix a tocar de l'Hospital del Mar, es va inaugurar oficialment el passat 15 de maig amb l'objectiu de convertir-se en els pròxims anys en un dels motors científics del sud d'Europa. El seu naixement ha estat un llarg camí ple de somnis, de tenacitat i, també, de dificultats. Ara mira al futur.

La construcció del PRBB ha durat cinc anys, però la gènesi del campus va començar fa almenys vint, quan un grup de científics i gestors de l'Institut Municipal d'Investigació Mèdica (IMIM), amb Jordi Camí al capdavant, va plantejar a l'Ajuntament la possibilitat de construir un gran complex científic en un antic camp de futbol situat al costat de la platja de la Barceloneta. Es tractava, segons els seus promotors, de crear un centre d'investigació biomèdica que fos multidisciplinari, competitiu i amb una gestió moderna, gens anquilosada en el funcionariat, i que a més pogués combinar les seves investigacions amb la medicina clínica aportada pel veí Hospital del Mar. En un temps en el qual la ciència tocava fons, el projecte era pràcticament una quimera, però la decisió municipal de reservar l'espai per a equipament científic va ser un primer pas esperançador.

Dues dècades després, el PRBB pot presumir de ser el major edifici consagrat a la ciència de tot el sud d'Europa, amb uns 50.000 metres quadrats construïts i un miler de persones treballant al seu interior, entre científics, estudiants de doctorat i personal de suport i gestió. La qualitat de la ciència no només es mesura amb grans números, però el recentment inaugurat PRBB els té tots per convertir-se en un referent internacional o, com a mínim, "per donar un impuls a Barcelona en la seva lligueta d'ascens a la primera divisió de la ciència mundial", en paraules del catedràtic Jordi Camí, director general del PRBB i gran artífex de tot el projecte.

El PRBB, una iniciativa conjunta de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i la Universitat Pompeu Fabra (UPF), ha costat

L'edifici del Parc Biomèdic, obra dels arquitectes Manuel Brullet i Albert de Pineda, és un complex imponent i de gran singularitat, amb forma de ferradura oberta al mar i aspecte de vaixell.

A sota, la fins fa poc seu de l'Institut Municipal d'Investigació Mèdica, una de les quatre grans entitats que formen part del Parc Biomèdic i, de fet, la seva impulsora inicial.

uns 110 milions d'euros, però a partir d'ara haurà de sumar entre 55 i 60 milions més per al funcionament anual de tots els seus centres, ja que justament una de les novetats del campus és que el consell rector del PRBB s'encarrega del manteniment de les estructures comunes, des de l'electricitat o la neteja fins a la vigilància o l'eliminació dels residus, però cada un dels seus instituts té els seus propis òrgans de govern i el seu finançament. A més, encara que el PRBB depèn de l'erari públic, l'objectiu és augmentar els seus pressupostos futurs i el seu personal a partir de contractes competitiu amb la

indústria i del lloguer de les instal·lacions. De fet, el 40% dels recursos són aconseguits actualment pels mateixos investigadors "mitjançant contractes de servei i ajudes competitives sol·licitades tant a les administracions d'aquí com a les europees i les nord-americanes", segons va recordar Camí durant la inauguració del PRBB. Els 50.000 metres quadrats del PRBB, repartits en vuit plantes i dos soterranis, acullen essencialment tres grans centres públics consagrats a la investigació biomèdica (Institut Municipal d'Investigació Mèdica, Centre de Regulació Genòmica i Centre d'Investigació en

El Parc Biomèdic se situa en una àrea privilegiada des del punt de vista de la concentració d'equipaments mèdics i científics, com l'Hospital del Mar –a l'esquerra, el vestibul exterior– i l'Institut de Ciències de la Mar del CSIC –a sota.

Medicina Regenerativa de Barcelona), l'àrea de salut de la UPF, l'Institut d'Alta Tecnologia (IAT), altres plataformes tecnològiques i empreses de l'àmbit biotecnològic i farmacèutic. El resultat és avui envejable, però el director general recorda que no va ser gens fàcil atraure totes les institucions al projecte i després aconseguir que es possessin d'acord perquè participessin en el funcionament general de la infraestructura o en algun dels centres.

INVESTIGADORS DESTACATS DE TOT EL MÓN

Segons les previsions, en el PRBB hi treballaran un total de 1.005 persones durant el seu primer any de funcionament, de les quals 782 estaran dedicades a R+D i la resta, 223, seran administratius i personal de suport: “És tracta d'una excepcional massa crítica de talents que permetrà situar Catalunya en la primera línia mundial en investigació biomèdica”, confia Camí.

Una de les grans novetats del PRBB és que, a diferència de la majoria dels centres científics espanyols, els investigadors no s'hi han incorporat fent oposicions a una plaça fixa, sinó mitjançant fitxatges i un concurs de mèrits arbitrat per un comitè internacional. Això ha permès oferir sous molt competitiu a primeres figures de la ciència, consolidades en altres centres, que difícilment haurien vingut en altres condicions. A més, el PRBB els ha ofert uns altres dos atractius essencials: per una part, unes instal·lacions modernes, a l'altura dels millors centres científics del món; i per una altra, una gran varietat de grups que treballen en línies complementàries, des de la ciència més bàsica fins a la medicina d'aplicació hospitalària. “El clima i la qualitat de vida a Barcelona són un atractiu, sens dubte; però el projecte científic està per davant”, insisteix el director del PRBB.

Gràcies a tot plegat s'ha aconseguit la incorporació no només de Juan Carlos Izpisúa-Belmonte, Miguel Beato, Luis Serrano i altres destacats investigadors espanyols que treballaven a Alemanya o els

Estats Units, sinó també de científics estrangers, fet inaudit en altres èpoques, com el nord-americà Ramin Shiekhatar, expert en biologia molecular, i el suís Nino Kunzli, especialitzat en contaminació atmosfèrica.

De fet, en el PRBB hi estan representades actualment trenta nacionalitats diferents i la llengua de treball habitual, així com la dels cursos de doctorat que s'hi imparteixen, és l'anglès. “Donàvem per descomptat que el PRBB podia ser atractiu per a espanyols que volien tornar al seu país –declara Camí–, però el realment interessant és que hem aconseguit reclutar gent de tot arreu. Aquestes són les regles del joc en el món de la ciència per poder triomfar”.

Encara que en els primers temps del PRBB hi treballaran un miler de persones, les instal·lacions s'han previst per arribar a una plantilla futura d'unes 1.500. “Ser tantes persones no només ajuda a racio-

nalitzar infraestructures, sinó que en la ciència té un efecte multiplicador”, prossegueix el director general del PRBB.

UN EDIFICI SINGULAR

El campus biomèdic s'ubica en un lloc excepcional just al costat de la platja de la Barceloneta, entre l'Hospital del Mar i l'Institut de Ciències del Mar, del CSIC. L'edifici, realitzat sota la direcció dels arquitectes Manuel Brullet i Albert de Pineda, és un complex imponent per les seves dimensions (32 metres d'altura màxima), però gens estrident, i sobretot “molt funcional”, com recorda el mateix Brullet, donat que el PRBB va ser concebut específicament per acollir infraestructures científiques i facilitar la interrelació entre elles. En aquest sentit, per exemple, tot l'edifici té un cablejat central de fibra òptica i connexions informàtiques d'alta velocitat. També compta amb espais dissenyats a propòsit com a zones de reunió.

Brullet i De Pineda han intentat que el campus no destaqués en excés sobre la resta del barri, que tingués “un perfil amable”, com subratlla el primer. Això s'aconsegueix especialment gràcies a la coberta de fusta, que és l'element emblemàtic de l'immoble, però també gràcies al terrat inclinat –la façana marítima és més suau i baixa que la del darrere, menys freqüentada–. A més, per facilitar la integració en l'entorn, la planta baixa compta amb una gran espla-

nada oberta al passeig Marítim, batejada com plaça de Charles Darwin, per la qual podran transitar els vianants. L'atri interior del PRBB també està obert al públic, encara que a la nit queda tancat. La planta de l'edifici, amb forma de ferradura oberta al mar i aspecte de vaixell, té unes dimensions de 117 per 74 metres i ocupa en total 8.000 metres quadrats. El PRBB consta de vuit plantes exteriors (en la seva façana a la Ronda Litoral), una planta baixa amb un gran *hall* i unes altres tres subterrànies que, a més d'equipaments científics com l'IAT, amb la seva unitat PET de diagnòstic per la imatge, han permès la construcció d'un poliesportiu públic amb piscina inclosa, que gestiona la Fundació Claror, i un aparcament amb capacitat per a 296 places.

Des d'un punt de vista arquitectònic, el més sorprenent del PRBB és possiblement que tot l'edifici se sosté gràcies a dos grans pilars centrals dels quals pengen tensors metàl·lics exteriors, 110 per planta, cosa que ha evitat la proliferació de columnes. De fet, un recorregut per l'edifici és un passeig ple de llum i, si hi ha sort, amb vistes extraordinàries al mar. A això hi contribueix també la coberta de cedre vermell del Pacífic –molt resistent a la humitat–, que sembla compacta però que realment no ho és, perquè les plaques de fusta estan separades entre elles i deixen passar la llum. L'entramat, a més, disposa d'un sistema d'irrigació que permet mantenir-la neta i garantir la seguretat en cas d'incendi.

L'edifici, finalment, no només ha estat dissenyat per minimitzar els requisits d'aire condicionat i calefacció, sinó que un terç del seu terrat està cobert per plaques solars per a la producció d'aigua calenta.

QUATRE GRANS UNITATS

Malgrat la singularitat d'aquest espai, Camí destaca que el fet fonamental és el personal: “Els periquitos són més importants que la gàbia”. Quatre grans unitats es reparteixen més del 60% de l'espai disponible en el PRBB. Es tracta de l'Institut Municipal d'Investigació Mèdica (IMIM), que disposa de les dues primeres plantes; el Departament de Ciències Experimentals i de la Salut de la Universitat Pompeu Fabra (CEXS-UPF), que s'ubica a la planta tres; el Centre de Regulació Genòmica (CRG), que és a les plantes cinc i sis, i el Centre d'Investigació en Medicina Regenerativa de Barcelona (CIMRB), que se situa en la setena. Encara que cada centre té assignat un espai específic, el PRBB disposa d'estructures comunes, com un modern auditori, un dels animalaris més avançats del món, un menjador laboral i vestidors, així com les oficines centrals del mateix PRBB. A més, el campus acull diverses plataformes científiques de dimensions més reduïdes i disposa d'una reserva d'espai per llogar-lo a empreses del sector.

En qualsevol cas, d'espai, no en queda molt. En aquest sentit, segons avança Jordi Camí, la UPF “estudia impulsar un nou immoble al Mercat del Peix, molt pròxim al campus, per acollir empreses del sector que desitgin beneficiar-se de l'enorme potencial que ofereix el PRBB”.

El parc biomèdic centra la major part dels seus esforços en cinc camps concrets de la ciència: diferenciació cel·lular i càncer, regulació gènica i epigenètica, epidemiologia i salut pública, fisiopatologia i desenvolupament de fàrmacs i, finalment, biologia computacional. Els quatre grans centres o unitats del PRBB estan consagrats a una àrea concreta, però, com es veurà a continuació, les investigacions estan molt interrelacionades.

L'Institut Municipal d'Investigació Mèdica (IMIM), fins ara situat

en un edifici pròxim al PRBB, vora la Ronda Litoral, es trasllada al nou campus amb l'objectiu de créixer i “no dependre de les limitacions d'espai”, explicava poc abans de la inauguració del PRBB el seu director, Josep M. Antó, recentment substituït per Miguel López-Botet. De fet, amb els seus 362 treballadors, es tracta de la unitat més gran de tot el complex científic. L'IMIM, dependent de l'Ajuntament de Barcelona i vinculat a l'Hospital del Mar i la UPF, va néixer el 1947 amb l'objectiu d'establir les bases d'una ambiciosa medicina aplicada i epidemiològica en una època molt difícil, amb domini de la brucel·losi, la tuberculosi o el còlera. Actualment, mantenint un perfil eminentment pràctic i de medicina clínica, destaca en camps com l'estudi del càncer, el disseny de fàrmacs, els serveis sanitaris, l'anàlisi de drogues, la salut mental o la bioinformàtica. Investigadors de l'IMIM, per exemple, van ser els únics espanyols que van participar en la seqüenciació internacional del genoma humà, la mosca drosòfila, la rata o la gallina. “Ens complementem molt bé amb altres centres del PRBB dedicats més a la ciència bàsica –insistia Antó–. En un món tan competitiu, el fet que hi hagi tants grups junts i, a més, interrelacionats, ens dona força i ens beneficia a tots”

En l'IMIM s'ubica també el nou Centre d'Investigació en Epidemiologia Ambiental (CREAL), institut dependent de la Generalitat que està dedicat a l'anàlisi dels contaminants ambientals i la seva influència en les malalties respiratòries i el càncer, molt especialment en els primers anys de vida. En principi tindrà deu treballadors, però està previst augmentar en un futur la plantilla fins a vuitanta persones, incloent-hi investigadors postdoctorals i personal de suport.

La segona gran unitat del parc és el Centre de Regulació Genòmica (CRG), un institut molt innovador a Espanya tant per les àrees fonamentals d'estudi –com funcionen els gens i com es relacionen entre ells– com per la seva estructura. Hi ha uns caps de grup, però es tracta essencialment d'un institut públic que fuig del funcionariat i es nodreix de gent jove i grups poc nombrosos. El seu model és el prestigiós EMBL de Heidelberg (Alemanya), un gran laboratori de biologia molecular que financen els governs de la UE. “El CRG no és un lloc per assentar-se, sinó per treballar fort i saltar a un altre centre”, resumeix el seu director, Miguel Beato, fixat fa cinc anys després de dècades a la universitat alemanya de Marburg. De fet, els grups que treballen en el CRG són joves i generalment de vida curta: “Neixen, creixen i es muden a un altre centre de dimensions més grans”, assu-meix el seu director.

El Centre de Regulació Genòmica, un dels que formen part del Parc de Recerca Biomèdica. A la pantalla de l'ordinador, una mostra de neurones humanes amb les proteïnes destacades en verd fluorescent. A la pàgina anterior, el pati intern de l'edifici, obert al mar, i l'auditori situat en l'estructura central en forma de cub.

Un laboratori encara pendent d'ocupar quan es va prendre la imatge, i especialistes en radioquímica supervisant el procés de manufactura automàtica de radiotraçadors a l'Institut d'Alta Tecnologia. A la pàgina anterior, vista de la coberta de l'edifici, feta amb plaques de cedre del Pacífic

El CRG es va crear el 2000 per iniciativa de la Generalitat i, fins ara, ha hagut de treballar en unes instal·lacions cedides pel veí Institut de Ciències del Mar del CSIC: “Ara tenim tres vegades més espai –presumeix Beato–, i això ens permet ampliar les línies de treball, gaudir d’un excel·lent establiment, reclutar més gent i, en definitiva, començar a funcionar amb normalitat”. El CRG està dividit en sis àrees dirigides pel citat Beato, Alfonso Martínez Arias, Luis Serrano, Xavier Estivill, Roderic Guigó, Isabelle Vernos i Thomas Graf.

INVESTIGACIÓ EN CÈL·LULES MARE

El tercer dels grans instituts acollits al Parc de Recerca Biomèdica és el Centre d’Investigació en Medicina Regenerativa de Barcelona (CIMRB). La creació d’un institut com aquest semblava impensable fa uns anys, quan el treball amb cèl·lules mare a Espanya era una quimera científica i legislativa. No obstant això, és obvi que la situació ha canviat i actualment la nova unitat del CIMRB, una aposta conjunta del Ministeri de Sanitat i la Generalitat, s’erigeix com un dels pilars de la futura xarxa espanyola d’investigació en cèl·lules mare. La concepció del centre va ser efectivament complexa, però tant els seus primers impulsors com els actuals estan convençuts que podrà situar-se en primera línia mundial. No s’hi han estalviat mitjans, com el fitxatge com a director de Juan Carlos Izpisua Belmonte, cap d’un prestigiós grup d’investigació en l’Institut Salk de San Diego (Califòrnia, EUA). La instal·lació constarà d’un banc de línies cel·lulars –amb laboratori de criopreservació– i diversos laboratoris d’investigació bàsica i aplicada amb cèl·lules mare, tant procedents d’embrions com de teixits adults. Tindrà uns setanta empleats.

El banc de *stem cells*, ubicat al soterrani del parc biomèdic, serà una de les peces fonamentals del CIMRB. Dirigit per la biòloga Anna Veiga, es nodrirà d’embrions sobrants dels processos de fecundació *in vitro*, tant els que presentin alguna anomalia com els que hagin complert cinc anys congelats.

El darrer dels quatre grans àmbits del parc correspon a la Universitat Pompeu Fabra, que hi ha traslladat a la quarta planta tot el seu Departament de Ciències Experimentals i de la Salut (CEXS-UPF), encara que la docència –licenciatura de Biologia– es manté essencialment en el seu emplaçament anterior. Gràcies al nou campus, “canviarà la perspectiva amb la qual s’aborden els objectius científics del CEXS”, resumia recentment el seu director, Fernando Giráldez.

El CEXS és una universitat jove, fundada el 1998, a la qual faltava espai per satisfer les seves ànsies de creixement científic –amb Jaime

Bertranpetit, Miguel Valverde, Arcadi Navarro, Rafael Maldonado, Francesc Posas, Juana Díez, Luis Pérez Jurado, David Hidalgo, David Andreu i molts altres– i de docència, ja que aspira a ampliar els seus actuals estudis a Medicina i Infermeria. És a dir, necessita l’espai més gran i el millor instrumental que ara li brinda el parc biomèdic. El CEXS-UPF, que té prop de 200 professors i investigadors, alguns associats també a l’IMIM i al CRG, compta amb uns 300 estudiants

El Parc de Recerca Biomèdica –a la imatge, el vestíbul d'entrada– disposa de nombrosos serveis comuns i d'un costós instrumental que podran utilitzar tant els instituts del mateix complex com investigadors d'altres centres, amb l'objectiu d'optimitzar els recursos disponibles.

(500 incloent-hi els doctorats) i és un dels planters científics dels restants centres del PRBB. “Invertim en la formació de futurs científics d'alt nivell –destaca Giráldez–. Un dels seus atractius des d'un punt de vista docent és un programa de doctorat interdisciplinari impartit totalment en anglès.”

El parc disposa de nombrosos serveis i un costós instrumental que podran utilitzar mitjançant lloguer tant els instituts del complex com investigadors d'altres centres. Es tracta d'optimitzar els recursos disponibles, a vegades escassos, pel bé de tots, com resumeix Camí. Destaquen, per exemple, un gran estable per a animals de laboratori, cambres frigorífiques, una unitat de transgènesi i una altra de citometria de flux, un servei de *microarrays* i una màquina de seqüenciació d'ADN.

L'estabulari, un dels orgulls del PRBB, ocupa 4.300 metres quadrats en el soterrani de l'edifici. Subministrarà ratolins, rates i altres animals de laboratori a la resta del complex. El seu director és Juan Martín Caballero.

PLATAFORMES TECNOLÒGIQUES

Encara que ocupa un espai de dimensions menors, el PRBB acull també diverses plataformes tecnològiques. Es tracta del Laboratori Antidopatge de Catalunya, dependent de l'IMIM i acreditat des de l'any 1990 pel Comitè Olímpic Internacional, així com el Centre Nacional de Genotipatge (Cegen) i l'Institut Nacional de Bioinformàtica (INB), totes dues iniciatives desenvolupades amb el suport de la Fundació Genoma Espanya. Els grups d'investigació pública queden complementats per diverses empreses privades. La primera a instal·lar-s'hi, fins i tot abans de la inauguració del PRBB,

va ser l'Institut d'Alta Tecnologia (IAT), que compta amb un ciclotró i dos tomògrafs per emissió de positrons (PET), instrumental molt car amb grans aplicacions en el diagnòstic del càncer i la fabricació de fàrmacs, per exemple. També s'hi instal·laran el Centre d'Imatge en Psiquiatria (GlaxoSmithKline), dedicat a estudis de neuroimatge, i Pharmatools, que ofereix eines multimèdia per a professionals de farmàcia.

El Parc de Recerca Biomèdica, assumeix Jordi Camí, serà sens dubte un element dinamitzador de la vida científica de Barcelona i de Catalunya, però “no té la intenció de ser la *prima donna* de res”. De seguida afegeix: “Afortunadament, no estem sols en aquesta aventura”. El director general es refereix a altres institucions de gran importància, com el Parc Científic de Barcelona (PCB), vinculat a la Universitat de Barcelona, l'IDIBAPS-Hospital Clínic o el campus de la Vall d'Hebron-UAB.

“Hem de cooperar per avançar –prosegueix Camí–. Amb tots junts, el valor afegit de la ciutat creixerà”. I és que, com va recordar l'alcalde Joan Clos durant la inauguració del centre: “De cotxes, potser se'n poden fer en qualsevol lloc, però no pas investigació biomèdica de primer nivell. I Barcelona pot fer-ho”.

Amb el PRBB arribarem a la primera divisió de la ciència? “No sé si serà suficient –conclou Jordi Camí–, però un fet és clar: o fem les coses així o no tindrem la més mínima oportunitat. Ara les coses s'estan fent bé, però partim d'un sistema atrotinat”.

IDIBAPS: aposta per la innovació

Ana Portnoy

TEXT

Marta Ciércoles

● L'Institut d'Investigacions Biomèdiques August Pi i Sunyer (IDIBAPS), un dels centres pioners de recerca biomèdica de Catalunya, es va constituir com a tal l'any 1993, però ja molt abans l'Hospital Clínic havia iniciat una reforma organitzativa que obriria el camí per potenciar la vocació investigadora del centre, en col·laboració amb la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona (UB). Una reforma que, sens dubte, va esdevenir la llavor de l'actual IDIBAPS i de la seva filosofia de treball. Lluny del model de centre ubicat en un gran edifici emblemàtic i nou de trinca, l>IDIBAPS compta amb uns 10.000 metres quadrats repartits en diferents dependències de l'Hospital Clínic i de la facultat (a l'anomenat Campus Casanova), en ple centre de Barcelona. Des de l'any 2003, l>IDIBAPS disposa de laboratoris propis a la Facultat de Medicina, cosa que ha permès dotar els investigadors d'un espai físic comú. A més, l'any passat es va inaugurar una segona fase d'aquestes dependències. En l'espai guanyat s'hi han pogut ubicar catorze equips de recerca.

Des de la seva creació, l>IDIBAPS ha estat gestionat per un consorci integrat per tres institucions científiques: l'Hospital Clínic, la UB i l'Institut d'Investigacions Biomèdiques de Barcelona del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC). El suport institucional, polític i econòmic l'aporta la Generalitat de Catalunya, a través del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació.

L>IDIBAPS compta actualment amb uns 350 investigadors que treballen en 54 equips de recerca. El centre s'ha especialitzat en cinc àrees temàtiques: Agressió biològica i mecanismes de resposta; Biopatologia i bioenginyeria respiratòria, cardiovascular i renal; Fetge, sistema digestiu i metabolisme; Neurociències clíniques i experimentals, i Oncologia i hematologia. Dins de les diferents àrees, cada equip gestiona les seves pròpies línies d'investigació, coordinats pels caps d'equip. La producció científica de les cinc àrees, prenent com a referència el nombre d'articles originals en publicacions

Albert Armengol

internacionals amb factor d'impacte, no ha deixat de créixer any rere any i se situa en uns 550 treballs anuals (amb un factor d'impacte que supera les 2.000 referències). L'IDIBAPS és, amb diferència, el centre més productiu de tot l'Estat pel que fa al nombre d'articles publicats. El segon amb prou feines arriba a la meitat de treballs.

El nombre de publicacions i el seu factor d'impacte es reparteixen de forma força equitativa entre les cinc àrees de recerca. Alguns dels exemples més significatius, pel ressò mediàtic que han assolit en els últims anys, són la vacuna de la malària que el Centre d'Investigació en Salut de Manhiça (Moçambic) està assajant en població infantil, sota la direcció del doctor Pedro Alonso; o la vacuna terapèutica de cèl·lules dendrítiques que han dissenyat i estan assajant els investigadors del grup de sida de l'IDIBAPS, liderats pel doctor Josep Maria Gatell.

El doctor Ciril Rozman va ser un dels impulsors de l'aposta clara per la recerca que va fer l'Hospital Clínic a principis dels anys setanta. "Ens vam avançar més de deu anys a la futura Llei de reforma universitària (LRU)", recorda Rozman, que el 1972 era degà de la facultat de Medicina. El canvi va començar per una reestructuració total de l'organització de l'hospital. Es van definir els departaments, que van començar a treballar de forma coordinada, i es va crear una plantilla de metges i infermeres. Sense aquest gir i aquest canvi de mentalitat no es pot entendre el naixement, vint anys després, de l'IDIBAPS.

Als anys vuitanta l'hospital va crear un sistema de beques post-MIR que s'ha mantingut fins a l'actualitat i que ha permès, des de llavors,

que desenes de metges joves hagin pogut optar a una beca d'un any per dedicar-se exclusivament a fer recerca. Gràcies a aquest sistema –finançat amb aportacions procedents dels sous del personal de l'hospital–, els millors professionals joves han obert noves línies d'investigació i s'ha anat forjant una massa crítica decisiva per al futur lideratge de l'IDIBAPS. Paral·lelament, també a la dècada dels vuitanta, es van començar a concedir permisos retribuïts per al personal de plantilla de l'hospital per tal de promoure els viatges de formació a l'estranger. Des de fa tres anys, els professionals de l'hospital també poden optar a permisos intramurals que els permeten alliberar-se de l'assistència durant un any i dedicar-se al cent per cent a la recerca sota el paraigua de l'IDIBAPS.

L'any 1989, davant la necessitat de separar les inversions destinades a recerca dels fons pròpiament assistencials –o, més aviat, per assegurar uns recursos mínims per a la investigació–, es va crear la Fundació Privada Clínic per a la Investigació Biomèdica, però el moment decisiu va arribar l'any 1993. L'hospital ja disposava d'una considerable massa crítica dedicada a la recerca clínica, però la coordinació amb la recerca bàsica encara era una assignatura pendent. Els avenços en investigació bàsica trigaven massa temps a aplicar-se en la clínica i va sorgir la necessitat d'impulsar la transferència d'un àmbit cap a l'altre i viceversa. Així naixia l'IDIBAPS, amb una clara vocació de potenciar l'anomenada recerca traslacional. El doctor Joan Rodés, director científic de l'IDIBAPS i gerent de l'Hospital Clínic, explica

Albert Armengol

Àrea de Comunicació IDIBAPS

Albert Armengol

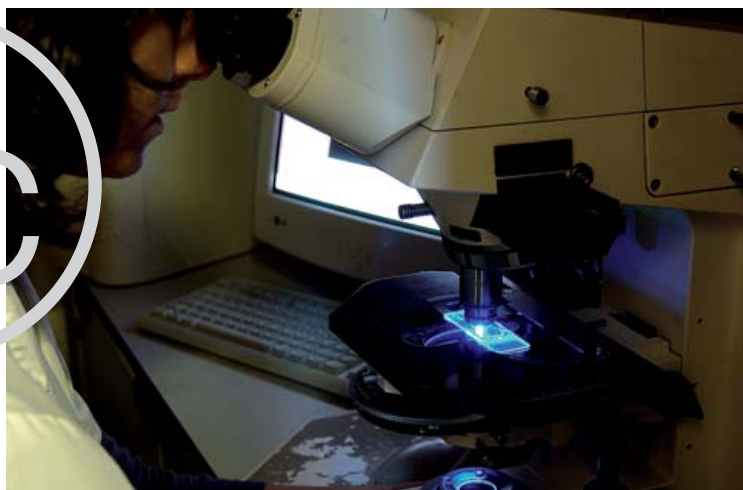
A dalt, el laboratori d'Hemodinàmica Hepàtica. A l'esquerra, el doctor Pedro Alonso, director del projecte de desenvolupament d'una vacuna contra la malària que el Centre d'Investigació en Salut de Manhiça està provant en la població infantil, centre amb el qual col·labora l'IDIBAPS. A la seva dreta, el doctor Josep Maria Gatell, responsable del grup d'investigació sobre la sida. A la pàgina anterior, vista exterior de diverses dependències de l'Hospital Clínic. L'IDIBAPS disposa d'uns 10.000 metres quadrats repartits en diferents espais del Clínic i de la Facultat de Medicina.

que l'IDIBAPS es va crear a imatge i semblança dels instituts de recerca dels Estats Units i del Regne Unit, on la relació amb els hospitals ja era molt estreta, per tal d'afavorir el flux de coneixement entre recerca bàsica i clínica que exigeix la recerca traslacional. Tot i que històricament l'àrea dedicada a fetge, sistema digestiu i metabolisme ha estat un dels principals referents de la institució, hi ha altres àmbits emergents, com la investigació en neurociències, que han permès als equips de l'IDIBAPS tenir un paper molt destacat en iniciatives com les Xarxes Temàtiques de Recerca Cooperativa, finançades a través del Fons d'Investigació Sanitària (FIS), del Ministeri de Sanitat. L'IDIBAPS participa en dotze xarxes de centres i en 25 xarxes de grups i en lidera cinc, en camps com la sida, la dia-

betis, l'hepatologia o les malalties cardiovasculars. A més, l'institut aposta per posicionar-se amb força de cara als futurs Centres d'Investigació Biomèdica en Xarxa (CIBER, segons les sigles en castellà), patrocinats per l'Instituto de Salud Carlos III. En l'àmbit estrictament català, l'IDIBAPS ha establert en els darrers anys col·laboracions estables amb diversos hospitals comarcals per avançar en la recerca clínica, per exemple, amb l'hospital pediàtric Sant Joan de Déu, on dos equips de l'institut desenvolupen noves línies d'investigació en l'àmbit de Desenvolupament en l'edat pediàtrica i l'adolescència. També ha establert contactes amb l'Associació Catalana d'Entitats de Recerca i, evidentment, l'institut s'ha convertit en un dels motors de la BioRegió catalana.

Albert Armengol

Albert Armengol

Albert Armengol

L'aposta per la col·laboració amb l'empresa està sempre present en la filosofia de l'IDIBAPS, malgrat que aquesta dinàmica està encara poc arrelada a Catalunya i a l'Estat. El doctor Rodés destaca la necessitat que "els investigadors tinguin un espai per comprovar si allò que han desenvolupat és patentable i comercialitzable". I això passa per una col·laboració més estreta amb la indústria i per la possibilitat de crear les anomenades *spin off*.

A banda dels assajos de fàrmacs fase II i fase III que ja fa temps que es duen a terme a l'Hospital Clínic, hi ha altres exemples de col·laboració amb l'empresa privada. Cada any s'avaluen prop de 300 assaigs clínics amb medicaments o dispositius biomèdics en diverses fases de desenvolupament, dels quals el 75% són promoguts per l'empresa privada. En aquest sentit, l'IDIBAPS treballa conjuntament amb la farmacèutica Bayer i amb el Parc Científic de Barcelona (UB) per desenvolupar un fàrmac antiobesitat a partir d'una sal anomenada tungstat sòdic, en un projecte liderat pel doctor Ramon Gomis. L'equip de diabetis experimental de l'IDIBAPS ha demostrat, en assajos amb ratolins, que el tungstat sòdic augmenta la despesa energètica i contribueix a fer possible la pèrdua de pes, sense disminuir la gana ni generar efectes adversos. De moment, encara no hi ha resultats amb éssers humans, però els assajos podrien començar ben aviat amb la col·laboració de Bayer, que l'any 2001 va comprar la llicència d'aquest compost. Un altre exemple de col·laboració amb la indústria és el conveni signat amb Olympus, que ha permès a l'Hospital Clínic disposar d'una de les instal·lacions quirúrgiques més avançades d'Europa.

COOPERACIÓ INTERNACIONAL

Una altra de les apostes més clares i reeixides de l'IDIBAPS són els projectes d'investigació i cooperació internacional. El grup d'investigació en epidemiologia i salut internacional desenvolupa des de

El doctor Ramon Gomis, director d'un projecte per desenvolupar un fàrmac contra l'obesitat en què col·laboren el Parc Científic i l'empresa privada. A la dreta, treballs sobre la vacuna de la malària al Centre d'Investigació en Salut de Manhiça. A sota, el doctor Joan Rodés, director científic de l'IDIBAPS i gerent de l'Hospital Clínic. A la pàgina anterior, de dalt a baix: la Unitat d'Endocrinologia, dirigida pel doctor Albert Barberà; microscopi de fluorescència al laboratori de Biologia Cel·lular, i el laboratori de Genòmica, del qual és responsable el doctor Pedro Lajares.

Albert Armengol

1998 una creixent activitat en projectes com el desenvolupament i la consolidació del Centre d'Investigació en Salut de Manhiça (Moçambic). Es tracta d'una institució hispano-moçambiquesa finançada majoritàriament per l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional (AECI) del Ministeri d'Afers Estrangers, amb la col·laboració d'entitats com les fundacions BBVA, "la Caixa" o la Bill i Melinda Gates. Els projectes més destacats del Centre de Salut Internacional de Manhiça fan referència a la lluita contra la malària i se centren tant en el desenvolupament d'una vacuna preventiva com en la cerca d'altres estratègies que permetin reduir la incidència d'aquesta malaltia, especialment entre la població infantil. Una altra línia de cooperació encetada per l'IDIBAPS és la posada en marxa de la maternitat de l'Hospital Espanyol de Tetuan (Marroc), un projecte també finançat per l'AECI que busca reduir els índexs de mortalitat de les dones d'aquesta zona en el moment del part. Tots aquests projectes liderats des de l'IDIBAPS requereixen un finançament important que prové de diverses fonts, tot i que el doctor Rodés insisteix que es tracta d'una institució molt rendible, tenint en compte les inversions i els resultats obtinguts. La Generalitat, a través del Departament d'Universitats i Recerca, hi aporta uns tres milions d'euros anuals. Els darrers tres anys, gràcies a les aportacions destinades a les Xarxes d'Investigació Cooperativa i als projectes del FIS adjudicats a equips de l'IDIBAPS, la inversió pública ha assolit un paper més rellevant. Cal dir, però, que l'IDIBAPS no es fa càrrec directament dels salaris dels investigadors, ja que es nodreix de personal de l'Clínic, la Universitat de Barcelona o el CSIC, institucions que integren el consorci i que s'encarreguen de remunerar els seus científics. A més, l'institut es nodreix de personal investigador finançat a través dels programes Ramón y Cajal i ICREA. El doctor Joan Rodés destaca les aportacions econòmiques que generen els mateixos investigadors en concepte d'ajuts per a projectes, tant d'àmbit estatal com estrangers i de l'àmbit privat, que en l'últim any se situen al voltant dels trenta milions d'euros. Més enllà del vessant estrictament econòmic, l'IDIBAPS compta amb un ampli comitè científic que any rere any avalua l'activitat del centre i que té la missió de buscar fórmules per millorar-ne el funcionament. Entre els membres d'aquest comitè hi ha científics de

Àrea de Comunicació IDIBAPS

Albert Armengol

renom internacional, com Joan Massagué, del Memorial Sloan Kettering Cancer Center de Nova York, o Valentí Fuster, del Cardiovascular Institute del Mount Sinai Hospital, també a Nova York. La gestió administrativa de la maquinària de recerca de l'IDIBAPS recau en la Fundació Clínic per a la Recerca Biomèdica, que exerceix un paper cabdal en la sol·licitud de beques i ajuts per als projectes.

Àrea de Comunicació IDIBAPS

El futur immediat de l'IDIBAPS passa per una ampliació considerable del centre, gràcies a la construcció imminent d'un nou edifici d'uns 9.500 metres quadrats de superfície, que permetrà pràcticament duplicar la superfície actualment disponible. El nou edifici, que s'ubicarà al carrer de Rosselló (entre Villarroel i Comte d'Urgell), s'aixecarà gràcies a la donació de quinze milions d'euros procedents de la Fundació Esther Koplowitz i s'inaugurarà a principis de 2008. Després dels espais inaugurats a la Facultat de Medicina a partir de l'any 2003, l'IDIBAPS podrà acollir, a partir de 2008, uns 200 nous investigadors al Centre d'Investigació Biomèdica Esther Koplowitz (CIBEK), que podran assumir nous reptes i obrir línies d'investigació, especialment en els camps de les malalties neurodegeneratives, del fetge, de les alteracions metabòliques i del càncer.

Rodés insisteix que el nou centre no costarà res a l'erari públic, ja que es finançarà íntegrament amb la donació de la Fundació Esther Koplowitz. Serà "un edifici normal", afirma Rodés. Un edifici funcional que permeti treballar de forma flexible i coordinada.

PARTICIPACIÓ EN L'ALIANÇA BIOMÈDICA

L'IDIBAPS no perd de vista el projecte de la BioRegió i aposta per tenir-hi un paper rellevant. Ara mateix ja forma part de l'Aliança Biomèdica de Barcelona (ABB), que aglutina els programes d'investigació, les infraestructures, els recursos i més de 2.500 investigadors de tres centres: l'IDIBAPS, el Parc Científic i el Parc de Recerca Biomèdica. La Universitat Autònoma també s'hi ha adherit com a membre convidat permanent de la junta. L'aliança neix per unir els esforços de diferents entitats que compten amb un personal molt qualificat i que estan equipades amb els últims avenços tecnològics. D'aquesta manera, l'IDIBAPS assumeix el repte de participar en un projecte de vertebració que busca convertir la ciutat comtal en un centre d'excel·lència de la producció biomèdica catalana, espanyola i europea. En aquest sentit, l'ABB vol configurar un catàleg únic de línies d'investigació de qualitat i excel·lència i, alhora, racionalitzar els recursos de què disposen cadascuna de les institucions.

Més enllà de l'àmbit estrictament biomèdic, l'IDIBAPS també forma part de l'Associació Catalana d'Entitats de Recerca (ACER), que agrupa 24 centres de recerca impulsats per la Generalitat. Els

El projectat Centre d'Investigació Biomèdica Esther Koplowitz, al carrer de Rosselló, donat per la fundació del mateix nom, permetrà duplicar la superfície de què l'IDIBAPS disposa actualment.

membres de l'ACER es comprometen a donar-se suport en l'administració, gestió, transmissió d'informació, recerca i organització d'activitats d'investigació i divulgació. Fomentar la implicació privada mitjançant el mecenatge i la participació de fons privats per a la recerca és un altre dels principis fundacionals de l'ACER.

La implicació de la indústria privada en la recerca que es du a terme a la universitat o en centres vinculats a l'àmbit universitari continua sent escassa a l'Estat espanyol. El doctor Ciril Rozman insisteix en l'"excessiva separació entre universitat i empreses" que encara subsisteix en el nostre entorn, tot i alguns indicis de canvi de consciència. Rozman introdueix un altre element que considera cabdal per donar un impuls definitiu a la recerca: la necessitat de modificar l'ambient social. I això passa per prestigiar la tasca investigadora, tant entre l'opinió pública com entre els càrrecs polítics, i per augmentar les retribucions econòmiques del personal investigador. "Invertir en recerca reverteix en un augment del PIB. Això està demostrat. El problema és que l'efecte no és immediat", afirma.

Aconseguir que la societat percebi la inversió en recerca com a quelcom necessari i beneficiós és una constant molt present en la filosofia de l'IDIBAPS. A banda de les publicacions en revistes especialitzades, la presència als mitjans de comunicació generalistes és fonamental per acostar l'activitat investigadora i les seves repercussions a la població no especialista. Alguns temes com els avenços en el desenvolupament de la vacuna contra la malària han tingut un impacte considerable als mitjans de comunicació generals, tant en l'àmbit nacional com en l'internacional.

Una altra estratègia engegada per l'IDIBAPS en els seus esforços per acostar-se a la ciutadania és la participació sostinguda en activitats com ara les quatre edicions de la Fira Viu la Ciència Contemporània, que cada any organitza el Parc Científic de Barcelona, o l'organització d'activitats pròpies, com exposicions fotogràfiques sobre l'activitat investigadora que es du a terme a l'institut.

El doctor Joan Rodés reconeix que l'assignatura pendent de tots els centres de recerca del país és fer una aposta clara –i amb el suport d'inversions públiques i privades– per la innovació. "Cal crear coneixement perquè es localitzin al país indústries potents", afirma. El concepte de bioregió ha de passar per aquí, segons Rodés.

La recerca biomèdica es consolida al Parc Científic de Barcelona

Ana Portnoy

TEXT
Mònica López Ferrado

● Des de la seva inauguració el 2001, el Parc Científic de Barcelona (PCB) no para de créixer. La fórmula creada per construir un pont entre universitat, indústria i societat funciona, i el seu espai ara està a punt gairebé de tripliar-se: dels 26.000 m² als 60.000 previstos per al 2008. Bona part d'aquest espai ja està compromès per a activitats relacionades amb les biotecnologies, una forta aposta dins del parc, que tot just acaba d'inaugurar l'Institut de Recerca Biomèdica (IRB), una peça important dins de la construcció de la Bioregió. Aquesta forta aposta per la biomedicina que es respira al Parc, creat per la Universitat de Barcelona amb el suport de la Fundació Bosch i Gimpera i Caixa de Catalunya, ve de lluny.

Trobar dianes terapèutiques contra la diabetis, esbrinar per què es produeix la metàstasi d'un càncer, conèixer el desenvolupament d'algunes malalties neurodegeneratives o saber per què els òrgans creixen com creixen: aquests són alguns dels objectius de l'Institut de Recerca Biomèdica (IRB), legalment constituït l'any 2006, encara que la seva història es remunta als mateixos orígens del parc.

Fa cinc anys, en la roda de premsa de presentació del PCB, Joan Guinovart, aleshores director d'aquest centre, afirmava davant la premsa que el nou centre tenia tots els condicionants favorables per convertir-se en "el pol de la recerca biomèdica més important del sud d'Europa". Passat el temps, les seves paraules no han perdut vigència; ben al contrari, han agafat més força. Ara, les seves responsabilitats han canviat i és el director del nou Institut de Recerca Biomèdica, el qual, tot i que és nou de trinca des del punt de vista legal, està integrat per grups de recerca –amb 300 investigadors– que tenen un llarg bagatge.

Si continuem recordant els orígens de tota aquesta història, en la mateixa roda de premsa al costat de Guinovart hi seia el doctor Joan Massagué, presentat aleshores com a assessor del parc, una presència valuosa tenint en compte que és un dels científics catalans amb més renom internacional, per

José Manuel Garzón

Joan Sánchez / IRB Barcelona

la seva trajectòria al Memorial Sloan-Kettering Cancer Center, de Nova York; un talent per recuperar. El seu fitxatge real no ha estat possible fins que no s'ha fet realitat el nou context que ofereix l'IRB. Fa tàndem amb Guinovart, com a codirector, i lidera el Metlab, un equip de vuit investigadors que estudia els mecanismes de la metàstasi tumoral per conèixer el procés pel qual el càncer s'estén a altres òrgans. Considerat un dels grups més importants del món en la recerca del càncer, la seva feina estarà en la mateixa línia que la que fa al seu laboratori de Nova York.

COLIDERATGE EN NOVA ONCOLOGIA

Amb el Metlab, l'IRB ha aconseguit el colideratge global en nova oncologia, anomenada així perquè basa la seva recerca en les alteracions genètiques que intervenen en el desenvolupament del càncer. Però la repercussió real dels resultats que s'obtinguin d'aquesta recerca va més enllà del propi laboratori.

Per a l'IRB és fonamental aconseguir que el coneixement científic que es genera en els laboratoris es tradueixi ràpidament en tractaments terapèutics d'interès social i que alhora creï riquesa. És aquest precisament el seu gran valor, ja que es tracta d'un dels centres europeus amb més potència per al disseny i el desenvolupament de nous fàr-

macs. La interacció dels científics de l'IRB i les empreses farmacèutiques nacionals i internacionals ubicades al mateix PCB permet un flux continu d'idees que facilita la transferència de tecnologia.

En aquest sentit, el Metlab és un dels exemples més clars. El programa d'oncologia conté tres grups. Un d'ells és l'equip de Massagué, que investiga per què alguns càncers de mama provoquen metàstasi al cervell i d'altres no. Un dels punts forts del projecte és el seu contacte amb la indústria farmacèutica i amb hospitals; de fet, Massagué ja ha anunciat que està preparant un assaig clínic en col·laboració amb els hospitals de la Vall d'Hebron i el Clínic per veure l'eficàcia de possibles fàrmacs davant diferents metàstasis. Així mateix, s'han iniciat converses amb la companyia farmacèutica

Joan Massagué, codirector de l'Institut de Recerca Biomèdica amb Joan Guinovart i responsable del Metlab, un equip de vuit investigadors del càncer que ha conferit a l'IRB el colideratge global en nova oncologia.

A dalt, interior de la seu de l'IRB i una estudiant que prepara la seva tesi doctoral.

L'institut acull uns 150 doctorands de tot el món.

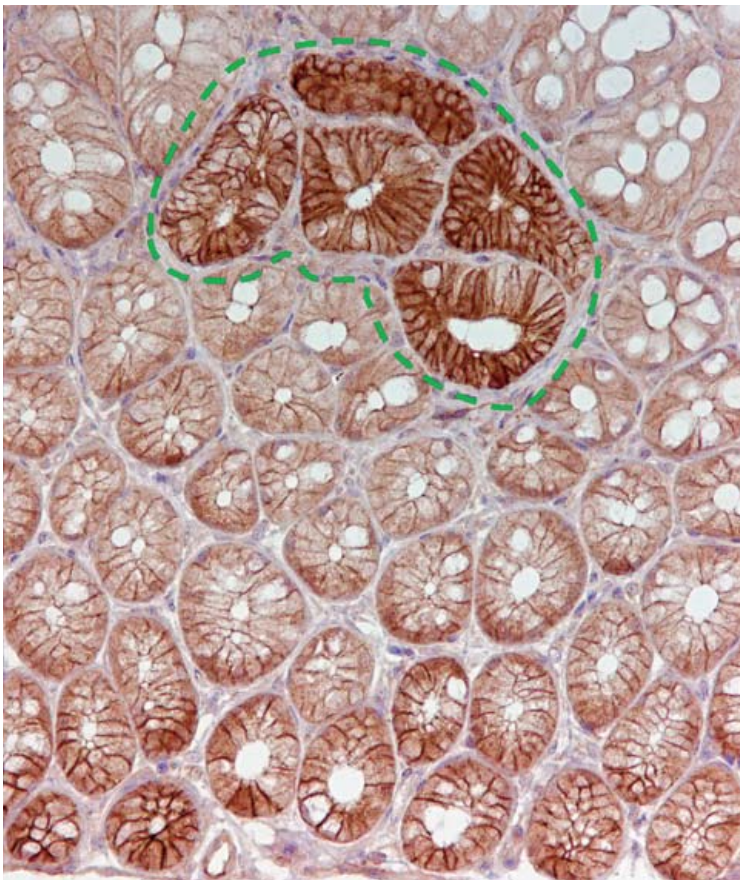
Joan Sánchez / IRB Barcelona

Joan Sánchez / IRB Barcelona

Joan Sánchez / IRB Barcelona

Eduard Batlle / IRB Barcelona

Eduard Batlle i Elena Sancho, responsables de dos equips del laboratori de càncer colorectal, un dels projectes del programa d'oncologia de l'IRB. A l'esquerra, encerclat en verd, un tumor colorectal benigne, que en alguns casos pot generar un càncer colorectal.

caracterització de cèl·lules mare intestinals i cèl·lules mare de càncer colorectal amb l'objectiu d'aclarir la relació existent entre la renovació cel·lular en l'epiteli intestinal, l'especificitat de la cèl·lula mare i l'inici i la progressió del càncer. Una segona línia d'estudi comprèn la identificació de supressors de la malignització dels tumors colorectals. Amb la tercera línia de recerca, l'equip de científics tracta d'identificar el programa genètic que permet que cèl·lules mare del càncer facin metàstasis al fetge. L'objectiu final de les tres línies de recerca també és poder dissenyar noves eines de diagnosi i teràpia.

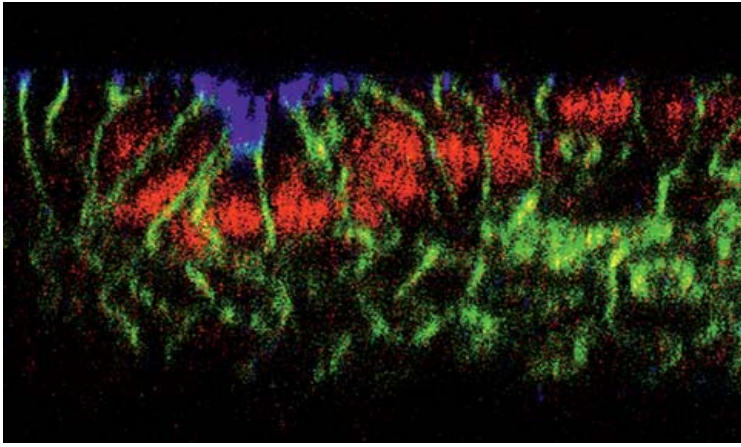
RECERCA CAPDANTERA

La nova oncologia no és l'única recerca capdavantera que es durà a terme a l'IRB, sinó que els cinc programes de recerca de l'institut en desenvolupen alguna.

Un dels grans reptes de la biomedicina és entendre les bases cel·lulars del desenvolupament per tal d'esbrinar com es forma l'organisme d'un ésser viu i quin és el funcionament, tant en els processos normals com en cas de malaltia. En aquesta línia, un altre dels programes més importants que desenvolupa l'IRB és el de biologia cel·lular i del desenvolupament. Entre els darrers resultats, hi ha els obtinguts pel grup de Jordi Casanova i Véronique Brodu, que han aconseguit descriure precisament aquests mecanismes cel·lulars que intervenen en la formació dels òrgans a partir de l'anàlisi de la composició de la tràquea de la mosca drosòfila. En el seu estudi han pogut descriure el mecanisme que provoca que una capa plana de cèl·lules adquireixi una configuració tridimensional, cosa que aporta noves dades sobre el desenvolupament embrionari i la formació d'estructures com ara els vasos sanguinis, el cor i els pulmons.

Merck, també present al PCB, per desenvolupar nous tractaments contra el càncer a partir dels seus resultats.

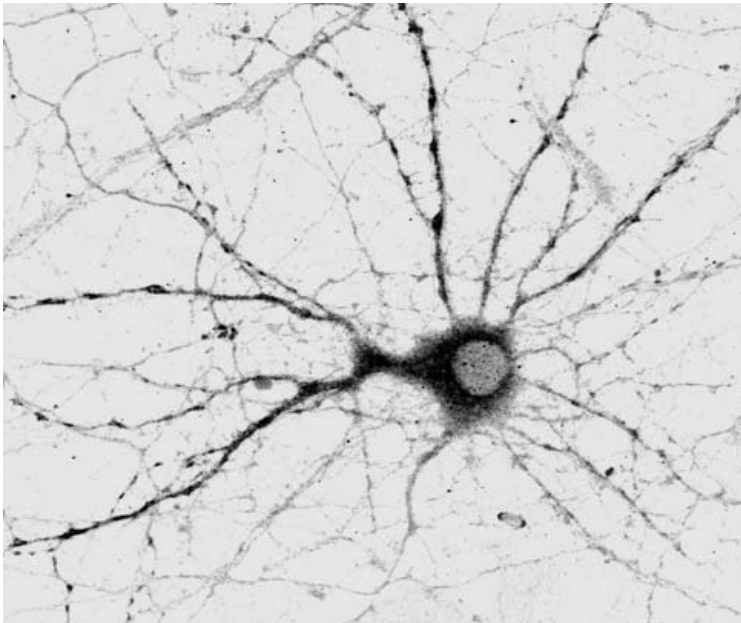
En el programa d'oncologia de l'IRB també hi treballen uns altres dos equips, dirigits per l'Elena Sancho i Eduard Batlle, al laboratori de càncer colorectal, en el qual estudien la iniciació d'aquest tipus de càncer, un dels que més morts causa, i la seva progressió des de les fases inicials fins a la formació de tumors agressius. El grup treballa en tres línies de recerca principals. La primera és l'estudi i

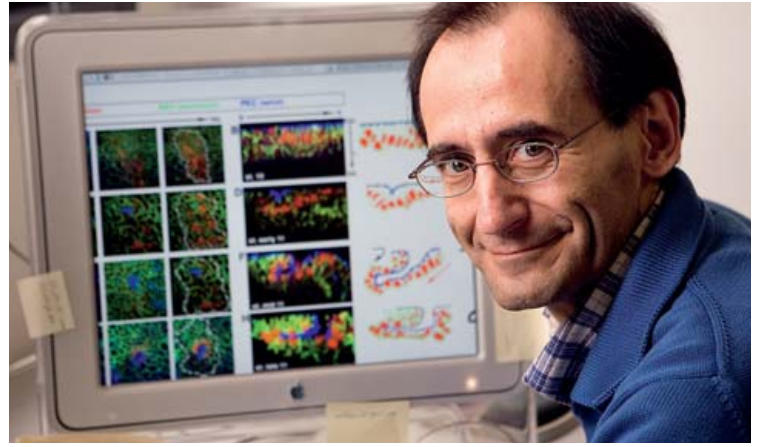
Jordi Casanova - Veronique Brodu / IRB Barcelona

En aquest mateix programa hi trobem el grup que lidera l'investigador Eduardo Soriano, que estudia el desenvolupament del cervell, i identifica i caracteritza noves rutes de senyalització i nous gens que participen en el desenvolupament del sistema nerviós, i en especial de l'escorça cerebral. Una de les seves línies d'aproximació explora el potencial de les cèl·lules mare neuronals (neuroesferes) obtingudes de teixit adult per a la reparació neuronal, cosa que suposa una innovadora via per al desenvolupament de nous tractaments per a malalties neurodegeneratives, com ara l'Alzheimer. Una altra aportació recent i important d'aquest grup són els estudis sobre la relació entre la proteïna reelina i l'Alzheimer.

Un altre programa és el de biologia estructural i computacional. Una de les línies més prometedores és la que encapçala Modesto Orozco, catedràtic de Bioquímica de la Universitat de Barcelona. El seu grup ha començat a crear una gran biblioteca de 1.900 proteïnes en moviment a la qual podrà accedir per Internet qualsevol científic. La base de dades ocuparà 10 terabytes. El grup també té un important paper en el terreny de la farmacologia, ja que estudia fer simulacions que ajudin a predir interaccions creuades de fàrmacs.

Eduardo Soriano / IRB Barcelona

Joan Sánchez / IRB Barcelona

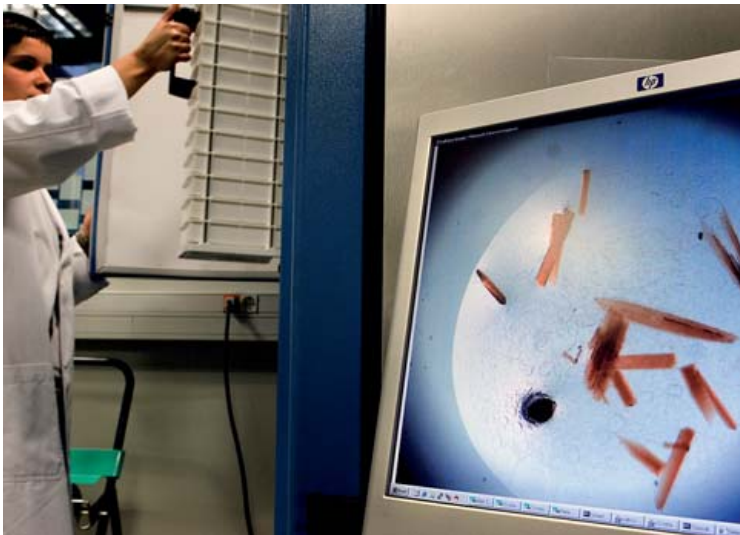
El nucli principal per al desenvolupament de nous fàrmacs a l'IRB es troba en el programa de química i farmacologia molecular, únic a Europa, els resultats del qual poden ser revolucionaris. Amb la síntesi d'una extensa varietat de compostos bioactius, s'espera arribar a aconseguir una vacuna contra el càncer.

Dins del programa de medicina cel·lular s'han fet estudis sobre una altra de les malalties de més impacte, la diabetis, que afecta uns 110 milions de persones a tot el món, encara que es preveu que al final d'aquesta dècada aquesta xifra es pot doblar. Aquesta epidèmia, predominantment de diabetis de tipus 2, s'ha estès a causa d'una vida molt més sedentària, que ens predisposa a l'obesitat, i de la resistència a la insulina.

Precisament en aquesta recerca es troba una de les peces clau en la creació de l'IRB. Fa més de deu anys Joan Guinovart va iniciar contactes per poder treballar en la recerca d'una nova diana terapèutica per a aquesta malaltia. Amb l'aplicació del tungstat sòdic en assajos clínics, que va ser possible amb la col·laboració del Clínic, i la patent que va comprar Bayer, la recerca de Guinovart es va convertir en pionera en la fórmula que avui aplica l'IRB. Avui, la seva recerca

Joan Sánchez / IRB Barcelona

Joan Sánchez / IRB Barcelona

Joan Sánchez / IRB Barcelona

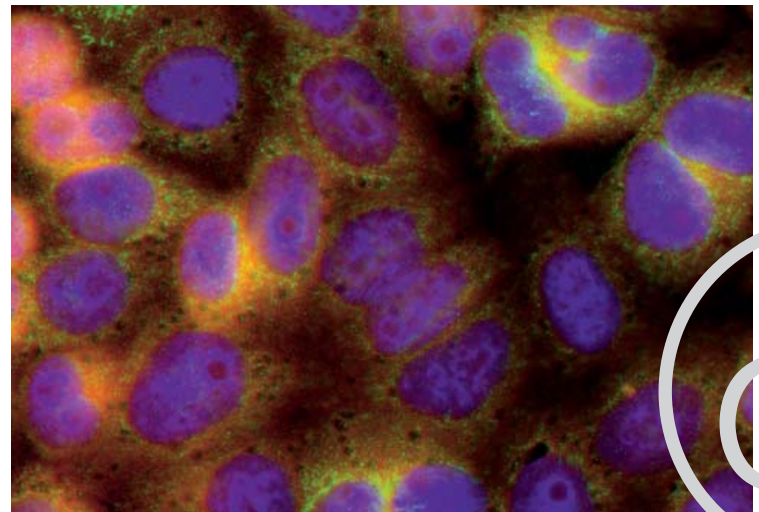
sobre la diabetis continua, juntament amb d'altres que estudien la resistència a la insulina d'alguns malalts per poder obtenir dianes terapèutiques addicionals per al disseny futur de fàrmacs.

COL-LABORACIÓ AMB ALTRES INSTITUTS

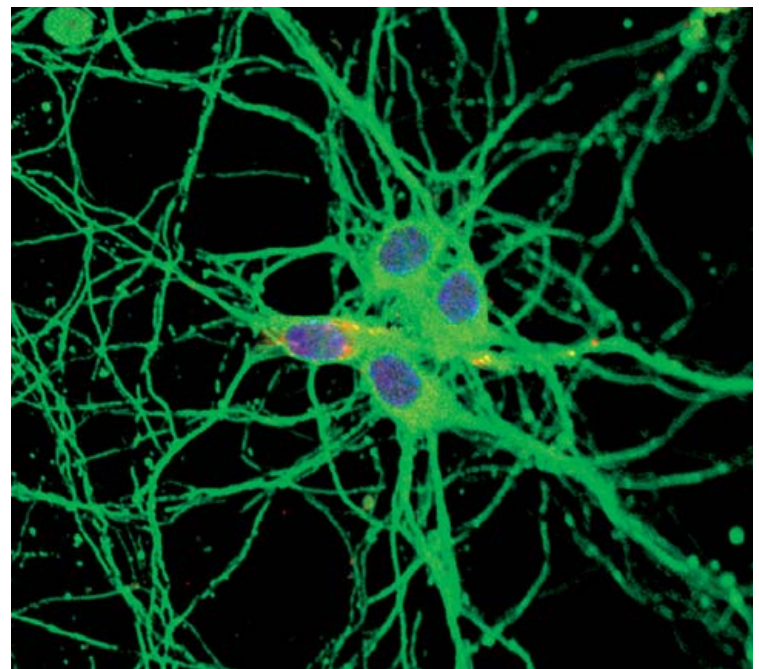
Guinovart destaca els fruits que poden obtenir del treball amb una altra entitat emblemàtica del PCB, l'IBEC, un centre multidisciplinari pioner que desenvolupa la seva recerca entorn de l'aplicació de les nanotecnologies a la biomedicina, a partir de les àrees de biologia cel·lular, nanobioenginyeria, biomecànica i biofísica cel·lular, biomaterials, implants i enginyeria de teixits, senyals i instrumentació mèdica, i robòtica i imatges mèdiques.

En el centre es treballa, entre altres projectes, en la fabricació d'eines necessàries per manipular a escala nanomètrica des de nanopinces fins a tecnologia molt complexa per a la detecció i observació d'àtoms i molècules. La manipulació de sistemes d'aquesta mida (un nanòmetre equival a una milmilionèsima part d'un metre) permet detectar tumors de forma precoç, augmentar l'eficàcia de les teràpies contra el càncer i minimitzar els seus efectes secundaris.

La mida d'aquests dispositius nanomètrics amb els quals es treballa actualment és similar a la de biomolècules com els anticossos i els virus, cosa que permet, entre altres coses, penetrar a l'interior de les cèl·lules i alliberar fàrmacs de forma eficient.

IRB Barcelona

IRB Barcelona

A dalt a l'esquerra, científics del programa de biologia estructural estudiant la funció de les proteïnes. A la dreta, Modesto Orozco, responsable del programa. A sota, cèl·lules hepàtiques disfuncionals i acumulació de glucògen en neurones, en imatges del laboratori d'enginyeria i teràpia de la diabetis. A la pàgina anterior, a dalt, estudi sobre la formació de la tràquea en un embrió de la mosca drosophila, del grup de Jordi Casanova –a la dreta– i Veronique Brodu. A sota, cèl·lula del còrtex cerebral i Eduardo Soriano, responsable del grup que estudia el desenvolupament del cervell.

José Manuel Garzón

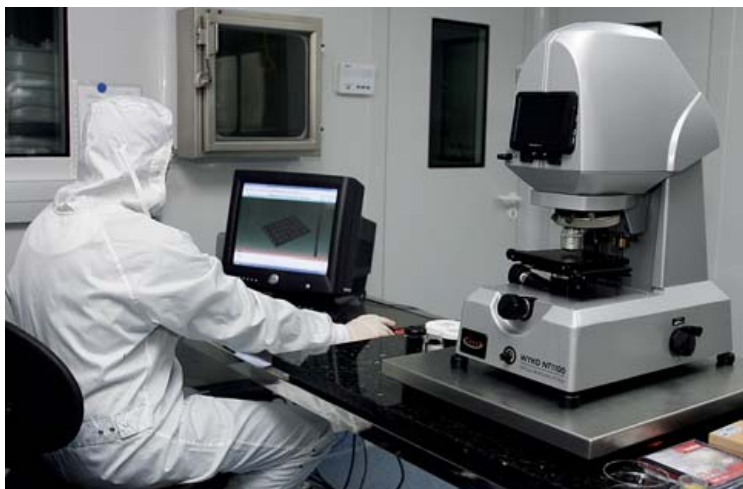
Així doncs, l'IBEC també investiga en nanocàpsules per dirigir els medicaments de manera específica a la diana terapèutica o en tecnologies per a la diferenciació de cèl·lules mare per a la regeneració de teixits. Així mateix, l'IBEC es relaciona amb les empreses i l'IRB per tal d'avançar en l'aplicació de les noves tecnologies a la biomedicina.

LA FÓRMULA DELS TRES PILARS

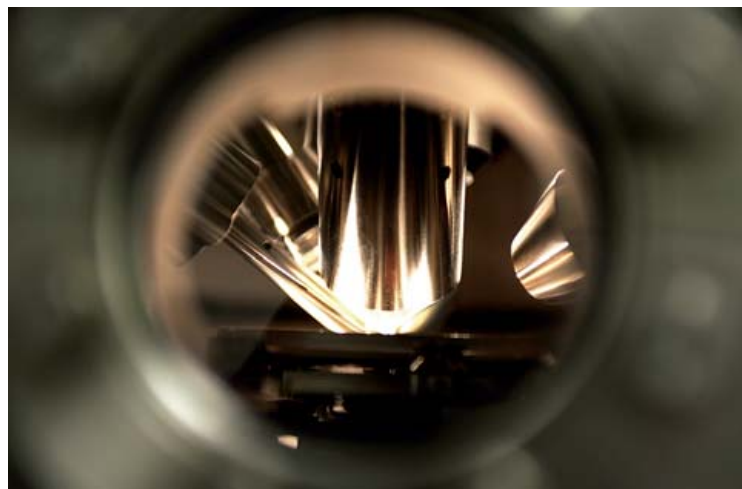
En total, amb els seus cinc programes de recerca, l'IRB acull 25 grups on treballen 300 investigadors, procedents de la UB, del CSIC i de l'ICREA. És concebut com a base de la recerca bàsica en biome-

dicina i per promoure la interacció amb empreses. En aquest sentit, la seva ubicació dins del Parc Científic de Barcelona és clau.

El PCB se sustenta sobre tres grans pilars: instituts de recerca, món empresarial i plataformes tecnològiques. En un sol espai físic s'interrelacionen grups capdavanters de recerca d'entitats públiques amb empreses que aposten per la innovació i infraestructures científicotecnològiques potents. És una aposta per la recerca interdisciplinària i d'excel·lència, una fórmula que facilita la transferència de coneixement al món empresarial. En aquest sentit, el director del PCB, Fernando Albericio, destaca el nombre de patents amb què s'està treballant actualment: "Estem treballant amb seixanta noves

José Manuel Garzón

José Manuel Garzón

Fernando Albericio, director del Parc Científic. A la dreta, plataforma robotitzada de dispensació de reactius de la unitat d'escrining de Ferrer Internacional, una de les grans empreses que col·labora amb els programes del PCB. A la pàgina anterior, de dalt a baix i d'esquerra a dreta, instrument per a dissenyar patrons a escala nanomètrica i microscopi interferomètric, de la plataforma de Nanotecnologia del Parc Científic, i espectròmetre de masses del Laboratori de Nanobioenginyeria.

Joan Sánchez / IRB Barcelona

Enrique Marco

patents al voltant del Parc Científic de Barcelona. És un nombre moderat, però la paraula 'patent' ha entrat en ambients acadèmics, cosa que significa una transferència real al sector productiu. Abans, la recerca només es publicava a les revistes científiques, sense treure cap benefici, sense que revertís a la societat amb aplicacions, i sense que al mateix temps revertís en guanys perquè la universitat obtingués més recursos per a la recerca”.

El parc respon a les necessitats d'adaptació de les universitats a l'entorn social i econòmic actual. Va ser el 1994 quan la Universitat de Barcelona va fer un pas endavant per construir aquest pont, aprovant la reserva d'espais per a la futura creació d'un parc científic com a estructura d'interrelació entre el sector públic i el sector privat. El projecte es va desenvolupar a través de la Fundació Parc Científic de Barcelona, constituïda per la mateixa UB, la Fundació Bosch i Gimpera i Caixa Catalunya, a la qual es van incorporar uns anys més tard la Generalitat de Catalunya i el CSIC.

Per al Parc Científic, l'IRB és una de les peces clau dins de la Bioregió de Catalunya, formada per diferents centres en l'àmbit de la biotecnologia i la biomedicina. En aquest context, Joan Guinovart afirma que els grups que formen la Bioregió, lligats a diferents universitats i altres organismes, “són ‘compecol-laboradors’, o ‘col·laboradors’, és a dir, competidors i col·laboradors al mateix temps”. Afirma que la unió és necessària, perquè “una massa crítica unida atreu més recursos, més diners i talents”. Segons Guinovart, “Catalunya ha de buscar el seu futur. Hem perdut editorials, el tèxtil, la SEAT... Hem de decidir si volem ser un parc temàtic de serveis o si apostem per l'economia del coneixement. En aquest sentit, la biomedicina és una oportunitat”.

El PCB és un entorn privilegiat per establir sinergies. Acull unitats de R+D i innovació d'empreses consolidades, com el laboratori de bioinvestigació de Merck Farma i Química, o les unitats d'Esteve, Medichem i Quimera Ingenieria Biomédica, entre d'altres. Així mateix, el PCB acull i promou la creació de noves empreses (*start-ups*) i empreses derivades (*spin-offs*). La bioincubadora del PCB va ser la primera de l'Estat espanyol. El seu objectiu és facilitar el naixement de noves empreses de base tecnològica sorgides d'institucions

públiques. Se'ls facilita un espai on desenvolupar el seu projecte, a més de proporcionar-los una infraestructura científicotecnològica de suport, serveis de gestió empresarial i suport financer per facilitar-ne la sostenibilitat i competitivitat. Durant el temps que fa que està en funcionament, s'hi han creat cinc empreses.

Oryzon Genomics és un exemple de *spin-off* desenvolupada a la bioincubadora del Parc Científic. Aquesta empresa, que és la que més ha crescut, va començar en el parc, amb tres investigadors, i ara en té quaranta. Precisament acaba d'ampliar el seu capital amb l'entrada al seu accionariat del grup Ferrer, un augment de recursos que, entre altres coses, permetrà finançar el seu nou laboratori de R+D al nou edifici del PCB, amb el qual duplicarà el seu espai actual. Amb aquesta associació entre la *spin-off* i els laboratoris Ferrer, es podran accelerar els seus programes de desenvolupament, entre els quals destaca el programa de detecció precoç d'Alzheimer. Oryzon és una companyia biotecnològica dedicada al *gene-discovery* mitjançant la utilització de la seva plataforma de genòmica funcional, proteòmica i bioinformàtica. El mercat d'aplicació de la companyia és el del diagnòstic precoç i personalitzat, i el del pronòstic clínic en indicació oncològica i neurodegenerativa.

L'entorn del PCB també ha permès que quatre laboratoris s'uneixen per posar en marxa un nou projecte: la recerca d'un fàrmac contra la demència de cossos de Lewy, el segon tipus de demència senil més freqüent després de l'Alzheimer. Aquest consorci està integrat per Laboratoris Esteve, Oryzon Genomics, Advancell i Crystax, a més del banc de cervells de la UB. El projecte es diu Neurocure i ha estat possible gràcies a la identificació per part d'Oryzon Genomics d'una proteïna implicada en el desenvolupament d'aquesta malaltia i en l'oxidació de les neurones que podria actuar com a diana terapèutica.

El PCB també ha promogut noves fórmules de col·laboració entre empreses consolidades i grups de recerca o plataformes tecnològiques, com ara les unitats mixtes Almirall Prodesfarma-PCB, Lilly-PCB i Pharma Mar-PCB. Aquests laboratoris mixtos desenvolupen la seva recerca relacionada amb el procés de descobriment de fàrmacs nous.

El sector bio català vol fer-se gran

Ana Portnoy

TEXT
Lluís Reales

● “Les empreses privades són un agent clau en el desenvolupament de la biomedicina i la biotecnologia a Barcelona i Catalunya”. És un discurs repetit, a la moda: la innovació biomèdica i biotecnològica són un factor clau per al desenvolupament econòmic. Són una carta segura per tenir un lloc de cert privilegi en la societat del coneixement. Un fet gens sorprenent en societats riques on gairebé tothom vol viure més anys i espera fer-ho amb la millor qualitat de vida. Certament, en les darreres dècades l’augment de l’esperança de vida¹ ja ha estat molt significatiu, però sembla que encara no ha tocat sostre. El coneixement de la seqüenciació del genoma humà i dels patrons d’expressió de les alteracions gèniques auguren nous salts qualitius en el tractament de moltes malalties. A partir del perfil genètic del pacient, de la identificació de dianes terapèutiques i del desenvolupament de proteïnes amb finalitats curatives es plantegen grans innovacions biomèdiques².

Així mateix, la biotecnologia, un sector en procés de maduració a Catalunya, promet “contagiar” d’innovació sectors tradicionals com l’agroalimentari, el químic o el veterinari i posar-los al dia.

De fet, la ciència és una activitat globalitzada, gens localista, però que finalment es porta a terme en uns laboratoris situats en un territori concret, malgrat que els investigadors treballin en xarxa amb col·legues d’arreu del món. Per tant, la voluntat de concentrar –que en anglès s’anomena fer *clustering*– coneixement, empreses, talent i mercats de l’àmbit biomèdic i biotecnològic és un desig intens i perseguit per molts governs de països desenvolupats, sigui d’una ciutat, d’una regió, d’un país o de la Unió Europea. I tothom està d’acord que, per tenir possibilitats d’èxit, han de cobrir-se tots els papers de l’auca, que no falti cap actor principal. Ras i curt: una condició necessària per a l’èxit de la BioRegió a Catalunya és una autèntica complicitat i estratègia comuna entre l’administració, les universitats, els centres de recerca i la indústria. En el cas de Catalunya: aquesta condició es dona? Quin és el pes

Indústries Farmacèutiques Almirall

real, la implicació i el protagonisme del sector privat en la BioRegió? Com es fa per atreure capital intel·lectual i emprenedors? És, potser, la BioRegió un dels motors de l'economia catalana? A partir de les opinions de representants de tots els sectors implicats, les línies següents volen donar algunes pistes sobre aquests interrogants.

El mes de març del passat any 2006, CataloniaBio⁹ es presentava a Barcelona. El seu objectiu és cohesionar el conjunt de les empreses catalanes que treballen, parcialment o totalment, en el sector de la biotecnologia. A partir d'aquesta plataforma comuna i autoorganitzada, CataloniaBio pretén influir en les actuacions que promoguin la biotecnologia com a motor de l'economia catalana. L'associació agrupa una trentena de membres que inclouen des d'empreses que tenen el seu origen a les aules i els laboratoris universitaris fins a companyies consolidades, tant del sector de la biotecnologia (Biokit, Oryzon, Lipotec, Lipofoods, Advancell, entre d'altres) com farmacèutiques de capital català (Ferrer, Almirall, Reig Jofre, Lacer, entre d'altres). Així mateix, en formen part professionals de la propietat intel·lectual, despatxos jurídics, *brokers* i empreses de capital risc. Aquelles que, per ara, no s'han sumat a CataloniaBio són les empreses farmacèutiques transnacionals amb interessos a Catalunya, que s'organitzen a través de Farmaindustria. "Tenim la intenció de convidar les grans empreses farmacèutiques a formar part de l'associació", afirma Carles Buesa, president de CataloniaBio. La creació de la patronal de les empreses de biotecnologia catalanes és el resultat d'un llarg i difícil procés de gestació, que finalment ha

acabat bé. "El fet que aquestes empreses s'hagin organitzat i estiguin cohesionades és una excel·lent notícia per a la BioRegió. Era un dèficit que s'havia de resoldre per garantir els mecanismes de participació i diàleg. En els propers dos o tres anys, que resultaran clau, es veurà si CataloniaBio es consolida i fa el seu paper", explica Xavier Testar, actual director general de Recerca de la Generalitat de Catalunya, que ha tingut un paper important en el disseny estratègic de la BioRegió.

Pel que fa a l'etapa actual, la percepció generalitzada és d'esperança prudent quant a l'evolució d'aquesta aposta estratègica de Barcelona i Catalunya. "Complim totes les condicions per tenir esperances d'èxit. Afirmar-ho no és fer volar coloms. Tenim una base industrial tradicional i potent en l'àmbit farmacèutic, químic i agroalimentari; comptem amb alguns dels millors hospitals de l'Estat espanyol; tenim universitats, com la de Barcelona i l'Autònoma, i centres de recerca d'alt nivell... Si s'apliquen polítiques públiques audaces, intensives i amb voluntat de durada, hi ha possibilitats reals d'èxit", assegura Carles Buesa.

Les esperances del president de CataloniaBio són compartides, amb matisacions, per la resta d'actors implicats. Per al director de l'Institut de Recerca Biomèdica (IRB) del Parc Científic de la Universitat de Barcelona, Joan Guinovart, "estem davant d'una oportunitat històrica per construir en el sud d'Europa un pol d'investigació i desenvolupament en biomedicina capaç de competir amb el nord i amb la resta del món. El projecte de la BioRegió té tres

actors principals: l'administració pública, les institucions públiques de recerca i les empreses. El sector privat és la tercera pota. Per tant, la indústria hi juga un paper decisiu tant pel que fa a la concepció estratègica inicial com al desenvolupament i consolidació del bioclúster". Però, quines són les polítiques per aconseguir que la indústria tingui un protagonisme creixent en la BioRegió?

EL COMPROMÍS DE LA INDÚSTRIA

Per a Jesús Acebillo, president de Novartis España, "la indústria biofarmacèutica hauria de comptar amb uns incentius com a mínim similars a aquells que tenen països tradicionalment líders en innovació". Un exemple podrien ser les economies emergents asiàtiques –Xina, Índia, Singapur, Corea del Sud, Taiwan–, on els respectius governs han prioritzat serveis i plataformes tecnològiques altament competitives. Això no obstant, una condició prèvia, segons Acebillo, és que "la indústria s'alliberi dels desincentius que comporta l'allunyament entre la política industrial, la política científico-tecnològica i la política d'intervenció i contenció de costos que practiquen les autoritats sanitàries". El director del Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona, Jordi Camí, demana que es passi de la teoria a la pràctica: "Cal que s'unifiquin les polítiques públiques; per exemple, la creació d'una finestra única seria una bona mesura. Idealment, hi hauria d'haver una única conselleria del Govern de la Generalitat

Novartis

amb totes les competències de facilitació i impuls de la recerca, el desenvolupament i la innovació (R+D+I). Pel que fa a l'àmbit acadèmic, caldria protegir i oferir instruments als emprenedors, i caldria establir mecanismes sòlids de mobilitat per als acadèmics que saltin al sector privat, i a l'inrevés". Així mateix, Camí també creu necessari que el sector privat, si realment aposta pel desenvolupament i la innovació biomèdica a Catalunya, hauria d'invertir molt més que el sector públic.

Però la indústria farmacèutica innovadora, per exemple, fila ben prim en valorar el cost d'oportunitat de relocalitzar les seves activitats de recerca i desenvolupament. Per a Jesús Acebillo, president de Novartis España, "a Catalunya, i tenint en compte el retard relatiu en el desenvolupament de sistemes industrials de base biocientífica, la notable presència i impacte dels articles dels investigadors en les

revistes del sector biomèdic no és un factor suficient per a les grans empreses a l'hora de prendre decisions d'importància estratègica". A més a més, segons Acebillo, la Llei de garanties i ús racional dels medicaments⁴ aprovada pel Govern central al final de juliol de 2006 no facilita les coses. Segons el president de Novartis España, "el Govern desaprofita una oportunitat decisiva per regular de manera estimulant el compromís del sector més avançat de la indústria biomèdica amb l'esforç que requereix la implantació d'una bioregion que no és pas de primera generació. Per exemple, pel que fa a la protecció de la propietat intel·lectual dins la Unió Europea, la llei atorga a Espanya el dubtós privilegi que caiguin les patents alguns anys abans que als països del nostre entorn europeu".

Des de l'àmbit de la recerca, les prioritats són diferents. Per a Joan Guinovart, que també és el president de la Confederación de Sociedades Científicas de España (COSCE)⁵, "les especificitats sectorials de l'empresa biomèdica privada s'han de procurar atendre amb respostes reguladores i d'incentivació fiscal i altres factors clau, com ara els terminis de maduració i comercialització dels projectes biocientífics i les seves característiques de risc i d'incertesa. Considero que cal una actuació concertada entre la indústria, els centres de recerca i el govern que ha de conduir a consolidar una col·laboració mútuament avantatjosa entre la indústria i el sistema sanitari públic en benefici del pacient; a crear un entorn facilitador i motivador per a la innovació; a assegurar i facilitar l'accés a finançament suficient i específic per a les peculiaritats del cicle de maduració dels projectes de desenvolupament tecnològic; a crear, desenvolupar i retenir talent científic i empresarial d'alta qualitat, i a crear una plataforma de lideratge corresponsable per supervisar el desenvolupament d'una estratègia de generació de valor de base biocientífica". Segons Acebillo, "els proveïdors de coneixement alineats fonamentalment amb la Universitat haurien de comptar amb un marc de relacions comercials més flexible i adient per convertir en empreses les transaccions amb els agents finançadors i les companyies usuàries d'aquest coneixement bàsic".

El punt de vista de l'Administració, com li correspon, és més prospectiu. Per al director de Desenvolupament Empresarial del CIDEM, centre adscrit al Departament d'Indústria del Govern de la Generalitat, "els objectius de la BioRegió són consolidar una recerca biomèdica i biotecnològica a Catalunya d'excel·lència; crear un entorn adequat per a la transferència de coneixement i tecnologia; contribuir globalment al desenvolupament i a la comercialització de productes biotecnològics innovadors, i consolidar un sector empresarial potent, augmentant la competitivitat. Per tant, incentivar la implicació del sector privat requereix que les empreses puguin percebre la BioRegió com una plataforma eficient de coordinació de polítiques públiques i alhora com un element de representativitat i de projecció internacional pel fet de pertànyer a un model de desenvolupament regional d'èxit".

Per a les empreses, respondre al compromís i implicació que demana el Govern té molt a veure amb la possibilitat d'aconseguir el finançament necessari per tirar endavant els projectes. "El procés de maduració en l'àmbit de la biotecnologia i la biomedicina acostuma a ser llarg, encara que quan hi ha retorns solen ser espectaculars. Un sector com aquest, d'alta intensitat en coneixement, necessita incentius fiscals molt potents. Calen polítiques de reforma fiscal i estruc-

Enrique Marco

La potenciació dels "spin-offs" a les universitats és una de les mesures que du a terme l'administració per atraure capital intel·lectual i emprenedors a Barcelona. A la imatge, Ebiointel, empresa de bioinformàtica que té la seva seu al viver d'empreses del Biocampus de la Universitat Autònoma. A sota, Jordi Camí, director del Parc de Recerca Biomèdica.

En pàgines anteriors, instal·lacions a l'àrea de Barcelona de dues multinacionals: la planta Galenicanova de la suïssa Novartis a Barberà del Vallès (pàgina 58), i planta de la catalana Almirall a Sant Just Desvern (pàgina 57).

Pere Virgili

tural que facin interessants les inversions en projectes de llarg termini. Hi ha iniciatives, com al Quebec o Bèlgica, que s'haurien de valorar. A més a més, a Espanya s'ha consolidat una comunitat financera molt sofisticada que compra empreses fora i allò que inverteix a casa és principalment en el sector del totxo. Hem d'aconseguir canviar aquesta forma de fer. Ens hi juguem molt", assenyala Carles Buesa, president de CataloniaBio.

CAPITAL INTEL·LECTUAL I EMPRENEDORS

Els recursos que reclama el president de CataloniaBio serveixen de ben poc si no hi ha matèria grisa tant per plantejar idees i projectes com per impulsar-los. "El capital és atret per les idees interessants i innovadores. Quan aquest es necessita, apareix sense problemes. A Barcelona hi resideixen observadors permanents d'empreses de capi-

tal risc. El que realment cal és que sorgeixin més idees innovadores, més oportunitats de negoci. Cal canviar la cultura actual que encara no incentiva l'activitat emprenedora, i el canvi hauria de començar en l'etapa de formació de pregrau", assegura Jordi Camí. Per la seva banda, Acebillo considera que "malgrat que s'han fet avenços en la capacitat d'atraure talent, les administracions haurien d'ésser més dinàmiques pel que fa a establir paquets d'incentius de diversa naturalesa (fiscals, administratius, liberalització de les retribucions, etc.) i decidir d'una vegada incorporar-se al mercat global. A hores d'ara, hi ha moltes dificultats per regular la situació dels 'estrangers' i cal recórrer al 'favor' administratiu per normalitzar la incorporació de científics i tecnòlegs de perfil altament competitiu".

Per a la nova economia, el que compta és la disponibilitat de "cervells d'obra", en paraules de Guinovart. "Són els científics els que poden marcar les diferències i contribuir a crear els nous coneixements dels quals depèn la nostra competitivitat. Afortunadament, ja disposem d'excel·lents investigadors, principalment joves. Perquè tot aquest talent pugui esclatar i produir coneixements, cal disposar de mitjans dins d'uns bons centres de recerca. I la situació ideal és que aquests cervells i aquests centres es concentrin en un entorn físic on hi hagi universitats, instituts de recerca, hospitals i indústria pròpia, de tal manera que conformin una gran infraestructura tecnològica, implementin la comunicació i innovació científica, i irradiïn un poderós magnetisme exterior. Perquè els cervells criden als cervells, i la ciència a la ciència, sobretot quan es treballa a la frontera del coneixement. Per mantenir aquesta oferta de científics qualificats és necessari assegurar un bon nivell d'ensenyament de les ciències, i crear les condicions perquè es doni una valoració social positiva de la ciència biomèdica", remarca el president de la COSCE.

L'Administració subratlla les seves iniciatives: "Per atraure capital intel·lectual i emprenedors a Barcelona, s'estan portant a terme una

sèrie de mesures, com són la pròpia dinamització de la BioRegió, la potenciació dels *spin-offs* a les universitats i la creació de mercats intermedis de protecció de la propietat intel·lectual, així com la valoració d'empreses tecnològiques, de capital risc... La millor font d'atracció és l'entorn mateix: més de 500 grups de recerca, més de cent centres de recerca i desenvolupament, més del 38% de la producció científica de l'Estat espanyol, sis dels principals grups farmacèutics mundials amb presència a Catalunya, l'existència de grans infraestructures tecnològiques com el supercomputador o el futur Sincrotró, el Parc Científic de Barcelona, el Parc de Recerca Biomèdica, o el mateix sistema d'incentius directes i fiscals a la recerca, el desenvolupament i la inversió”, assenyala Xavier Ferràs. Per altra banda, el director de Desenvolupament Empresarial del CIDEM admet que “Catalunya es troba als inicis del desenvolupament del sector de la biotecnologia, però aquesta situació de partida es veu compensada per la seva elevada velocitat de creixement. Les 204 empreses que actualment conformen el sector biotecnològic català s'han creat majoritàriament durant els darrers cinc anys. De fet, en aquests darrers anys la biotecnologia ha experimentat un creixement acumulat en nombre d'empreses proper al 30%”.

COMPETÈNCIA INTERNACIONAL

L'aposta de Catalunya i Barcelona per la biomedicina i la biotecnologia no és original. De fet, a Europa ja existeixen alguns bioclústers força consolidats (Munic, Estocolm, París, entre d'altres) i altres de

més llunyans que, encara que emergents, han nascut amb molta potència (Irlanda, Singapur, Puerto Rico...). Per tant, queda un camí dur. Quins són els valors de Catalunya i Barcelona? “En allò essencial, crec que no tenim elements substancialment diferents dels que, ja fa molts anys, han dut l'èxit a altres regions o conurbacions. Algú ha assenyalat la fortalesa de l'actual compromís polític, però aquest ha d'anar passant de les paraules als fets. Certament, tenim elements secundaris –el clima, l'entorn cultural– que poden ajudar però que, per a aquest objectiu, no són garantia d'èxit”, afirma Jordi Camí.

L'Administració és una mica més optimista: “Existeixen diversos avantatges de Barcelona i la BioRegió davant d'altres bioclústers ja consolidats. Catalunya és un dels centres de negocis més dinàmics d'Europa, amb els millors centres de formació directiva, i atrau ja la major part de les inversions estrangeres a Espanya. Comptem amb una presència important d'empreses farmacèutiques nacionals i estrangeres, i una xarxa d'hospitals capdavaners en assajos clínics, recerca i col·laboracions amb empreses. Entre els centres de recerca catalans, hi ha actius tecnològics de qualitat i centres de recerca en ciències de la vida com el Parc Científic de Barcelona, el Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona, el Biocampus de la Universitat Autònoma de Barcelona i l'Institut d'Investigacions Biomèdiques August Pi i Sunyer vinculat a l'Hospital Clínic”, explica Xavier Ferràs. A més a més, el representant del CIDEM afegeix que “operar des de Catalunya suposa un avantatge competitiu, ja que, a part de

Enrique Marco

Desenvolupament de programes informàtics per a ús científic en medicina a les instal·lacions d'Ebiointel, de la Universitat Autònoma.

A la pàgina següent, control de qualitat d'aspirines a la planta de producció de la Bayer a Bitterfeld, Alemanya.

Bayer AG

l'òptim entorn tecnològic, el 60% de la producció farmacèutica espanyola es concentra a Catalunya, juntament amb un sector químic molt potent, importants activitats agroindustrials i una forta indústria alimentària. La coexistència d'un sector d'empreses biotecnològiques emergent, d'un clúster farmacèutic i químic consolidat, i activitats agroalimentàries, és un factor únic a Europa. Tenir una base a Catalunya suposa un triple avantatge estratègic per a les empreses: aconseguen ubicar-se al cor del mercat europeu; aconseguen una porta d'accés privilegiada a la resta de països del Mediterrani i d'Hispanoamèrica; i compten amb una connexió directa amb la resta de bioclústers europeus.

Què en pensa la indústria? "Competir en preu, qualitat i servei exigeix que la BioRegió decideixi clarament i estratègicament en quins mercats de la instrumentació de la recerca traslacional actua, i quines plataformes tecnològiques i serveis ofereix. A més a més, cal tenir molt clar que la BioRegió és essencialment un sistema industrial, la dinàmica del qual cal gestionar en clau de transaccions de mercat", afirma Jesús Acebillo.

Joan Guinovart, de la COSCE, subratlla que "estem en una posició molt favorable per convertir-nos en un pol d'investigació i desenvolupament biomèdic i biotecnològic. En els últims anys, s'han creat nous instituts d'investigació que han atret científics d'alt nivell. De manera simultània, s'estan creant una sèrie de plataformes tecnològiques que són imprescindibles per al suport a la investigació en biomedicina. En un món globalitzat les empreses opten per situar els seus centres de recerca al voltant dels focus de coneixement".

EL FUTUR

Pel que fa al futur de la BioRegió com una de les apostes estratègiques de Catalunya per tenir un lloc en la societat del coneixement, hi ha un optimisme mesurat entre tots els agents implicats. "Crec que va agafant força la idea que els descobriments científics són els que generen coneixement i que, aplicats adequadament, permeten el desenvolupament econòmic", afirma Guinovart. "Cal mentalitzar-se que no tenim alternatives. El turisme i la construcció aviat deixaran

de ser tan predominants. Si no optem per activitats intenses en coneixement, Barcelona i Catalunya no podran mantenir el benestar i el grau de desenvolupament econòmic aconseguits. Per tant, s'és optimista quan s'entén que és la nostra única sortida. I s'és pessimista cada cop que es constata que ens hi dirigim de forma lenta i rebuscada. Ens mirem massa el melic mentre els xinesos i els indis, per exemple, també van creixent amb activitats intenses en coneixement sense tants obstacles interns i amb un ordre de magnitud que ens sobrepassa", reflexiona Camí.

Segons el president de Novartis España, "no hi ha motius per al pessimisme sempre que tinguem clars els reptes que cal acarar. Aquests són unes condicions sostenibles en la BioRegió, un esforç dels proveïdors de coneixement per alinear la seva activitat amb les necessitats de la indústria, i el coratge de tothom per assumir les regles de joc de la internacionalització competitiva".

El discurs més optimista correspon a l'Administració. Per a Xavier Ferràs, "la biomedicina ja és un potent motor econòmic a Barcelona i Catalunya. Tant aquesta com la biotecnologia poden arrossegar altres sectors importants de l'economia catalana produint fertilitzacions creuades i enriquint encara més el motor econòmic de la regió. No oblidem que la biotecnologia és una disciplina habilitadora, base de nombroses aplicacions industrials, possiblement moltes d'elles encara inimaginables. Per això, pot arribar a ser un veritable motor econòmic per al teixit empresarial català".

Queda clara la unanimitat pel que fa al caràcter estratègic de la innovació biomèdica i biotecnològica. En els propers anys constatarem si Catalunya i Barcelona aconseguen situar-se com a pol de coneixement del sud d'Europa. Finalment, si el sector privat hi participa activament i la BioRegió és capaç de crear empreses i llocs de treball, s'haurà assolit l'èxit. Si això no passa, haurem d'acceptar el fracàs.

Notes

1 Segons les darreres dades disponibles (any 2004), l'esperança de vida a Catalunya és de 77,41 anys per als homes i de 84,04 anys per a les dones. Font: Idescat-Departament de Salut.

2 L'informe Wanless (2002) atribueix els següents camps principals pel que fa a la innovació diagnòstica i terapèutica: l'enginyeria de cèl·lules i teixits; la generació i anàlisi d'animals modificats genèticament; el desenvolupament de quimioteràpèutics i anticossos monoclonals, vectors de teràpia gènica per desenvolupar vacunes i plataformes de diagnòstic molecular; la identificació genètica de riscs; el desenvolupament de fàrmacs d'alta precisió i seguretat per a subpoblacions genèticament diferenciades; la identificació presintomàtica i la prevenció de malalties tant infeccioses com no infeccioses; tractament de malalties amb regeneració de teixits o teràpies amb cèl·lules mare. Font: http://www.hm-treasury.gov.uk/Consultations_and_Legislation/wanless/consult_wanless_final.cfm

3 <http://www.cataloniabio.org>

4 <http://www.msc.es/normativa/home.htm>

5 <http://www.cosce.org/>

*Lluís Reales dirigeix i presenta el programa *Einstein a la platja*, de Barcelona Televisió.

Capitals mundials de la biomedicina: la unió fa la força

Anna Portnoy

TEXT
Raimundo Roberts

● Que la unió fa la força és una idea que ha fet impacte entre els investigadors i els polítics encarregats de desenvolupar les ciències de la vida; així va quedar patent en l'acord del Consell Europeu de Lisboa¹ l'any 2000, i també en com s'està organitzant la recerca europea en biociències. Cada vegada són més les sinergies de recerca i innovació entorn de ciutats, regions o metaregions amb una alta concentració d'empreses, hospitals i centres d'investigació –coneguts actualment com bioclústers o bio-regions– que busquen la coordinació i la col·laboració en la recerca a Europa i el món.

Tot i que van començar a crear-se al principi dels noranta, els bioclústers estan encara en procés de desenvolupament. Segons investigadors del Parc Científic de Barcelona², existeixen diferents tipus de bioregions: des de les nascudes al voltant d'un centre o d'una ciutat fins a les formades per l'associació de dos o més països, com és el cas del metaclúster Scanbalt, format per més de deu nacions del nord d'Europa més Rússia. Sota aquesta "clúster-diversitat", és possible identificar més de vint bioregions destacades a la Unió Europea, els Estats Units i algunes nacions d'Àsia. I si hi ha un factor en comú entre les bioregions i els països dels quals formen part, és l'aposta definitiva pel coneixement com a base del desenvolupament. A Europa són entre deu i quinze les regions que poden considerar-se competitives davant les nord-americanes i asiàtiques; entre d'altres, les regions properes a les ciutats de Munic, Lió-Grenoble, Estocolm-Uppsala, Cambridge, Turku o Barcelona.

A continuació presentem algunes de les bioregions més representatives del planeta. La majoria van començar abans que s'engeguessin el projecte català de BioRegió o el basc Centro de Investigación Cooperativa en Biociencias (CIC Biogune); per tant, és complicat cercar comparacions que no siguin odioses entre els esforços espanyols i els esmerçats en la resta de bioclústers.

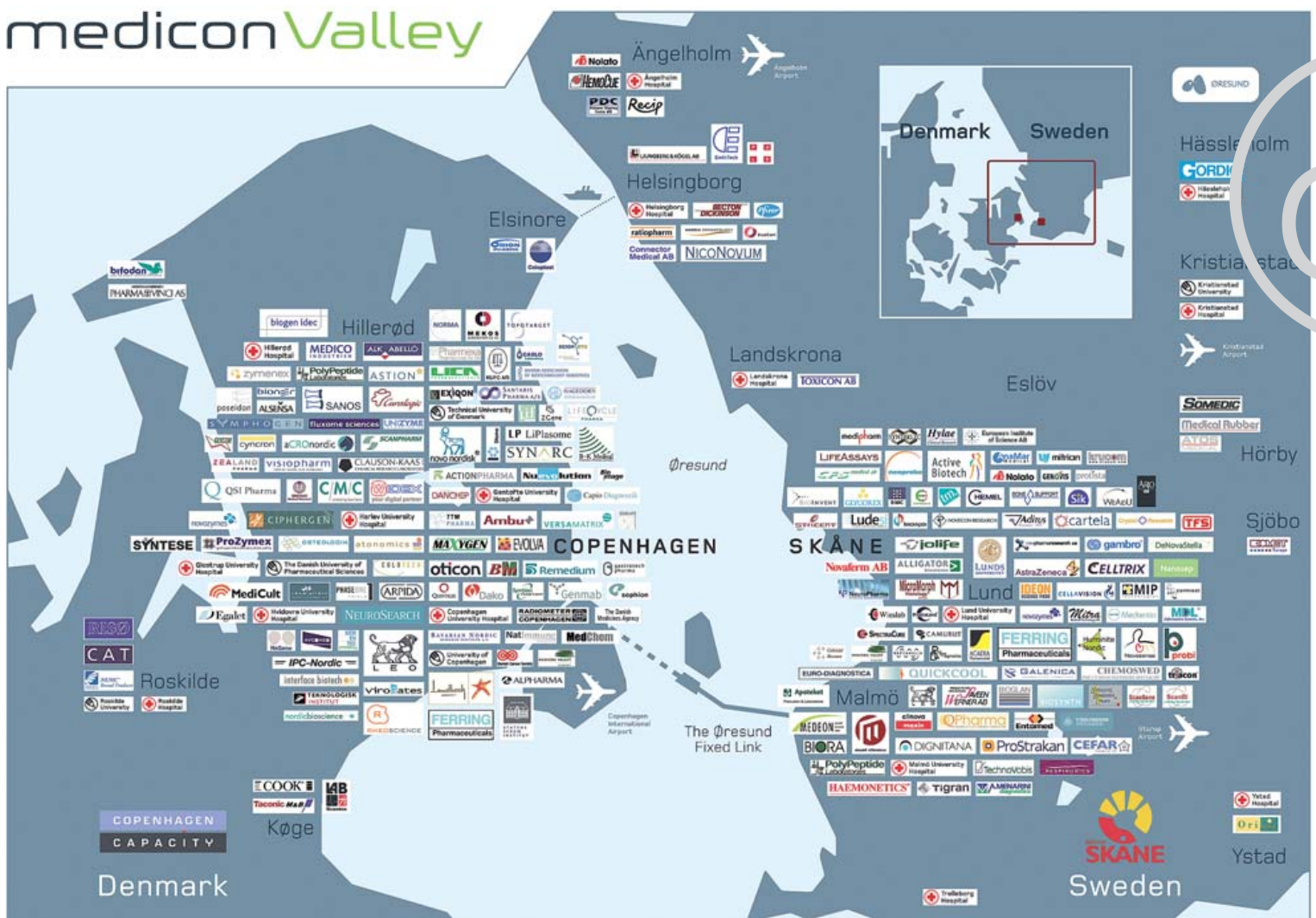
Començant el nord d'Europa, al sud-est de Suècia hi ha la bioregió d'Estocolm-Uppsala, una de les més reconegudes del món pel que fa a desenvolupament de productes innovadors a partir de la recerca en ciències de la vida. Creada oficialment el 2004 a partir de l'associació entre la ciutat d'Estocolm, l'Institut Karolinska i AstraZeneca, la zona és coneguda pel desenvolupament científic que s'ha produït al seu voltant des de fa més de seixanta anys. Entre Uppsala i Estocolm es concentren prop de la meitat de les empreses biotecnològiques de Suècia i es produeix quasi el 60% de la seva recerca biomèdica. La bioregió agrupa unes 400 empreses, més de 7.000 investigadors i prop de 10.000 estudiants. En total són més de 24.000 persones que treballen per dinamitzar l'activitat biotecnològica, des de la recerca bàsica fins a la seva aplicació en el mercat.

Finlàndia tampoc no s'ha quedat enrere en aquesta cursa científica: el 1999 va crear Turku BioValley, un bioclúster format a partir del Turku Science Park. La ciutat de Turku, la més antiga de Finlàndia, és propietària del 90% del seu parc científic, del qual va néixer Turku BioValley. Aquest és producte de la col·laboració entre el sector públic –que ha aportat centres de recerca de prestigi i hospitals– i el sector privat, amb més de vuitanta empreses dedicades a la biotecnologia. En total són prop de cent entitats dedicades a la creació de coneixement en àrees com el càncer i les malalties hormonals i del sistema nerviós central, entre d'altres. Aquest parc disposa de més de mil investigadors, organitzats en un centenar de grups de recerca.

MEDICON VALLEY

Entre Suècia i Dinamarca s'ha generat també una de les bioregions més potents en l'àrea mèdica de les ciències de la vida: Medicon Valley³. Amb antecedents en recerca en biotecnologia que ens porten al 1800, la zona compta amb més de 5.000 investigadors i 26 hospitals en menys de 100 km², on treballen més de 40.000 persones. A més d'aquest potencial mèdic, hi ha instal·lades 140 companyies de biotecnologia, setanta empreses farmacèutiques i un gran conjunt d'altres empreses que converteixen aquestes dues regions frontereres –propres a Copenhaguen i a Skane– en un dels pols de desenvolupament biomèdic més importants del món. S'ha de destacar que el centre gestor i catalitzador d'aquesta bioregió és la Medicon Valley Academy (MVA), institució que s'encarrega d'una gran quantitat de tasques de coordinació.

Les illes britàniques tenen una llarga tradició de col·laboració pública i privada en recerca, amb almenys sis bioregions destacades: BioDundee, Biotech Scotland, BioTech Manchester, BioCity

Medicon Valley Academy Denmark

Medicon Valley Academy Denmark

El pont d'Øresund, que uneix Dinamarca i Suècia i actua com a vertebrador d'una de les bioregions més potents en l'àrea de les ciències de la vida, el Medicon Valley, del qual es mostren la localització i les empreses i les institucions que s'hi relacionen a la infografia de la pàgina anterior. A sota, el Conway Institute, vinculat a la Universitat de Dublin, una de les entitats de la bioregió irlandesa, i laboratoris de la BioCity Nottingham.

A la pàgina següent, assajos amb herbicides a la Bayer i el centre de recerca d'Aventis a Estrasburg, ciutat del BioValley comú a les regions frontereres d'Alemanya, França i Suïssa.

Enterprise Ireland. Biotechnology Commercialisation Group

Nottingham, Bio Northern Ireland i l'Eastern Region Biotech Initiative (ERBI⁴), que reuneix un gran nombre d'empreses i centres d'investigació instal·lats entorn de la Universitat de Cambridge. Aquesta bioregió és la més important i antiga d'Anglaterra. Actualment en l'ERBI es concentren més de 215 empreses farmacèutiques i de biotecnologia, en un procés que va començar als anys seixanta i que avui compta amb prop de 360 membres, entre centres de recerca i universitats, hospitals i empreses. El 20% dels premis Nobel de Medicina en actiu treballen aquí i suposen, segons ells, el grup regional-industrial d'Europa més gran, en un radi de només quaranta quilòmetres.

França té, entre d'altres, la bioregió de Lyon Biopole, que comprèn les ciutats de Grenoble i Lió. En aquest bioclúster treballen prop de 10.000 investigadors i hi participen una desena d'universitats i unes 200 empreses, entre les quals hi ha gegants farmacèutics com Biomerieux, Sanofi Pasteur i Merial.

Lyon Biopole forma part del Rhône-Alpes Bioclúster, una bioregió a la qual s'afegeix Saint-Etienne, pol de desenvolupament de tecnologia mèdica, i unes altres cinc ciutats d'aquesta regió francesa. Si se sumen els recursos d'aquestes regions, s'obté un entorn de col·laboració de més de 100.000 professionals en 600 companyies, 30.000 investigadors en 650 laboratoris i més de 200.000 estudiants. Diverses fonts destaquen el rol de l'administració francesa durant els últims anys en el desenvolupament d'aquestes bioregions, tot i que també ressalta la llarga tradició farmacèutica de les empreses que formen part d'aquesta regió.

BioCity Nottingham

Una mica més amunt en el mapa, ens trobem amb els esforços realitzats per Alemanya per potenciar la recerca i el desenvolupament en ciències de la vida. El gran salt en inversions i organització va començar el 1996, quan el govern alemany va iniciar un conjunt de polítiques destinades a la formació de bioclústers: per potenciar la recerca dels *länder* en ciències de la vida, va impulsar la cursa BioRegio⁵, una forma de potenciar la biotecnologia i la comercialització dels seus resultats. D'aquesta competició van ser seleccionades les ciutats de Munic, Colònia i Heidelberg, a les quals es va donar 25 milions d'euros durant cinc anys, a més d'un conjunt d'iniciatives de suport a les institucions ja existents.

Tot i l'èxit de les bioregions alemanyes –prop de 25–, la gran quantitat d'esforços públics no ha estat fora de la polèmica. Després d'una gran inversió realitzada els primers anys, la crisi de 2001-2002 va afectar seriosament el sector, deixant entreveure que moltes com-

panyies biotecnològiques necessitaven suport a la fase de consolidació, problema semblant al que es donava en altres països. Per solucionar això, el govern alemany, juntament amb la Unió Europea, va crear un fons de 500 milions d'euros per ajudar a la consolidació d'empreses biotecnològiques.

El 2005 el govern alemany calculava en quasi 500 les empreses totalment especialitzades en biotecnologia, i 280 d'elles es concentren a Baviera (Munic), Baden-Württemberg (Heidelberg), Nord Westfàlia (Colònia) i Berlín⁶. Com a exemple, la Munich Biotech-Region –considerada una de les de més èxit de la política alemanya de promoció de les biociències– té actualment més de 2.000 treballadors en 160 empreses relacionades amb biociències, dues universitats i tres instituts Max Plank. El centre neuràlgic d'aquesta bioregió és BioM, agència coordinadora que actua com a empresa de serveis, consultora i empresa de capital risc, entre d'altres, sempre buscant la cooperació dels seus membres.

És fàcil adonar-se que la proximitat física és un dels elements bàsics en la creació de bioregions. En aquest context, la col·laboració entre Alemanya (Friburg), França (Alsàcia) i Suïssa (Basilea) per a la creació de BioValley intenta obtenir el major benefici de les institucions i empreses existents en aquesta regió. Inaugurat el 1997 per fomentar la cooperació biomèdica i biotecnològica al voltant de Basilea i de l'Alt Rin, BioValley agrupa prop de 400 entitats entre indústries, centres d'investigació, oficines de transferència de tecnologia i universitats. D'entre el centenar d'empreses –que donen feina a més 9.500 treballadors–, es destaquen Aventis, Novartis, Bristol Myers Squibb i Eli Lilly.

El mapa europeu de bioregions acull altres zones destacades, com ara Biologie, a Bèlgica, o Biotechnology Ireland, a Irlanda, tot i que també hi ha seriosos projectes engegats a Itàlia, Portugal i altres països del continent.

Totes aquestes bioregions conformen el mapa de la investigació europea en ciències de la vida, avui en ple desenvolupament. Tant és així que a l'abril del 2005 es va acordar la creació de "metaclústers" europeus en ciències de la vida. Aquesta iniciativa, signada pel conseller de la Generalitat de Catalunya Carles Solà per part de Catalunya, considera la creació de quatre grans metaclústers: el EuroBioSouth –que agrupa les bioregions que van des de Barcelona fins a Heidelberg–, EuroBioWest –format per les bioregions d'Irlanda, Anglaterra,

Bèlgica, Holanda i altres de l'àrea geogràfica propera–, EuroBioEast –amb Praga, Viena, Budapest i Szeged, entre altres pols de desenvolupament–, i Scanbalt, l'únic en funcionament actualment.

ALTRES BIOREGIONS DEL PLANETA

No hem d'oblidar que Europa és només una part del panorama mundial de recerca en biomedicina, i no necessàriament la més gran. El 2004 Europa comptava amb 1.365 empreses privades dedicades a la biomedicina, mentre que als Estats Units n'hi havia 1.500. Igualment, mentre que als EUA treballaven més de 181.000 persones en empreses de biotecnologia –públiques i privades–, a Europa aquesta xifra arribava a poc més de 77.000.⁷

Aquests indicadors mostren quelcom conegut per tots: encara que la qualitat de la recerca és semblant, els nord-americans estan per davant pel que fa a desenvolupament de patents i d'innovació tecnològica. I tot i que la investigació nord-americana és d'una complexitat i d'una maduresa molt altes, una de les seves característiques és la seva elevada concentració: nou regions reuneixen el 80% de les inversions públiques i privades en biotecnologia⁸, i aquestes estan, igualment, aglomerades en dues regions costaneres: Califòrnia (San Francisco) i Massachussets (Boston).

Es pot considerar San Francisco com el punt de partida de la biotecnologia i dels clústers tecnològics. És, de fet, el clúster més gran dels Estats Units, amb més de 5.900 establiments relacionats amb la biotecnologia i la medicina, que directament o indirectament donen feina a 185.000 persones⁹. El 2004 la regió de Califòrnia va rebre més de 3.600 milions de dòlars en fons públics, gran part dels quals són destinats a centres i institucions de recerca d'aquesta ciutat.

A l'altra banda, a la costa est dels Estats Units, destaca el clúster de Boston/Massachussets, el qual es caracteritza per comptar amb una gran quantitat de centres d'excel·lència com la Universitat de Harvard, el MIT i el Massachussets General Hospital, entre d'altres. El National Institutes of Health¹⁰ va donar a l'Estat de Massachussets 2.265 milions de dòlars l'any 2004¹¹. Entre altres instal·lacions específiques, aquesta bioregió compta amb el MIT Enterprise Forum, incubadora d'empreses, o el BioSquare, parc científic biomèdic creat per la Universitat de Boston i el Boston Medical Center.

El gran desenvolupament tecnològic d'Àsia també ha arribat a la biomedicina. L'Índia, la Xina, el Japó, Corea del Sud i Singapur han acon-

Bayer AG

Olivier Culmann / Sanofi-Aventis

Rick Friedman / Corbis

Facultat de Medicina de Harvard, un dels centres d'excel·lència del clúster Boston/Massachusetts, a la costa est dels Estats Units. La investigació nord-americana destaca per la seva gran concentració en nou regions distribuïdes en dues àrees costaneres, a l'est i a l'oest del país.

seguit cotes de desenvolupament científic que els fan competir amb centres europeus i nord-americans. A l'Índia, on s'espera un accelerat creixement en biotecnologia durant els pròxims anys, existeixen avui prop de 160 empreses biotecnològiques i farmacèutiques, la meitat de les quals són a Bangalore (Bangalore Biotech City of India) i a Hyderabad (Maharashtra Bioclúster).

Per a la Xina, la ciència i la tecnologia són àmbits d'una importància vital des de la seva obertura al món. Segons el citat estudi dels investigadors del PCB, la Xina, que compta amb dues bioregions destacades –la de Shangai Zhangjiang i la de Beijing–, ocupa el sisè lloc en el mercat mundial de medicaments i, des de l'any 2001, la biotecnologia moderna i el desenvolupament de la indústria farmacèutica són una prioritat nacional.

En el cas del Japó, destaquen els bioclústers de Kanto (Kanto Bioclúster) i de Kansai (Kansai Bioclúster), amb un desenvolupament recent però progressiu de parcs científics, en col·laboració amb centres de recerca, laboratoris de R+D farmacèutics privats i empreses biotecnològiques. És semblant el cas de Corea del Sud, el desenvolupament manufacturer del qual ha permès promoure la recerca en ciències de la vida com un dels seus eixos de creixement: el pla interministerial Biotech 2000¹² vol situar Corea entre les set potències mundials en biotecnologia al final de 2010. Avui dia existeixen més de 600 empreses relacionades amb la biomedicina, i és molt important el rol de la Universitat Nacional de Seül en aquesta cursa científica.

L'actual esforç científic mundial en biomedicina té la necessitat d'unir forces i generar sinergies. Així ho reconeixen fins i tot els nord-americans, per als quals en l'avançament en les biociències “no és suficient comptar amb només una universitat i/o un hospital (d'excel·lència en recerca)”, sinó que “caldrà construir o atreure institucions àncores, tant

públiques com privades”¹³. Encara que aquesta nació és líder en biomedicina, es troba amb la mateixa necessitat que totes les altres: optimitzar els esforços entre tots els actors de la biomedicina del segle XXI.

Notes

- 1 “Consell Europeu de Lisboa, 23 i 24 de març de 2000”: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_es.htm.
- 2 “Las bioregiones, un instrumento para mejorar la competitividad”. Rubiralta, M.; Vendrell, M.; Viladiu, C. Parc Científic de Barcelona. *Boletín SEBBM*, 143, març de 2005.
- 3 Medicon Valley: www.mediconvalley.com.
- 4 “Eastern Region Biotech Initiative, ERBI”: <http://www.erbi.co.uk/>.
- 5 Per a més informació: <http://www.biotechnologie.de/bio/generator/Navigation/English/root.html>.
- 6 “Biotechnology Company Survey 2006, by biotechnologie.de” <http://www.biotechnologie.de/bio/generator/Navigation/English/companies.did=43552.fragmentnr=1.html>
- 7 “Public biotechnology 2005 – the numbers”. Lähteenmäki, R.; Lawrence, S. *Nature Biotechnology*, vol. 24, núm. 6; juny de 2006.
- 8 “Las bioregiones, un instrumento para mejorar la competitividad”. Rubiralta, M.; Vendrell, M.; Viladiu, C. Parc Científic de Barcelona. *Butlletí SEBBM*, 143, març de 2005.
- 9 “California: Overview and Summary of Recent Initiatives”. Growing the Nation's Bioscience Sector: State Bioscience Initiatives 2006. <http://www.bio.org/local/battelle2006/California.pdf>.
- 10 El National Institutes of Health (NIH) és l'entitat que administra la major part dels fons públics destinats a recerca en biomedicina als EUA.
- 11 “Massachusetts California: Overview and Summary of Recent Initiatives”. Growing the Nation's Bioscience Sector: State Bioscience Initiatives 2006. <http://www.bio.org/local/battelle2006/Massachusetts.pdf>.
- 12 “South Korea launches Biotech-2000”. *Nature*. 1994. Febrer, 3; 367(6462):403.
- 13 “Growing the Nation's Bioscience Sector: State Bioscience Initiatives 2006”. Battelle Technology Partnership Practice and SSTI – abril de 2006. http://www.bio.org/local/battelle2006/main_report.pdf.

Formació de joves investigadors i atracció de líders científics

Ana Portnoy

TEXT
Bibiana Bonmatí
Física

● Un projecte com la BioRegió de Catalunya no es pot dur a terme sense parlar de les persones que en formen part o que n'hauran de formar part en el futur. De fet, seran elles qui determinaran l'èxit d'aquest projecte que acaba de començar però que és conseqüència d'una evolució que està marcada, al nostre país, per la trajectòria en el camp de la medicina i de la farmàcia principalment.

En la nostra història podem trobar científics que han permès fer carrera fins al punt actual. Alguns d'ells són, per exemple, Pere Virgili (1699-1776), pioner en la creació d'un col·legi de cirurgia quan feia poc temps que els cirurgians s'havien separat dels barbers, que no es consideraven com a científics; Jaume Ferran (1852-1929), descobridor en el camp de l'epidemiologia d'una vacuna eficaç contra el còlera, o Josep A. Barraquer (1852-1924), qui va iniciar l'especialitat d'oftalmologia.

Aprofitant l'efemèride del centenari del premi Nobel a Ramón y Cajal aquest any passat, no podem oblidar que Cajal va viure a Barcelona els seus *Anni Mirabilis* (1888-1902), on va desenvolupar la teoria de la neurona, la qual li va valer aquest merescut premi. El fet que Cajal decidís venir a treballar a aquesta ciutat ja diu molt de l'ambient que es respirava aleshores i la capacitat per atraure investigadors destacats.

Aquesta capacitat és un dels factors que s'han identificat per al bon desenvolupament d'una bioregió (o bioclúster). En aquest sentit, la BioCat ha de ser la plataforma per atraure joves investigadors i investigadores que trobin en aquest espai un lloc en el qual puguin desenvolupar la seva tasca de recerca, no només en l'àmbit públic, sinó també en l'àmbit privat.

La dificultat per a la incorporació de científics i per al desenvolupament de la carrera de recerca dels investigadors i les investigadores joves –cosa que dificulta tant el recanvi generacional com la consolidació de grups emergents de recerca– ha estat identificada dins de l'anàlisi del Sistema Català de Recerca i Innovació, recollit dins del Pla de Recerca i Innovació 2005-2008 de

Pere Virgili

la Generalitat de Catalunya. En aquesta anàlisi també s'incideix en el cas de les dones, que, tot i representar més de la meitat dels llicenciats de les universitats catalanes, tenen poca presència en els escalafons superiors de la carrera científica.

D'altra banda, la presència d'investigadors i investigadores en la societat és determinant per augmentar-ne la competitivitat. Per aquesta raó, la Unió Europea s'ha proposat arribar al nombre de vuit investigadors per cada mil habitants l'any 2010, la qual cosa suposa un augment de 700.000 persones en el camp de la recerca. Catalunya actualment compta amb uns cinc investigadors per cada mil habitants.

Tot i així, els centres universitaris, sanitaris i de recerca pública de Catalunya es troben entre els més productius en els àmbits de la biomedicina i salut, segons el *Mapa Bibliomètric d'Espanya 1994-2002: biomedicina i ciències de la salut* (J. Camí, E. Suñén-Piñol i R. Méndez-Vásquez), i aquesta realitat és gràcies als investigadors i investigadores amb els quals compta la BioCat com a punt de partida.

ELS BIOLÍDERS D'AVUI

Una de les claus per convertir la bioregió catalana en aquest gran centre de coneixement en biomedicina i biotecnologia rau en la capacitat de tenir uns líders que actuïn d'impulsors i que siguin els models a seguir pels joves investigadors i investigadores.

Tal com reflecteixen els informes estratègics de diverses bioregions ja

existents d'arreu d'Europa, com per exemple l'informe *Bioscience 2015* sobre els bioclústers del Regne Unit, una de les claus perquè funcioni és disposar d'un grup de líders científics que consolidin les diverses línies d'investigació en biociència i les portin al capdavant de la recerca mundial.

En els darrers anys, la Generalitat de Catalunya ha iniciat una estratègia per portar científics reconeguts oferint-los l'oportunitat i els recursos necessaris per continuar la seva carrera científica des d'aquí. No hem d'oblidar, però, que ja hi ha destacats investigadors i investigadores que han fet la seva carrera científica aquí i que paral·lelament han estat treballant, des de la política o des del camp de la difusió a la societat, per convèncer de la importància d'ampliar i crear nous centres de coneixement.

Al capdavant del Parc de Recerca Biomèdica (PRBB), acabat d'inaugurar, hi trobem Jordi Camí, un investigador que ha desenvolupat la seva carrera en relació amb les toxicomanies i que en els darrers anys s'ha decantat més per la política científica. El nou Parc acull, entre d'altres, el Centre de Regulació Genòmica (CRG), creat el 2001 i dirigit per Miguel Beato, que provenia de la universitat alemanya de Marburg. Aquest centre treballa principalment en genòmica i proteòmica, és a dir, l'estudi del conjunt de gens i proteïnes d'un organisme. Aquest és un tema capdavanter relacionat amb malalties com ara el càncer de mama, especialitat d'aquest investigador que en aquests cinc anys ha aconseguit consolidar un centre de primera línia. El fet que en la primera convocatòria dels projectes Consolider del Ministeri d'Educació i Ciència, dels disset projectes escollits un estigui liderat per Beato i l'altre per L. Serrano, també del CRG, és una bona prova d'aquesta consolidació. Els projectes Consolider estan dirigits a grups de recerca amb una trajectòria reconeguda internacionalment i que ja han demostrat tenir resultats d'alta qualitat.

El 2004 s'hi va incorporar també l'investigador Juan Carlos Izpisua procedent de l'Institut Salk de biologia molecular a Califòrnia, on va trobar el mecanisme genètic que activa el desenvolupament de les extremitats. Dins el PRBB ha creat el Centre de Medicina Regenerativa de Barcelona (CMR[B]), en el qual ha fet una altra incorporació, la doctora Anna Veiga. Aquesta investigadora va ser pionera en tècniques de reproducció assistida quan tot just es començava a aplicar la fecundació *in vitro*. L'any 1984 va participar en la primera fecundació a l'Estat espanyol juntament amb Pedro N. Barri a l'Institut Dexeus. La seva carrera, doncs, ha estat lligada a un dels temes de més impacte social de la segona meitat del segle XX dins del camp de la tecnologia reproductiva. En aquesta nova etapa de la seva carrera continuarà treballant en un àmbit de recerca innovador però també d'actualitat social, les cèl·lules mare, com a directora del Banc de Línies Cel·lulars al CMR[B]. D'altra banda, el vessant divulgador de Veiga ha estat reconegut recentment en haver-li estat atorgat el Premi Nacional de Pensament i Cultura Científica de la Generalitat de Catalunya en l'edició d'enguany.

De la mateixa manera, dins del Parc Científic de Barcelona es va crear l'any 2005 l'Institut de Recerca Biomèdica (IRB), que dirigeix Joan Guinovart. Aquest investigador ha dedicat la seva carrera científica a la recerca sobre diabetis. Fa aproximadament deu anys el seu equip va detectar una substància que podria convertir-se en un futur fàrmac d'administració oral per tractar la diabetis. Actualment aquesta substància ha superat la fase preclínica i, d'altra banda, s'ha descobert

que també podria tenir aplicacions en el tractament de l'obesitat. Sens dubte, el somni de molts farmacòlegs i, per què no, de moltes empreses, ja que totes dues malalties tenen una gran incidència en la població. En aquest mateix Institut, Joan Massagué, un dels investigadors més reconeguts en el camp de l'oncologia, ha iniciat una línia de recerca sobre la metastasi que es durà a terme en col·laboració amb el grup que dirigeix al Memorial Sloan-Kettering Cancer Center a Nova York. Dintre de la biomedicina i tenint en compte que les malalties cardiovasculars són la primera causa de mortalitat als països desenvolupats, el 2003 es va crear el Centre de Recerca Cardiovascular de Barcelona –com a centre mixt de l'Institut Català de Ciències Cardiovasculars i el Consell Superior d'Investigacions Científiques– a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. La seva directora, Lina Badimon, ha desenvolupat la seva carrera principalment als Estats Units, on treballava en

Pepe Encinas

l'equip de Valentí Fuster del Centre Mèdic Mount Sinai. En un acte celebrat al Col·legi Oficial de Metges de Barcelona, Badimon comentava que un dels factors per decidir tornar a treballar a Catalunya havia estat que considerava que en l'actualitat hi havia una "inquietud molt més profunda pel que és la recerca". Aquesta és la percepció que la BioCat pot impulsar amb força per convèncer la comunitat científica de la qualitat de la recerca que és possible fer des d'aquí.

D'altra banda, Joan Rodés, director de l'Hospital Clínic i l'IDIBAPS, és un dels investigadors més destacats en hepatologia. Actualment les malalties associades al fetge han augmentat i, per exemple, la cirrosi hepàtica és la quarta causa de mort a Espanya. A l'IDIBAPS s'ha creat una àrea de recerca específica sobre aquest tema amb un caràcter interdisciplinari en el qual participen grups que provenen de la investigació clínica, experimental i bàsica.

Un altre dels temes capdavanters en biotecnologia està relacionat amb la teràpia gènica, basada en la introducció de gens o seqüències genètiques en els individus amb la finalitat de tractar o prevenir malalties hereditàries. En aquest camp la investigadora Fátima Bosch dirigeix el Centre de Biotecnologia Animal i de Teràpia Gènica, on treballa principalment en l'aplicació d'aquestes teràpies a la diabetis, malaltia que afecta aproximadament el 5% de la població.

FUTURES GENERACIONS I SOCIETAT

Les paraules del premi Nobel Santiago Ramón y Cajal, "la més pura glòria del mestre consisteix, no a formar deixebles que el segueixin, sinó a formar savis que el superin", escrites el 1897, no han perdut vigència i, sens dubte, descriuen quin ha de ser el paper dels biòliders d'avui que configuren la BioCat. La carrera investigadora no és precisament un camí fàcil. Les associacions de joves investigadors autòctons com a "precaris" han estat denunciant el sistema de beques sense les característiques pròpies del contracte laboral i també la

José Manuel Garzón

A dalt, la doctora Anna Veiga, pionera en tècniques de reproducció assistida, que s'ha incorporat al Centre de Medicina Regenerativa del Parc de Recerca Biomèdica. A sota, microscopi electrònic d'alta resolució, al Parc Científic de Barcelona. A la pàgina anterior, Joan Cornet, president de la comissió executiva de la Fundació BioRegió de Catalunya.

Albert Armengol

Lina Badimon, directora del Centre de Recerca Cardiovascular de Barcelona, creat l'any 2003 per l'Institut Català de Ciències Cardiovasculars i el CSIC i que té la seu a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau –a sota–. La doctora Badimon ha desenvolupat la seva carrera principalment als Estats Units, on treballava a l'equip de Valentí Fuster al Centre Mèdic Mount Sinai.

intermitència dels programes per a investigadors. En molts casos aquesta situació laboral ha portat a l'abandonament de la carrera investigadora després de realitzar el doctorat, o bé a la "fuga" a altres països que ofereixen millors condicions i, en general, més estabilitat. Aquesta demanda ha donat els seus fruits, i des del final dels anys noranta s'han engegat diversos programes dirigits a la incorporació de científics. El més destacat en l'àmbit català és el projecte ICREA, dividit en dues modalitats: júnior i sènior. La primera està constituïda per contractes de cinc anys de durada per treballar en equips d'alguna de les institucions catalanes; al quart any els investigadors contractats són sotmesos a un procés d'avaluació que els permetrà accedir a la modalitat sènior, que ofereix contractes indefinits per treballar en centres catalans.

El programa permet incorporar investigadors tant al sector públic com al privat. Aquest últim és un dels objectius principals de la BioRegió de Catalunya. Comparat amb altres llocs del món, la incorporació de doctors a l'empresa privada és molt baixa. A països com els Estats Units, el 82% dels investigadors treballen al sector privat, i al Japó, el 65%. La mitjana a la Unió Europea dels quinze és del 50%. Aquestes dades contrasten amb Catalunya, on és d'un 38%.

La incorporació de joves al món de la recerca va lligada, a més, amb la percepció que es té a la societat sobre aquest camp. El juny de 2006 es va presentar l'Eurobaròmetre sobre biotecnologia realitzat durant el 2005, que constata l'augment de la confiança de la societat en les biotecnologies. La percepció ha anat canviant al llarg del temps: entre el 1991 i el 1999 la tendència en la confiança era negativa i va arribar a baixar del 60% al 20%. A partir del 2000 fins ara l'opinió que les biotecnologies tindran un efecte beneficiós en la nostra vida ha augmentat fins a arribar a l'índex de confiança de 1991.

Aquest canvi està marcat per un abans, on les aplicacions biotecnològiques es relacionaven amb els aliments transgènics, que continuen tenint l'oposició del públic, i un després, amb un punt d'inflexió en el desciframent del genoma humà. També es reflecteix en l'estudi que l'optimisme mostrat davant les noves teràpies basades en la investigació amb cèl·lules mare va acompanyat de la idea que ha d'existir una regulació sobre com fer aquesta recerca. El públic també demana més informació sobre els riscos i els beneficis associats a aquestes teràpies. El coneixement per part de la societat d'aquestes noves línies en biotecnologia, així com les possibles aplicacions que se'n puguin derivar, és important no només per afavorir la participació social en la presa de decisions, sinó també per augmentar el nombre de vocacions científiques entre els joves. La BioCat serà, doncs, una marca de qualitat associada a les biotecnologies que ha d'aprofitar totes aquestes sinergies per augmentar la fluïdesa en la transferència de coneixement entre els diferents sectors mitjançant el seu capital humà.

Albert Armengol

ENTREVISTA **Joaquim Elcacho**

Joan Cornet:

“Tenim base científica, teixit empresarial i, sobretot, moltes ganes”

Pere Virgili

● Joan Cornet (Manresa, 1950) és enginyer tècnic i llicenciat en Psicologia. Va exercir com a psicòleg clínic i va ser elegit alcalde de Manresa el 1979, càrrec que va ocupar fins a l'any 1987. Durant aquest període va ser president del Consorci Hospitalari de Catalunya, vicepresident de la Federació de Municipis de Catalunya i coordinador de la Comissió de Serveis Socials de la Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP). Com a representant de la FEMP va ser membre de l'equip redactor de la Llei General de Sanitat. L'any 1988 es va incorporar com a funcionari a la Comissió Europea, on, entre d'altres funcions, va ser responsable de la creació de la xarxa europea d'ocupació EURES. Va ser secretari general del Grup Socialista al Parlament Europeu, conseller de Política Social a la Direcció General d'Ocupació i Afers Socials de la Comissió Europea i responsable dels programes de cooperació institucional entre la Unió Europea i els països del Nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà. Ha estat professor de Psicologia de l'orga-

nització en diferents universitats i escoles de gestió, i actualment és consultor a la UOC i membre de la Fundació Jaume Bofill. El juny de 2004 va ser nomenat secretari general del Departament de Salut i des del setembre del 2005 fins gener del 2007 ha estat president de la comissió executiva de la Fundació BioRegió de Catalunya.

La ciència del segle XXI s'ha d'entendre des de la base de la cooperació entre científics, poders públics i la iniciativa privada. Aquesta triple hèlix és la clau del projecte BioRegió de Catalunya. Joan Cornet es mostra convençut que la biomedicina i les biotecnologies seran elements destacats en el desenvolupament de Catalunya i en la millora social i econòmica dels seus ciutadans.

El projecte BioRegió de Catalunya arriba en un bon moment? No hem fet potser tard a posar en marxa un projecte que entrarà en competència amb moltes altres iniciatives

de coordinació dels treballs científics en biomedicina i biotecnologia?

El que és important no és el moment d'inici, sinó l'objectiu, el punt d'arribada. Sí que és cert que podríem haver començat abans i, per tant, es pot pensar que portem un cert retard respecte a altres iniciatives similars. Però estic convençut que podem recuperar aquest temps perdut. Primer, perquè tenim una base científica sòlida, tenim bons científics i bons equips de recerca. Tant en hospitals universitaris com en centres d'investigació tenim equips capdavanters en el panorama internacional. En segon lloc, el fet de portar un cert retard ens pot permetre evitar errors; podem analitzar el camí seguit per altres projectes i evitar caure en errors.

En tot cas, hem d'anar per feina...

Anem *justets* de temps, però no sóc gens pessimista. És evident que si no ho fem ara podem perdre el tren. De fet, podríem dir que estem agafant l'últim vagó del tren de la biomedicina i la biotecnologia.

Què més tenim a favor per poder agafar aquest tren?

Deia que tenim una base sòlida, també tenim un teixit empresarial potent i, una cosa importantíssima, hi ha moltes ganes. Per a projectes com aquest, cal comptar amb persones motivades, i estem veient que en aquesta iniciativa hi ha una gran motivació per treballar.

Fem una mica de memòria, quins són els precedents i els primers passos del projecte?

BioRegió de Catalunya compta amb experiències anteriors com l'Aliança Biomèdica de Barcelona, un esforç important en la coordinació de centres

Centre d'Investigació en Salut de Manhica, Moçambic, amb el qual col·labora l'IDIBAPS de l'Hospital Clínic per al desenvolupament d'una vacuna contra la malària. A la pàgina següent, el Centre de Recerca Cardiovascular de Barcelona, que té la seu a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

de recerca i hospitals. Però diria sincerament que aquest projecte neix amb el nou govern, l'any 2004. El nou govern es va marcar com un dels aspectes prioritaris la recerca científica i, especialment, els camps del coneixement científic que poden convertir-se en riquesa. Pocs mesos després de la formació del govern es van reunir els cinc consellers amb competències en recerca, desenvolupament i innovació per posar en marxa el projecte de la BioRegió.

La creació formal, però, és molt recent...

El projecte va néixer fa temps, però la BioRegió de Catalunya va néixer el 14 de febrer del 2006, amb la firma de l'acte fundacional, al Palau de la Generalitat, amb els patrons fundadors. A partir d'aquell dia s'ha anat completant l'estructura de governabilitat d'aquest projecte. El 20 de maig del 2006, per exemple, es va celebrar l'assemblea del Fòrum BioRegió, on van ser nomenats els setze patrons que quedaven pendents.

Amb l'experiència acumulada, poden detallar quins són els camps de treball amb més futur?

És molt important que s'entengui que parlem d'un tipus d'*animal* diferent. La BioRegió no és una organització més, que té una seu física molt gran i que fa activitats. Estem parlant d'un projecte del segle XXI, una xarxa virtual sense fronteres delimitades. BioRegió és l'investigador que treballa a l'Institut Català d'Oncologia fent recerca capdavantera per al tractament del càncer, és l'empresari que treballa a Reus fent servir aplicacions de les noves tecnologies agràries, és l'empresa de Cardona que selecciona i subministra semen de porc per millorar la producció d'aquest tipus d'animals, són Codorniu i Freixenet, és l'equip de Pedro Alonso que treballa a Moçambic amb la vacuna contra la malària i és el professor que participa en la formació de nous investigadors a qualsevol de les universitats de Catalunya. És a dir, BioRegió de Catalunya és una cultura nova de treball. Al segle XIX, un investigador es tancava al laboratori i feia un invent; però això

Àrea de Comunicació IDIBAPS

s'ha acabat. Ara tot és molt més complex, les interconnexions i el treball en conjunt són la clau. BioRegió de Catalunya pretén crear una xarxa on hi ha interconnexions que permeten la creativitat i la innovació; una iniciativa que permet inventar, descobrir, finançar, crear empreses... Potser és difícil d'entendre perquè es tracta d'un nou concepte d'organització.

No es tracta, doncs, de crear més burocràcia...

Això mateix. El nostre projecte és tot el contrari de la burocràcia. Per exemple, BioRegió de Catalunya ha de servir per resoldre els problemes dels grups de recerca que ja existeixen. Si es detecta que a Catalunya fan falta nou mesos per patentar un nou producte, quan als Estats Units és possible fer-ho –amb les mateixes garanties– en només un mes, hem de fer el possible perquè es resolgui aquest problema. Si veiem que els investigadors universitaris tenen molts problemes per crear empreses que puguin tirar endavant les aplicacions de les seves recerques, la BioRegió ha de promoure que un professor d'universitat –amb tota la transparència que calgui– pugui tenir una empresa i crear riquesa. Un altre exemple: si descobrim que Catalunya té bons gerents d'hospitals però hi ha un gran dèficit de gestors de ciència, hem de fer el possible per solucionar-ho. Ni centres com IESE o ESADE han aconseguit crear els gestors de ciència que fan falta a Catalunya. BioRegió treballarà en projectes que donin solució als problemes existents.

De forma més general, quins són els aspectes de la biomedicina o de les biociències a què es dedicaran més esforços?

La veritat és que encara no ho sabem. Estem elaborant un pla d'avaluació. Cal tenir clar en què som bons i quines coses hi ha al mercat. No ens podem enganyar: al final, qui mana és el mercat. Si ens demana marcadors genètics per temes de càncer o recerca en cèl·lules mare, potser que anem en aquesta direcció. D'acord amb els seus estatuts, la Fundació BioRegió de Catalunya té com a objecte coordinar les potencialitats de la recerca, el desenvolupament i la innovació empresarial que existeixen a Catalunya, relacionades, principalment, amb els àmbits de la biomedicina, la biotecnologia i les ciències de la salut i de la vida, i gestionar la seva visualització, la seva estratègia de comunicació i les seves activitats de creació de valor tant en l'àmbit de Catalunya com a escala internacional.

La BioRegió podrà marcar el camí a seguir en recerca biomèdica?

Podem participar-hi, però sense dirigisme. No es tracta de dir que cal tancar un centre; aquest tipus de decisions correspon al govern. El que sí que podem fer és aconsellar al govern quins són els tipus de recerca que tenen bon mercat i aquells per als quals estem més ben situats. Lligat a tot això, hi ha un tema importantíssim, que són les inversions. L'economia funciona a través de recursos públics i privats. Ara tenim un problema de desconeixement del sector de les biotecnologies per part dels inversors privats. Hem de fer possible que els gestors de fons, els bancs i les caixes d'estalvi tinguin coneixement de les biotecnologies com un sector de futur i que el client, el ciutadà que estalvia, tingui coneixement que la biotecnologia és un sector on val la pena invertir.

La BioRegió anirà a buscar diners per finançar projectes?

Crearem les condicions i els contactes necessaris perquè els possibles inversors en biotecnologia trobin on fer-ho. En poc temps hem tingut entrevistes amb representants de fons d'inversió de països com Holanda, Alemanya o el Regne Unit. Cal un esforç per posar en contacte els inversors amb la ciència. I trobar la fórmula perquè la ciència ofereixi garanties als inversors, i aquí tornem a destacar la necessitat de bons gestors de ciència. Un bon directiu és la millor garantia per als inversors.

En el cas de BioRegió de Catalunya, es va fer un bon fitxatge, un director amb una àmplia experiència en el sector...

Vam fer una opció que creiem que és la bona: bus-

car la persona més adequada encara que costés un cert temps. A través d'una empresa especialitzada, un *headhunter*, vam fer una crida internacional a la qual es van presentar setanta candidats de tot el món. Després d'un llarga tria vam seleccionar en Gerry McGettigan, una persona que va treballar a Catalunya durant set anys com a científic i que després va tornar a Londres com a empresari de biotecnologia; una persona amb molta experiència en el món de la ciència i en l'empresa. McGettigan va començar a treballar a BioRegió de Catalunya al gener del 2006 a temps parcial i a plena dedicació a partir del febrer del 2006.

Després de liderar aquesta fase inicial, va decidir cessar en el càrrec per motius personals i professionals. La seva experiència professional i la seva capacitat de treball han estat claus en aquesta primera etapa de Biocat. Com a president del comitè executiu, respecto la seva decisió, agraeixo el seu esforç i li desitjo un brillant futur en la seva nova etapa professional.

A banda del director i de vostè mateix, que és el president del consell executiu, quina estructura té BioRegió de Catalunya?

És una estructura molt petita: tindrem dos experts o directores de negocis, un dedicat a temes de recerca-empresa i un segon dedicat al sector de les empreses que ja estan funcionant i que poden fer un salt endavant per consolidar-se, i també tindrem un director de comunicació. D'altra banda, treballarem molt amb experts externs que ens assessorin en temes concrets. Sens dubte, aprofita-

rem allò que ja existeix. Per exemple, hem fet reunions amb uns trenta comunicadors de ciències de la salut que treballen en centres sanitaris, universitats i empreses del sector a Catalunya; un grup de professionals que ens ajudaran a comunicar.

En l'àrea de comunicació de què ens parla, tenen algun projecte en cartera?

Volem aconseguir una cosa que és molt ambiciosa: el nostre website, és a dir, el nostre lloc a Internet, és ara correcte però limitat i voldríem que fos un web de referència. Això vol dir que tant la banda inversora com la banda científica, els investigadors i els ciutadans puguin trobar tot allò que els interessi en aquesta àrea a Catalunya. Per exemple, si jo vull saber si avui hi ha alguna convocatòria, algun acte relacionat amb la nanotecnologia, de moment tinc molt difícil descobrir-ho. Hauré d'anar a les pàgines web de cada un dels centres i universitats que hi treballen per descobrir si s'ha programat algun acte. La nostra proposta és aconseguir que cada centre ens envii la informació a nosaltres i a través del nostre web presentarem aquesta informació de forma centralitzada. Amb un simple cercador dins de la nostra pàgina es podrà tenir informació de tots els actes i convocatòries previstos pels diferents centres. Hi haurà un calendari d'activitats i una organització temàtica que es pot convertir en un instrument molt potent. Però serà potent si hi ha gent que alimenta aquest instrument; per això falta confiança i demostrar que és una eina que val la pena. Si l'IDIBAPS ens envia informació,

per exemple, serà un servei gratuït, però cal que s'adonin que es tracta d'un servei interessant per a tothom. La comunicació és un tema important en un treball de xarxa com el que volem fer. Enllaçant amb el que dèiem abans, no es tracta de tenir molta gent a l'estructura de BioRegió de Catalunya, sinó de crear xarxa i potenciar els recursos existents; agusar la intel·ligència i motivar gent perquè treballi amb nosaltres.

I l'estructura que regeix BioRegió de Catalunya?

BioRegió de Catalunya és una fundació privada. El seu òrgan superior de govern, d'administració i representació és el Patronat, un òrgan col·legiat format per representants de l'administració pública, els centres de recerca i les empreses. D'una banda, hi ha els sis patrons nats en representació de l'administració. Cinc d'aquests patrons són membres del govern de la Generalitat, que són els titulars de les conselleries de Presidència –o el conseller primer–, d'Economia, de Treball i Indústria, de Salut i d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació; en aquest últim cas, ara ha estat substituït pel conseller d'Educació i Universitats. I el sisè patró nat que representa l'Ajuntament de Barcelona és el regidor de Promoció Econòmica. El Patronat també pot designar com a patrons de la Fundació BioRegió de Catalunya un segon representant de les conselleries d'Economia, de Treball i Indústria, de Salut i d'Educació i Universitats. A més, també han estat designats patrons el gerent de Promoció Econòmica de l'Ajuntament de Barcelona, el president de la

Albert Armengol

Comissió Executiva de la Fundació, el director de l'IRTA i el director de la Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació. El president del Patronat és el conseller primer o, si no està ocupat aquest càrrec de la Generalitat, el conseller de Presidència.

Els representants governamentals són majoria en aquest patronat?

No. A banda dels representants de l'administració, hi ha vuit patrons del sector públic de recerca i desenvolupament: universitats i centres de recerca. I també hi ha vuit representants del sector empresarial. Aquests setze patrons són designats pel Fòrum de la BioRegió.

Què és aquest Fòrum?

El Fòrum BioRegió de Catalunya és l'òrgan assessor i de participació de les entitats col·laboradores amb la fundació, d'acord amb els criteris que s'estableixin en la regulació d'aquesta col·laboració. Actualment són unes cent organitzacions; per tant, un nombre molt gran. El Fòrum està format per representants dels agents del sistema de recerca i innovació i, per tant, en podran formar part universitats, centres de recerca, hospitals universitaris o centres sanitaris que portin a terme recerca de manera significativa, parcs científics i tecnològics, empreses i organitzacions públiques i privades relacionades amb el sector de la biomedicina i la biotecnologia amb presència del màxim nombre de subsectors empresarials i de les diferents tipologies d'empreses, així com de les administracions locals. Una de les funcions del Fòrum és designar el seu president i la seva junta de govern. El president d'aquest fòrum és actualment el doctor Jorge Gallardo, president i conseller delegat d'Almirall Prodesfarma. A la vicepresidència del Fòrum hi ha Josep Joan Moreso, de la Universitat Pompeu Fabra; Belén Garijo, de Sanofi-Aventis, i Fernando Albericio, del Parc Científic de Barcelona. Els setze patrons escollits pel Fòrum participen en nom de l'empresa o el centre de recerca, però també ho fan en nom del Fòrum, que els ha escollit. Això dóna molta més representativitat i evita que es pensi que els patrons de la Fundació sempre són els mateixos i que es trien entre ells. Si el representant d'una empresa o d'una universitat forma part del Patronat de la Fundació és perquè, a més de merèixer-s'ho, té el suport del Fòrum. I el Fòrum pot fer una assemblea i canviar els seus representants.

Quin tipus de funció té aquest Fòrum?

A més de designar els patrons que li pertoquen, els estatuts de la Fundació indiquen que el Fòrum delibera, assessora i realitza propostes d'actuació

del Patronat; planteja accions per potenciar les relacions entre els diferents agents del sistema de recerca i innovació en biomedicina i biotecnologia per afavorir la consecució de la missió de la BioRegió de Catalunya; planteja accions per projectar la BioRegió de Catalunya com a pol de recerca i innovació en biomedicina i biotecnologia, tant a Europa com internacionalment, i col·labora en la promoció de la BioRegió de Catalunya per afavorir la inversió econòmica local i internacional, així com l'atracció de recursos humans qualificats.

Quines han de ser les relacions de BioRegió Catalunya amb la resta d'iniciatives europees semblants?

Els nord-americans han inventat la paraula *coopetition*, que vol dir cooperar i competir. No ens enganyem pas: cooperem però cadascú ha de competir per defensar el seu projecte. Tenim una relació excel·lent amb la xarxa europea de bioregions i estem ben relacionats igualment amb bioregions nord-americanes i d'altres parts del món. Però, a part d'això, hi ha una cosa important per a nosaltres, que és l'aliança amb França. Els nostres veïns de Midi-Pyrénées i Languedoc Roussillon, amb les capitals de Montpeller i Toulouse, que són potents en biotecnologia, estan lluny de París i tenen interès a aliar-se amb nosaltres. En aquests moments està naixent, en aquest sentit, un projecte d'EuroBioRegió. Aquest pro-

jecte ens permetria fer una aliança amb els nostres veïns i oferir sinergies i xarxes. Un projecte com el nostre ha d'estar pendent de tot el que passa al món. Més enllà d'Europa, la Xina està treballant fortíssim en biotecnologia, Corea del Sud, Singapur, Malàisia, l'Índia... La competència internacional és ferotge, cruel...

Tenim prou capital humà per tirar endavant un projecte competitiu a escala internacional?

Un pas important que s'ha fet és començar a recuprar els investigadors que havien marxat a treballar fora. Ara recuperem figures com els professors Josep Baselga, Joan Massagué, Juan Carlos Izpisua o Manuel Perucho. A això cal afegir-hi que tenim una generació de gent jove, investigadors de 25 a 35 anys, per dir una xifra, que són gent molt preparada, motivadíssima, que tenen moltes possibilitats i estan treballant molt. Potser ens falta crear una cultura de ciència a l'escola; això no és tan fàcil. Primer de tot, hem de fer entendre que el científic no és una persona rara que es tanca en un laboratori, sinó una persona que fa un treball molt digne, un treball que requereix molta intel·ligència i dedicació. S'ha d'entendre la importància que hi hagi persones que treballen en benefici de tota la humanitat; treballen perquè la gent visqui millor.

N'hi ha prou amb això per captar l'interès de la gent jove cap a la carrera científica?

Des de la BioRegió podem donar idees respecte al futur de la carrera científica i la dedicació de la gent jove. Per començar, s'ha de dir als joves que la biomedicina i la biotecnologia és un sector amb molt futur. És un sector que està començant i en el qual hi ha dificultats pel que fa a sous –tot i que s'està millorant– i a estabilitat professional. Però tots plegats hem de ser conscients que la ciència del futur no es pot basar en les estructures clàssiques del funcionari.

Les persones que es volen dedicar a la ciència han de tenir un suport bàsic i una certa estabilitat, però que ningú no pensi a fer-se científic com qui busca una plaça clàssica de funcionari o d'oficinista en una entitat bancària. El científic del futur ha de tenir esperit emprenedor i, al mateix temps, vocació empresarial. Un bon científic que arrisqui pot guanyar-se molt bé la vida amb la seva pròpia empresa.

Catalunya té un nivell d'infraestructures adequat per donar suport a projectes com la BioRegió?

Un element clau és l'aeroport. Fa pocs dies vam

Albert Armengol

Albert Armengol

L'Hospital Universitari Germans Trias (Can Ruti), de Badalona –al costat d'aquestes línies–, obrirà aviat el Centre de Medicina Predictiva i Personalitzada, un dels nous centres d'investigació i desenvolupament previstos en el marc de la BioRegió. A la pàgina anterior, l'Hospital de Bellvitge, integrant amb altres centres del que s'anomenarà Biopol de l'Hospitalet, una àrea d'implantació d'empreses de biotecnologia i farmàcia.

contactar amb una empresa sueca de biotecnologia, i quan estaven a punt de decidir-se per Barcelona van canviar d'opinió perquè les connexions aèries amb Madrid són més bones. D'Estocolm a Madrid hi ha vols diaris i de Barcelona a Estocolm només hi ha un vol cada tres dies. Això pesa molt; no són demagògies.

I pel que fa a nous centres, o a l'ampliació dels centres de recerca i desenvolupament ja existents?

Estem avançant... El Parc Científic de Barcelona s'està ampliant; constantment s'hi veuen màquines treballant. S'està treballant de valent a l'àrea de Bellvitge (Hospital de Bellvitge, Institut Català d'Oncologia, l'IDIBELL i el Campus de la Universitat de Barcelona). En coordinació amb la BioRegió, estem fent una operació molt important per disposar d'una àrea d'implantació d'empreses de biotecnologia i farmàcia en el que s'anomenarà "Biopol de l'Hospitalet". S'està treballant al districte 22@ i a l'àrea de Can Ruti. La primavera passada vam inaugurar el Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona (PRBB) i el Centre de Medicina Regenerativa de Barcelona. D'aquí a poc temps es posarà en marxa el Centre de Medicina Predictiva i Personalitzada a l'Hospital Germans Trias (Can Ruti)... Anem a un bon ritme. Som conscients que no ens podem aturar i cal estar a l'aguait, però som optimistes perquè tenim condicions humanes, pressupostàries i d'infraestructu-

res per anar guanyant partits. Hem de poder jugar la lliga de *Champions*...

BioRegió de Catalunya és un projecte que requereix un gran pressupost?

No, els recursos que es dediquen a aquest projecte són mínims. Pel que fa a pressupostos dedicats a ciència, el que sí que és molt important –permeteu-me que ho digui– és l'aposta que estan fent tant el govern central com la Generalitat per arribar aviat al 2% del PIB dedicat a recerca científica i innovació tecnològica. El setè Programa Marc de Recerca de la Unió Europea també suposa un gran pas endavant en inversions dedicades a recerca. A Espanya en general i Catalunya en particular tenim un bon escenari de recursos econòmics per fer coses positives en recerca i desenvolupament.

L'empresa privada també aposta per fer inversions en recerca i desenvolupament?

És un repte difícil, però el projecte BioRegió de Catalunya és una forma de generar confiança. La primavera passada es va inaugurar a Sant Feliu de Llobregat el nou centre de R+D dels laboratoris Almirall, un projecte excel·lent. Això es va fer amb capital privat. No estem en un món fàcil, però anem pel bon camí.

BioRegió ha començat a aconseguir resultats en aquest camp?

Ho estem fent. Estem facilitant els lligams, el punt

de trobada, entre els inversors, les empreses i els centres de recerca. En aquest moment hi ha un teixit privat fort, potent. Per exemple, en l'àrea agroalimentària estem en un moment important. Hi ha moltes indústries que estan fent recerca en aquest camp perquè s'està produint un encreuament interessant entre aliments i medicaments. La recerca i la innovació permeten avançar en els nous aliments que aporten noves característiques favorables per a la nostra salut, gairebé com els medicaments. Al Japó han avançat molt en aquests camps. Aquest és un exemple que la investigació que es fa a l'empresa privada agroalimentària és molt important.

BioRegió servirà per aturar el problema de la deslocalització, si més no pel que fa als centres de recerca de les grans empreses?

Just. BioRegió pot ajudar a solucionar aquest problema, però no ens enganyem: una empresa pot néixer aquí i al cap de dos anys estar al Canadà. El món és molt petit, la competència és molt forta i la gent va allà on li interessa. El que hem de fer és descobrir com ser atractius perquè empreses com Novartis, entre d'altres, continuïn fent recerca científica a Barcelona. Això és força complicat. En aquest aspecte, també hem de canviar de mentalitat; no ens hem de preocupar tant perquè marxi una empresa, sinó per ser atractius per aconseguir que moltes empreses vinguin a Catalunya.

La tardor passada va acabar la restauració del Palau del Lloctinent, que entre 1836 i 1993 va ser la seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Durant més d'una dècada, arran del trasllat de l'arxiu a la nova seu del carrer Marina, l'edifici va quedar buit i pendent d'una rehabilitació arquitectònica que ha estat de gran complexitat i dificultat tècnica.

El Palau del Lloctinent, una rehabilitació històrica al Gòtic

TEXT

Rosario Fontova

FOTOS
B01 Arquitectes

● Sòlid, compacte, amb un aspecte exterior de fortalesa reforçat per l'alta torre, el Palau del Lloctinent és l'edifici més secret de tots els que envolten la catedral de Barcelona. Durant un segle i mig, entre 1836 i 1993, va ser la seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). És fàcil imaginar l'antic dipòsit de lligalls i pergamins, l'olor de paper cruixent, amb prestatges plens a vessar i estudiosos utilitzant la lupa, desxifrant el llenguatge fosc de la burocràcia cortesana. El palau, però, estava buit des de feia tretze anys i estava pendent d'una restauració integral, que ha dut a terme la firma d'arquitectes de Lluís Domènech i Roser Amadó.

Lluís Domènech va rebre l'encàrrec de modernitzar l'equipament que custòdia la història escrita de la Corona d'Aragó el 1987, quan era ministre de Cultura el socialista Javier Solana. L'aleshores director general de Belles Arts, Juan Manuel Hernández de León, havia vist la restauració que l'equip català havia fet a l'antiga editorial Montaner i Simó, un edifici modernista de maó, com a seu de la Fundació Tàpies, i els va trucar perquè s'encarreguessin de l'arxiu. La seu de l'arxiu en el Palau del Lloctinent estava aleshores al límit de les seves possibilitats. "L'edifici, des del punt de vista patrimonial, estava

destrossat i la conservació dels documents corria perill a causa de les humitats", recorda Lluís Domènech. Calia prendre una solució dràstica.

Així doncs, es va plantejar com a solució la construcció d'una nova seu per a l'arxiu a Marina amb Almogàvers. El projecte del nou ACA es va redactar i aprovar entre 1898 i 1990, i l'edifici es va inaugurar el 1993, quan era ministre de Cultura Jordi Solé Tura. El 1993 el Palau del Lloctinent va quedar buit i a causa dels successius canvis ministerials el projecte de restauració no es va reprendre fins al 1999. De nou una altra aturada, que ha dilatat el procés fins a l'inici d'obres l'any 2002 i la finalització de l'operació el setembre de 2006.

La rehabilitació del casalot que fa cantonada amb el carrer dels Comtes s'ha realitzat amb diversos assessoraments històrics. Ja el 1988, els arquitectes es van reunir amb l'aleshores director de l'arxiu, Rafael Conde, i amb Joan Ainaud de Lasarte, responsable dels museus de Barcelona. Tots dos historiadors ja són morts, però van aportar suggeriments interessants al treball dels arquitectes. Segons les diverses investigacions històriques, l'edifici té l'origen en el decret de les Corts celebrades a Montsó el 1547 per l'emperador Carles V, que amb la construcció aportava un

“El mestre d’obres Antoni Carbonell va fer el palau inspirant-se en el gòtic, però introduint-hi tendències renaixentistes com la balustrada contínua del pati i l’elegant galeria d’arcs”.

nou palau per a residència particular del virrei de Catalunya al recinte del Palau Reial.

El palau dels virreis es va acabar de construir el 1558, amb part dels fonaments ancorats a la paret de l’antiga ciutat romana localitzada al subsòl. L’obra incloïa un passadís que, d’una banda, conduïa a través d’un pont estès sobre el carrer a la tribuna reial de la catedral i, de l’altra, a la Capella Reial de Santa Àgata, a la Plaça del Rei. Aquestes construccions constituïen discrets camins per evitar encontres desagradables amb el populatxo.

El mestre d’obres Antoni Carbonell va construir el palau inspirant-se en la tradició del gòtic, però introduint-hi tendències renaixentistes com la balustrada contínua del pati i l’elegant galeria d’arcs que se sostenen sobre columnes toscanes. A l’escalinata d’honor, Carbonell, armador de galeres a les Drassanes, va fer construir un cassetonat de fusta de pi de Tortosa finament treballat que actua com a cúpula de forma trapezoïdal i en el qual es va tallar el seu segell. Mentre s’edificava el palau es va construir també el mirador del Rei Martí, la torre de cinc plantes amb harmòniques fileres de finestrals que erròniament se sol datar en l’època en què es va construir el medieval Saló del Tinell, a on condueix. En aquest palau no hi va arribar a viure cap virrei. Va ser seu de la Inquisició i des de 1838, data en què va ser cedit per l’orde de monges clarisses que l’ocupava, es va destinar a seu de l’arxiu reial.

LES MILLORES DE LA REPÚBLICA

Les primeres actuacions que milloraven l’ús de l’edifici van anar a càrrec el 1931 de la Delegació de Monuments Artístics de la República, segons un projecte de l’arquitecte Jeroni Martorell. Entre 1931 i 1936 es van reformar les sales de la planta noble i es van restaurar el pòrtic del pati i el cassetonat del mestre ebenista Carbonell. També es van suprimir unes terrasses de l’època de les clarisses i es van habilitar la biblioteca i la sala de consulta. Després de la guerra el palau va ser objecte d’una reforma en què es va alterar la posició dels forjats i es va construir l’habitatge particular amb terrassa del director a la planta superior, per a la qual cosa es va mutilar el sostre. Així mateix, es van construir escales interiors per solucionar problemes de circulació i petits despatxos i cubiculums que van acabar de configurar un edifici en estat caòtic.

AHCB-AF

ACA

El Palau del Lloctinent i el desaparegut convent de Santa Clara, en una imatge dels voltants de 1900. A sota, el pati durant els anys vint. A la pàgina anterior, la façana de la plaça del Rei després de la restauració, que ha retornat a la pedra de Montuïc les seves tonalitats característiques.

Quan els arquitectes es van enfrontar amb la tasca de reformar el malmès palau, van haver de respirar fondo. “El que hi vam trobar era un desastre, i realment estàvem molt desanimats. Tot era brut i l’edifici estava molt agredit. Però sabíem com havia estat i vam decidir que la nostra feina havia de consistir a retornar el palau al seu model inicial suprimint-ne afegitons”, explica Domènech. Mentrestant, l’equip s’entrenava en la tasca abordant a dues passes del palau la rehabilitació, gens senzilla, de l’arxiu històric municipal de la Casa de l’Ardiaca, la biblioteca del qual van instal·lar provisionalment en un enorme contenidor metàl·lic de posar i treure adossat a la façana de l’edifici.

“En tot procés de rehabilitació compten l’ús inicial i l’evolució històrica, que ens dóna pistes i suggeriments

A dalt, la galeria d'arcs sobre columnes toscanes, un dels elements renaixentistes que el mestre d'obres Antoni Carbonell va introduir en un conjunt inspirat en la tradició gòtica. A la seva dreta, el "pou de l'infern", restituit al pati després d'anys d'abandonament als soterranis. Al costat d'aquestes línies, imatges de la biblioteca, que ha conservat els prestatges i els dalts i la barana de fusta dels anys trenta.

“Les façanes, fins fa poc tenyides de gris i amb algunes de les seves boniques finestres cegades, han recuperat el color blanc amb espurneigs daurats de la pedra de Montjuïc”.

sobre la feina que cal fer”, insisteix Domènech. I explica la felicitat trobada al soterrani del Palau del Lloctinent d’un pou de pedra fet malbé, que havia estat arraconat feia anys. Consultant el *Costumari*, va comprovar que el seu autor, Joan Amades, esmentava el mateix pou, que duia gravat l’escut de Sant Jordi, com el “pou de l’infern” perquè l’aigua en sortia calenta. El pou ha estat restituït al pati de l’edifici, entre fragments de gespa i petits canals d’acer inoxidable pels quals corre l’aigua que raja d’una font renaixentista. D’aquesta manera, retorna l’aspecte original del pati, del qual s’ha tret un sortidor neogòtic col·locat el 1955.

El pati actua com a distribuïdor de les dependències de l’arxiu i com a plaça interior perfectament visible a través de portes enreixades des del carrer dels Comtes i des de la Plaça del Rei. En total, les noves dependències proporcionen una superfície útil de 2.800 metres quadrats dels inicials 6.000 metres quadrats. “Calia treure el que era superflu i deixar només el que era bo. A l’apartat d’enderrocs i trasllat a abocadors va sortir tres vegades més material, entre runa i forjats eliminats, del que havíem calculat. Cada metre quadrat era una sorpresa”, explica l’arquitecte. Durant la rehabilitació va caldre reforçar els arcs de la gran escalinata i es va detectar un forjat aluminós, a més de produir-se algun despreniment que va obligar a col·locar malles de protecció, entre altres problemes constructius. “La dificultat tècnica ha estat enorme”, resumeix Domènech.

Les façanes interior i exterior, fins fa poc tenyides de gris a causa de la brutícia i la contaminació, i amb algunes de les seves boniques finestres cegades, han recuperat el color blanc amb espurneigs daurats de la pedra de Montjuïc. Segons l’arquitecte, “aquesta façana, d’una gran qualitat, constitueix el valor afegit de l’únic edifici clarament

renaixentista de Barcelona”. Però el seu estat era tan deficient que el 30% del pressupost total, que ascendeix a 7,6 milions d’euros, s’ha invertit en la rehabilitació de les façanes. L’edifici ha estat dotat amb instal·lacions de seguretat i antiincendis. Els treballs de rehabilitació, realitzats per l’empresa especialitzada SAPIC, han comptat amb l’assessoria del cap del Departament de Restauració del Museu Nacional d’Art de Catalunya (MNAC), Joan Pey, i amb la cooperació dels arqueòlegs del veí Museu d’Història de la Ciutat de Barcelona (MHCB), que dirigeix Antoni Nicolau, i que van anar inspeccionant el procés de construcció, fonamentalment als soterranis.

L’antic ACA ara disposa d’una àmplia sala d’exposicions amb finestres a la Baixada de Santa Clara, una sala de conferències amb dues-centes places, amb el seu *foyer* corresponent, i una sala per a investigadors on s’ha conservat la biblioteca de fusta, amb dalts i barana, dels anys trenta. Dues plantes superiors es destinen a ús científic o pedagògic de l’arxiu i al dipòsit de documents. El disseny interior, també a càrrec dels arquitectes, es caracteritza per la calidesa que li imprimeixen les parets pintades de groc or, el marbre Macael al paviment i fusta de cirerer a les parets interiors. A l’escalinata d’honor s’han col·locat a les finestres vidres que s’il·luminen i que porten gravats textos cal·ligràfics dels antics manuscrits de l’arxiu. “Ha estat una feina molt artesanal, en la qual s’ha tingut cura de tots els detalls”, explica l’arquitecte.

I el que al principi semblava un inconvenient, la lentitud del procés, ha resultat un avantatge. “Com que tens temps, pots rectificar. En edificis amb valor patrimonial no es pot anar amb presses. Quan jo estudiava, un dels meus professors ens deia que tot arquitecte ha de rehabilitar un edifici durant l’exercici de la seva professió. I hi estic completament d’acord”, conclou Lluís Domènech.

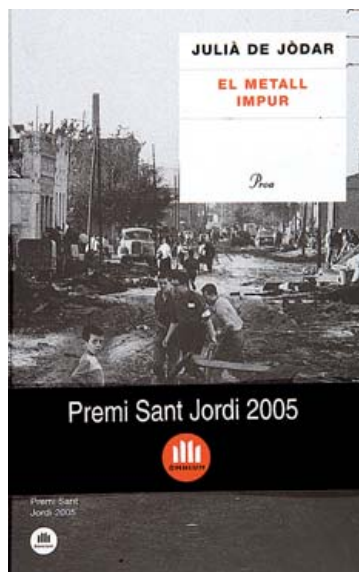
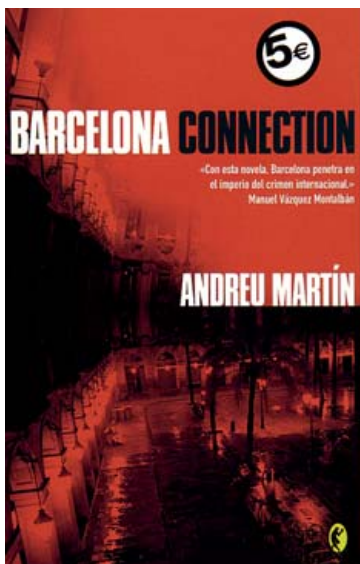
L’enteixinat de fusta de pi de Tortosa, original del segle XVI, que actua com a cúpula sobre l’escalinata d’honor. A l’esquerra, fornícula i finestres als murs de la mateixa escalinata, amb vidres il·luminats en els quals s’han gravat textos dels antics manuscrits de l’arxiu.

LLIBRES

BARCELONA CONNECTION

Andreu Martín
Ediciones B
238 pàgines

Reedició en format de butxaca i a molt bon preu d'una de les novel·les de més èxit de l'escriptor i guionista barceloní, apareguda per primer cop a finals dels anys vuitanta, i amb la qual, segons Vázquez Montalbán, "Barcelona va penetrar en l'imperi del crim internacional". L'obra és una adaptació d'un guió cinematogràfic previ. Segons l'autor, el va motivar a escriure-la el disgust que li va causar el rodatge de les primeres escenes del film, massa contaminat per "la influència nord-americana, del principi absurd que tots els policies són iguals, i que ho aboca tot a la carrincloneria", i amb actors vestits segons l'estil de *Miami Vice*. I va escometre la tasca de fer "policies d'aquí, i jutges d'aquí, que es moguessin segons les lleis d'aquí". El resultat va ser aquesta història de corrupció policial protagonitzada per un jove inspector de fermes principis ètics que engega una investigació a la Mina i s'endinsa en el món de les drogues, la prostitució i les màfies internacionals de la Barcelona preolímpica.

EL METALL IMPUR

Julià de Jòdar
Edicions Proa
425 pàgines

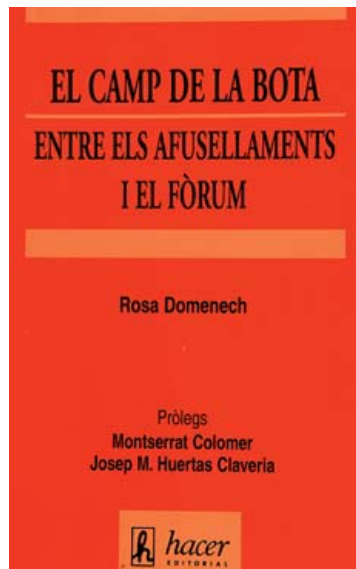
Última part de la trilogia sobre el proletariat català durant l'època franquista, que Jòdar va començar amb *L'àngel de la segona mort* i va continuar amb *El trànsit de les fades* –totes dues obres guardonades amb els premis de la crítica–. *El metall impur* té el mateix protagonista de les dues anteriors, l'antiheroi Gabriel Caballero, que als seus divuit anys decideix fugir de l'opressió moral de la seva mare Angustias i entrar a treballar a La Farga del Camp de la Bota, en un intent de deixar enrere la seva vida anterior i canviar-la per "l'ordre de la fàbrica". Però en el seu lloc troba la vida autèntica amb les seves llums i les seves ombres; tot això en l'espai urbà que s'estén des de Badalona fins a Sant Adrià i el Camp de la Bota, en un període temporal que abraça des de 1960 fins a la transició. L'obra, que comparteix amb les anteriors novel·les de Jòdar la característica de basar-se en una forta documentació per a la construcció dels seus escenaris i personatges, va rebre el premi Sant Jordi 2005.

EL CAMP DE LA BOTA. ENTRE ELS AFUSELLAMENTS I EL FÒRUM

Rosa Domènech
Editorial Hacer
152 pàgines

A partir del seu coneixement directe del que va ser el Camp de la Bota

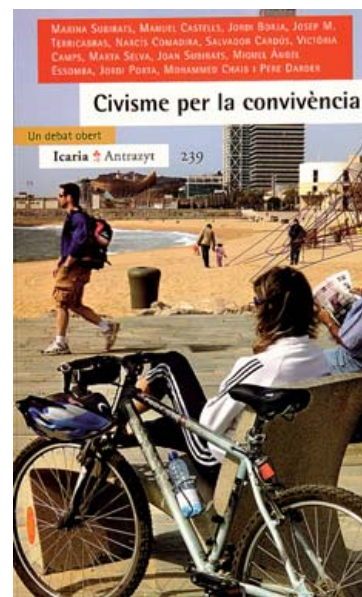
els anys seixanta, on va treballar com a professional del Treball Social, i de la tesina amb què va acabar els estudis d'assistent social, l'autora ha elaborat aquest treball sobre el suburbi de barraques nascut a la postguerra amb l'allau immigratòria, on van ser freqüents els afusellaments durant la Guerra Civil i els anys immediatament posteriors, i on avui s'aixeca el Fòrum. L'obra representa un intent de preservació d'una part important de la història de la ciutat, en perill d'oblit arran de la profunda transformació urbanística experimentada per aquella zona, i a la vegada constitueix un testimoni de la tasca realitzada pels treballadors socials per pal·liar les conseqüències de les condicions infrahumanes en què vivien els milers d'habitants de la barriada.

CIVISME PER LA CONVIVÈNCIA

Marina Subirats, Manuel Castells, Jordi Borja, Josep M. Terricabras, Narcís Comadira, Salvador Cardús, Victòria Camps, Marta Selva, Joan Subirats, Miquel Àngel Essomba, Jordi Porta, Mohammed Chaib i Pere Darder
Ajuntament de Barcelona. Icaria Editorial
226 pàgines

El civisme, el caràcter de les normes reguladores de la vida en l'espai públic, l'educació en els valors de la convivència, són temes sempre d'actualitat i sovint de debat encès. L'Ajuntament de Barcelona, uns quants mesos abans de la discussió de l'anomenada Ordenança de civisme, va impulsar una reflexió sobre aquests temes

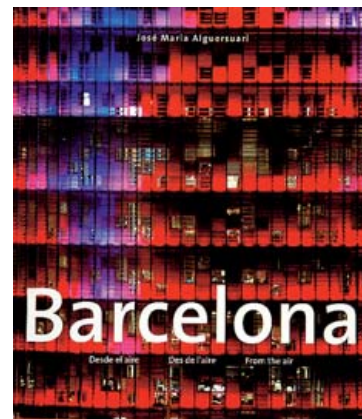

mitjançant una sèrie de conferències que es van desenvolupar al Centre de Cultura Contemporània, i que van estar a càrrec de professionals de diversos àmbits: sociòlegs, historiadors, pedagogs, arquitectes, periodistes, economistes, etc. El llibre recull el contingut de les conferències i també el diàleg que es va establir amb el públic sobre temàtiques com ara *Civisme, entre la repressió i la llibertat*, *Arquitectures per la convivència o Guardar les formes*, *El civisme, es pot ensenyar?*, *El civisme des de les dones* o *Educar les emocions per construir la convivència*.

BARCELONA DES DE L'AIRE

Fotos: José María Alguersuari. Textos: María Pilar Queralt del Hierro
Ajuntament de Barcelona. Editorial Planeta
184 pàgines

El fotògraf, membre de l'equip de *La Vanguardia* des de 1983 i amb una

carrera destacada en l'àmbit esportiu que l'ha dut a ser considerat com un innovador del fotoperiodisme, proposa en aquest llibre un viatge singular que tradueix en imatges "la voluntat acollidora i la bellesa urbana" de Barcelona, en paraules de Maria Pilar Queralt.

Des de l'helicòpter la càmera capta els nous perfils que revelen l'esperit modern de la ciutat, però també els de la Barcelona de sempre, intemporal i arrelada en les seves tradicions, i busca sovint la complicitat de la natura per obtenir visions inèdites i sorprenents, d'una gran bellesa plàstica.

Aquesta visió aèria té el seu contrapunt en altres imatges fetes a peu de carrer, on els ciutadans i els àmbits físics i els objectes urbans ens retornen a la realitat més immediata i quotidiana.

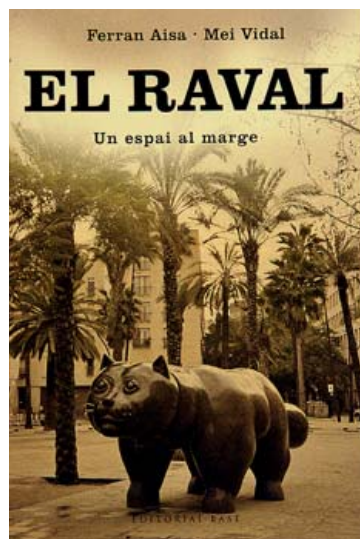
BARCELONA ESPECIALIZADA Y ARTESANA

Loles Monguió i Ruth Baygual
Beta Editorial
118 pàgines

Una guia pràctica d'establiments que combinen el treball artesanal amb l'especialització dels seus productes, i on es poden trobar des de botigues dedicades al paper, el vimet o el suro i locals que subministren tota mena de penjadors fins a l'establiment que ofereix les millors delícies de xocolata. Les botigues s'organitzen en nou àmbits: Material, Jocs, Tèxtil, Llibres, Casa, Alimentació, Esports, Natura i Música i diversos. Són en total més

de dues-centes adreces, acompanyades per una breu descripció de l'establiment i dels seus principals productes i un espai perquè el lector hi escrigui els seus propis comentaris, que configuren un directori indispensable per a compradors particularment exigents, curiosos, capritxosos o detallistes.

EL RAVAL. UN ESPAI AL MARGE

Ferran Aisa i Mei Vidal
Editorial Base
414 pàgines

RAVAL LITERARI

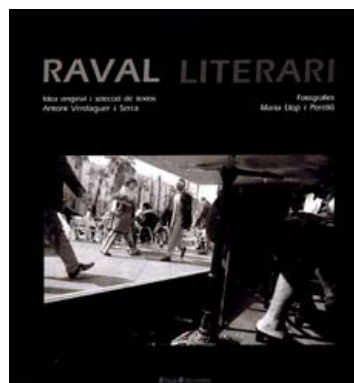
Antoni Verdagué i Serra.
Fotos: Maria Llop i Perelló
Elago Ediciones
152 pàgines

El Raval. Un espai al marge descobreix les curiositats del passat històric del barri –el nom del qual prové de l'àrab *ràbad*, "espai al marge" o "extramurs"–, des de l'època romana fins a l'actualitat, en un recorregut tan ben documentat com apassionat i apassionant. Els seus autors van patir les conseqüències de les grans obres de renovació dels últims anys, ja que a tots dos els van enderrocar l'edifici on vivien.

El Raval, que durant el segle XX va ser conegut com Districte Cinquè i Barri Xino abans de recuperar el seu nom original amb l'arribada de la democràcia, ha sofert grans canvis en la seva fesomia, la seva població i el seu caràcter. Ha vist créixer i ensorrar-se muralles, convents, fàbriques i teatres; ha viscut guerres i suportat bombardejos; ha estat testimoni de revoltes populars, ha

conviscut amb la prostitució, ha acollit i inspirat escriptors i artistes, i durant els últims anys, a la vegada que afrontava profundes obres d'espionament i millora, s'ha convertit en un punt de confluència de cultures i d'irradiació de cultura.

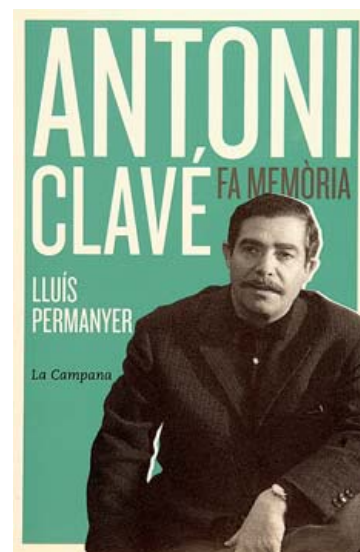
I precisament és aquest darrer Raval el protagonista del llibre ideat pel cineasta terrassenc Antoni Verdagué i Serra, autor, entre altres films, del titulat *Raval, Raval...* (2005), obres totes dues amb les quals ha volgut homenajar el barri que l'acull des de fa uns anys. Verdagué ha seleccionat una sèrie de textos literaris, històrics o descriptius que, organitzats en deu rutes –límits, història, edificis, urbanisme, social, cultural, de l'oci, gastronòmica, "canalla" i dels personatges–, configuren un compendi de la realitat actual del Raval, amb l'ajuda de les imatges de la fotògrafa Maria Llop, també gran coneixedora de la Barcelona antiga, l'obra de la qual ja va ser protagonista de dues exposicions al Col·legi d'Arquitectes. La pretensió dels autors és, d'una banda, animar el lector a visitar el Raval, i de l'altra, incitar-lo a conèixer les obres que s'extracten al llibre i l'abundant literatura generada pel barri.

ANTONI CLAVÉ FA MEMÒRIA

Lluís Permanyer
La Campana
189 pàgines

El relat de la vida del pintor, escultor i artista gràfic barceloní Antoni Clavé (1913-2005), una de les grans figures de l'art contemporani, sobta per la seva sinceritat i immediatesa, lluny de tot intent hagiogràfic, i atrapa el lector des de la primera pàgina. Elaborat pel periodista Lluís Permanyer a partir de les converses que va sostenir amb Clavé a Saint Tropez el 1991, representa un testi-

moni únic de la vida personal i professional de l'artista, que es va exiliar a França l'any 1939 després d'haver estat combatent a la Guerra Civil al bàndol republicà. Les converses van quedar interrompudes en un moment determinat i ja no es van reprendre mai. Permanyer ha completat aquest buit amb unes pàgines en què arrodoneix el retrat del personatge amb unes sucoses pinzellades biogràfiques, tan significatives de la personalitat de l'artista com carregades d'afecte.

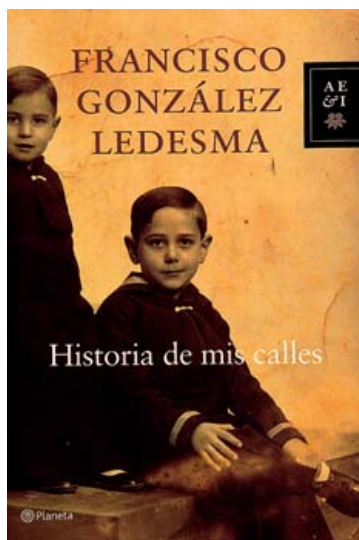
HISTORIA DE MIS CALLES

Francisco González Ledesma
Editorial Planeta
460 pàgines

Un orinal en una cuina, un ou ferrat i la por: aquests són els tres primers records amb què l'escriptor, periodista i advocat González Ledesma enceta les seves memòries.

"Comprenc que és un bagatge molt trist per començar unes memòries d'una manera digna –avisa–. Però no he trobat res més. I la gent del poble-poble, des dels primers temps del món, tampoc no acostuma a trobar altres coses".

L'autor –premi Planeta del 1984 per *Crònica sentimental en rojo*, i que ja als 21 anys havia estat l'escriptor jove de més èxit a Espanya arran de rebre el Premi Internacional de Novel·la per *Sombras viejas*, obra prohibida pel franquisme– presenta tres grans etapes en el relat de la seva vida: la seva infantesa i joventut al Poble Sec, el seu pas per l'editorial Bruguera i els seus anys de periodista a *El Correo Catalán* i *La Vanguardia*, amb capítols específics dedicats als temps de la guerra, als

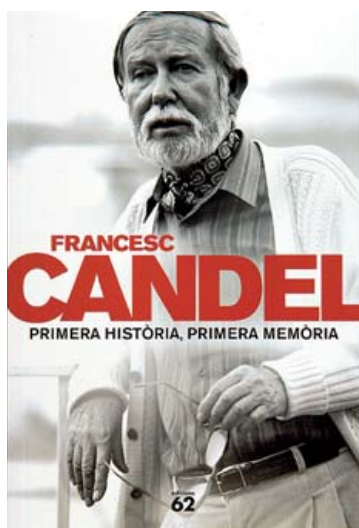

estudis de dret i al seu servei militar com a alferes, els anys quaranta, en un llibre que és la crònica, emotiva i també esquitxada d'humor, dels esforços de tota una generació per obrir-se pas o simplement sobreviure en uns temps difícils.

PRIMERA HISTÒRIA, PRIMERA MEMÒRIA

Francesc Candel
Edicions 62
285 pàgines

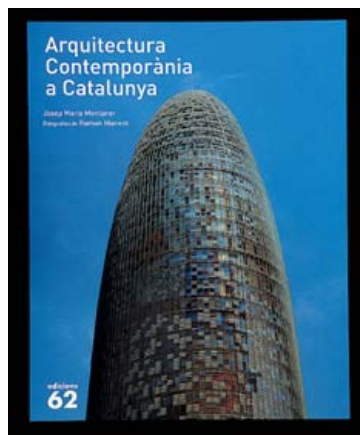
Paco Candel apunta en el primer paràgraf del seu llibre que intueix que les seves memòries seran llargues. De moment n'ha publicat un primer volum, que abraça des d'onze anys abans de la Guerra Civil –1925, l'any del seu naixement– fins a la immediata postguerra. La història d'aquesta vida intensa d'un “fill de la Guerra Civil”, que ja s'ha

reflectit parcialment en totes les seves obres, tant assajos com novel·les, comença amb els seus primers records a l'extraradi de València i a la barraca de Montjuïc on la seva família va viure acabada d'arribar a Barcelona amb les primeres tongades d'immigrants, els anys de la revolució i la guerra i el primer franquisme, amb especial incidència en la vida quotidiana de les escoles d'aleshores, tot situat a les barriades de l'actual Zona Franca en què sempre ha viscut. Un nou i aclaridor retrat de “l'altra Barcelona”, la ciutat popular dels suburbis i de la immigració.

ARQUITECTURA CONTEMPORÀNIA A CATALUNYA

Josep Maria Montaner. Fotos: Ramon Manent
Edicions 62
185 pàgines

El volum ressegueix les característiques més significatives de l'arquitectura catalana al llarg de més d'un segle, des del 1888 fins al 2005, un període que, malgrat els canvis de tota mena, té el caràcter d'un ampli cicle històric contemporani. Les cinc primeres parts del llibre es refereixen al passat i segueixen un mètode històric: *Modernisme, 1888-1926*, *Noucentisme i pervivència de l'academicisme, 1906-1949*, *El període efímer del racionalisme, 1929-1937*, *De la postguerra al Grup R, 1939-1961* i *Les escoles de Barcelona, 1961-1979*. La darrera, titulada *El període democràtic, 1979-2005*, està dedicada al present i, segons explica el seu autor, “el seu mètode és la crítica, oberta i assagística, un *work en progress* que intenta interpretar els fets recents plantejant visions inèdites, assenyalant símptomes, apostant per uns canvis que

s'intueixen i unes obres de qualitat de les quals tot just s'ha netejat la pols del final”.

Josep Maria Montaner és arquitecte i catedràtic de la Universitat Politècnica de Catalunya, i autor d'una vintena llarga d'obres sobre la seva especialitat. Ramon Manent, per la seva banda, ha destacat en el camp de la fotografia de l'art i ha publicat una cinquantena d'obres que manifesten la seva sensibilitat en la captació de l'objecte, la llum i l'espai.

BARCELONA ARQUITECTURA CONTEMPORÀNIA

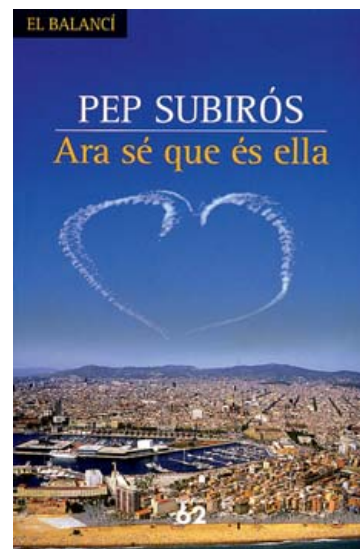
Quim Larrea. Fotos: Alejo Bagué, Lluís Casals, Lurdes Jansana, Duccio Malagamba, Pepe Navarro, Eugeni Pons, Xavier Ribas, Hisao Suzuki, Rafael Vargas
Ediciones Polígrafa
134 pàgines

Nou obres de la nova arquitectura que es fa a la ciutat serveixen a l'autor per il·lustrar les seves explicacions sobre els estils constructius actuals en el context de les últimes tendències vigents al món. “Potser ens trobem davant d'un hereu llunyà de l'estil internacional que resultaria fàcil anomenar ‘Monumentalisme internacional’, un nou estil global en el qual ja no és suficient ni dominant la resolució de la dicotomia ‘forma i funció’ i al qual s'ha agregat un tercer component: ‘autor’”, valora Quim Larrea a la introducció, i afegeix que “davant d'aquesta situació, calen el qüestionament i la reflexió: s'està edificant la millor arquitectura possible o aquella que ha estat venuda més bé?”.

Les obres triades, que es presenten amb un ampli desplegament d'imatges en contrast amb unes descripcions merament orientatives, són el

Centre Geriàtric, de Lluís Clotet i Ignasi Paricio; el Jardí i Institut Botànic, de Carles Ferrater; l'Edifici Fòrum, de Jacques Herzog i Pierre de Meuron; l'Illa Fort Pienc, de Josep Llinàs; el Centre de Convencions Internacional, de Josep Lluís Mateo; el MACBA, de Richard Meier; el mercat de Santa Caterina, d'Enric Miralles i Benedetta Tagliabue; l'Auditori, de Rafael Moneo, i la Torre Agbar, de Jean Nouvel.

ARA SÉ QUE ÉS ELLA

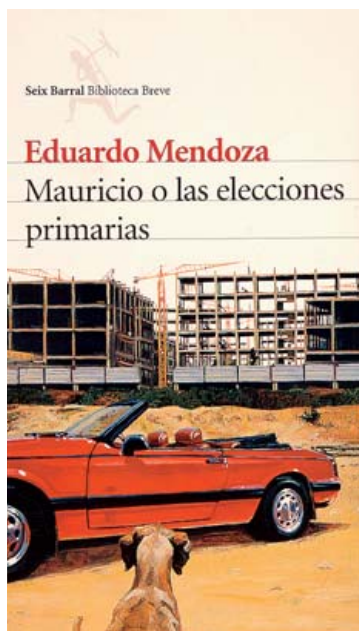
Pep Subirós
Edicions 62
221 pàgines

Una història d'amor entre l'Àlex, un cínic que no ho és tant com ho aparenta, i l'Elena, una dona d'ànima pura i pragmàticament idealista, és l'eix de la novel·la que l'escriptor i assagista Pep Subirós situa en un escenari tan suggestiu com sorprenent: una Barcelona futura que es busca a si mateixa després d'uns greus avalots, convertida en un ens “esmicolat, esquarterat, atemorit, recelós, un arxipèlag de barris i enclavaments que s'ignoraven mútuament, un conglomerat urbà que encara duia oficialment aquest nom, però el nom ja només era el títol d'una llegenda”.

MAURICIO O LAS ELECCIONES PRIMARIAS

Eduardo Mendoza
Seix Barral
365 pàgines

Per primera vegada Mendoza situa l'acció d'una novel·la a la Barcelona

posterior a la transició, en concret entre les segones eleccions autonòmiques, que va guanyar Jordi Pujol, i la designació de la ciutat com a seu dels Jocs Olímpics. En aquest marc un jove dentista de bona família torna a Barcelona i és temptat per formar part de les llistes electorals del PSC. Els seus primers passos en la política es combinen amb la relació que estableix amb dues dones, representants de dos mons contraposats. L'obra aspira a oferir el balanç moral i ideològic d'una època presidida per la fi de les utopies, en un estil que combina la seriosa introspecció amb les pinzellades d'humor, habitual en altres novel·les seves, i fins i tot l'esperpent.

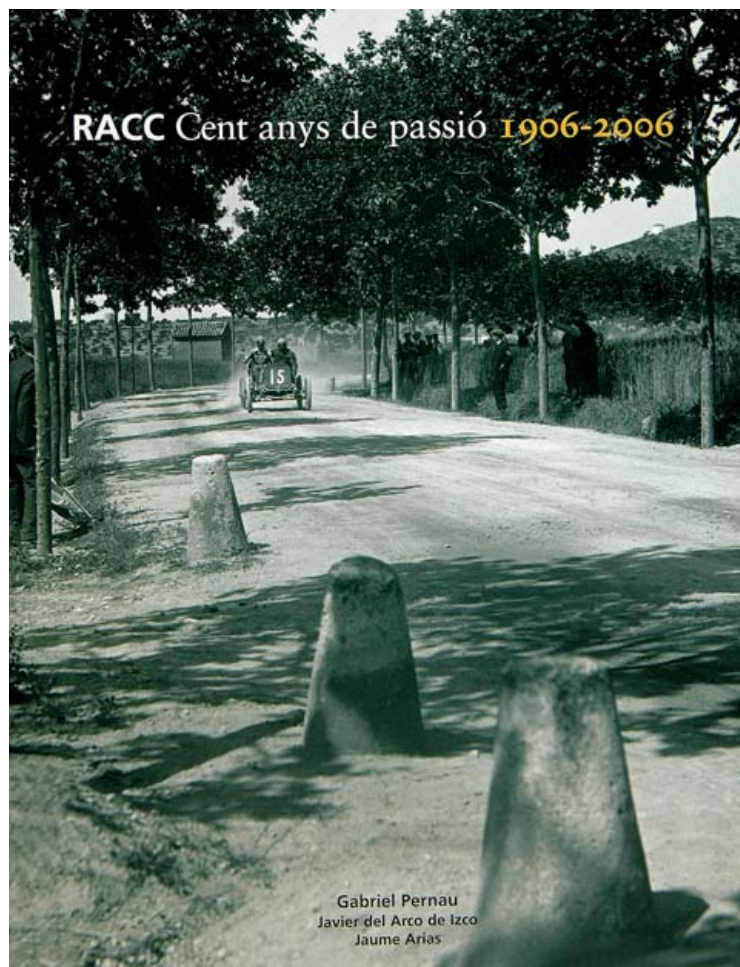
RACC. CENT ANYS DE PASSIÓ. 1906-2006

Gabriel Pernaú, Javier del Arco de Izco, Jaume Arias
Edita: RACC
355 pàgines

Per primera vegada el Reial Automòbil Club de Catalunya escriu la seva història, i ho fa en un volum de presentació i continguts magnífics que és per si mateix un dels grans actes de celebració del centenari de l'entitat. Introduït per Jaume Arias, el llibre afegeix als exhaustius capítols històrics, elaborats per Gabriel Pernaú i Javier del Arco, una detallada exposició de la realitat recent del club i dels seus projectes.

La concepció de l'obra parteix de l'assumpció d'un fet lògic i alhora històricament indiscutible, com és l'estreta vinculació de la trajectòria del club amb la de l'automobilisme al nostre país, i més enllà d'això, donat que el segle XX ha estat el segle de la motorització massiva, amb la seva evolució social, industrial, territorial i en l'àmbit dels costums col·lectius. És des d'aquesta perspectiva múltiple que Pernaú, amb la contribució d'un ampli elenc de col·laboradors de dins i de fora de l'entitat, ha pouat en nombrosos fons documentals privats i públics per rescatar i posar en relació una gran quantitat de material que permet lectures igualment múltiples.

Al fil de la història del club pròpiament dita, diverses històries paral·leles sorgeixen al llarg de les pàgines del llibre. L'evolució de la indústria automobilística a partir dels grans pioners –uns de renom, com l'enginyer Wifredo Ricart o les cases Hispano Suïza, Elizalde o David; d'altres més oblidats, com Francesc Bonet, l'industrial de Valls que el 1890 va ser el promotor del primer

cotxe fabricat a Espanya–; la història de la competició catalana, des de les copes Tibidabo i Catalunya fins a la construcció i la consolidació del Circuit de Catalunya, passant per les curses de la Penya Rhin o el sorgiment, l'esplendor i la caiguda de Montjuïc com a circuit esportiu; la història de la motorització de la societat, des dels temps en què tenir cotxe era cosa de quatre excèntrics o privilegiats –més sovint, privilegiats i excèntrics a la vegada– fins a l'extensió del vehicle privat a totes les capes de la població, iniciada a Espanya amb la Seat i els anys del “desarrollisme” franquista; la història del lent i difícil desplegament de les infraestructures del transport per carretera, la del turisme viatger, la de la legislació viària i l'educació viària... Històries parcials i complementàries darrere de les quals, com a protagonistes directes unes vegades, i unes altres com a col·laboradors necessaris o inspiradors, sempre hi acabem trobant la gent del RACC. Quan es va constituir l'aleshores anomenat Automòbil Club de Barcelona, a exemple de les primeres entitats sorgides a Europa, en

tota la província no hi havia més d'un centenar de conductors. Va néixer a recer de l'afany de modernitat que es va apoderar de la societat catalana durant la primera Exposició Universal, com a fruit de la passió per l'automòbil d'unes quantes persones d'esperit emprenedor. Paradigma del poder de la societat civil catalana, avui el RACC té més d'un milió de socis, i també es pot dir d'ell que és “més que un club” a causa d'una evolució que l'ha convertit en una gran societat de serveis i col·laboradora de l'Administració en molts temes de mobilitat. Els darrers capítols del llibre es dediquen a les fites aconseguides pel club d'ençà dels anys vuitanta, època que ha estat una segona “edat d'or” després de la viscuda els anys trenta, i a la seva realitat present, no solament pel que fa a la seva tasca de serveis a l'automobilista, sinó també quant al seu paper en el món de la competició o de la investigació en seguretat. I la passió es projecta cap al futur en forma d'ambiciosa disposició a afrontar els grans reptes que es dibuixen en els horitzons de l'automoció.

Javier Daulte:

“El teatre és gaudi, una celebració”

El nou director artístic de la Sala Villarroel de Barcelona, que acaba d'iniciar una venturosa etapa amb la productora Focus, entén el teatre com un espai artificial de gaudi en un sentit profund. Per a Javier Daulte (1963), l'espai artístic és un dels quatre pilars de l'existència humana, juntament amb l'amor, la ciència i la política, en el qual aquesta cobra realment sentit: una idea que va aprendre del filòsof francès Alain Badiou.

Daulte està de moda. Dramaturg i director escènic, viu a cavall entre la seva ciutat natal, Buenos Aires, i Barcelona, la seva segona residència. Dues ciutats en les quals ha desenvolupat dues carreres artístiques en paral·lel, tot i que diferents. Des que es va donar a conèixer a Barcelona amb *Intimidat* i, sobretot, amb *Gore*, que no ha parat. Tots i totes volen treballar amb ell. Se'l disputen companyies tan disperses com La Fura dels Baus, per a la qual va adaptar *La metamorfosis*, de Kafka, i amb la qual preveu tornar a treballar en un futur, o les T de Teatre, amb les quals està fent un *stage*, “a veure què en surt”.

Les T de Teatre?

Sí, aquesta mena de desafiaments, com passar de La Fura a les T, m'agraden. Són companyies amb segells molt propis. Les T conserven un excel·lent vincle entre elles i una excel·lent energia. A més, són encantadores, estimades i envejades, perquè ho han fet molt bé. Fan el que volen sense dependre de ningú. Però avui dia, el material que exhibeixen a 15 [una antologia dels seus millors moments escènics], més enllà de la seva eficàcia, ja no té el mateix poder que va tenir al seu dia.

Quan Focus et va presentar com el nou director artístic del Teatre Villarroel, vas dir que aquest no seria un centre d'intercanvi argentino-català. No creus que a aquesta ciutat li anirien bé els aires d'un altre hemisferi?

Si m'han proposat a mi com a director artístic, vol dir que ja hi ha un intercanvi; que, de fet, ja s'està produint. No és una cosa artificial, sinó el producte d'un compromís que tinc amb el teatre en general, i en concret amb el teatre a Barcelona: les obres que he fet aquí les he fetes en català, he fet moltíssims

cursos i tallers. De manera gradual, m'he anat compromentent i integrant en la cultura teatral local. L'intercanvi s'està esdevenint, potser d'una manera subterrània, però així com jo vinc a Barcelona a donar cursos, molts actors viatgen a Buenos Aires, i no solament a fer classes amb mi, sinó també a veure i a nodrir-se. La seducció i el contagi entre el teatre argentí i el català són mutus i molt saludables. Per a l'any que ve, per exemple, estic organitzant una setmana de teatre argentí al Festival Temporada Alta de Girona.

A Barcelona has estat molt ben rebut.

Sí, m'ha anat molt bé. Em va costar molt al principi, però no aquí, sinó a l'Argentina. Vaig començar de molt petit, amb catorze anys, però no vaig figurar fins als 32 o 33, amb una obra meua que no vaig dirigir jo, *Criminales*, el 1995. Aquí em vaig donar a conèixer amb *Intimidat* [versió de la novel·la de Hanif Kureishi a càrrec de Gabriela Izcovich i que va codirigir amb ella], al Lliure de Gràcia (2002), i després amb *Gore* (2002), a Sitges, gràcies a Toni Casares, que el va veure en una fabrica de Buenos Aires i aquí...

Aquí va ser el “boom”. Recordo les llargues cues per veure-la en aquell pis okupa de Sant Pere Més Baix, després d'estrenar-se a Sitges.

Sí, increïble! El *boom* a Buenos Aires, en canvi, va ser *La escala humana*, escrita en col·laboració amb Rafael Spregelburd i Alejandro Tantanian. La meua carrera a Buenos Aires i la meua carrera aquí han anat en paral·lel, però no han estat iguals. *Gore*, per exemple, allí va tenir una estrena molt *off*; no hi va anar ni la premsa. Si preguntes a Buenos Aires per mi, et parlaran de *Nunca estuviste tan adorable*, que a Barcelona no es va veure.

Diferències entre el públic argentí i el català.

En la mesura que el teatre és distint, el públic també ho és. Cada espectador és molts espectadors. Com que jo he gaudit amb coses tan diverses, seria injust definir l'espectador en funció de com em sento jo com a espectador. El teatre que pot modificar el públic i generar un nou espectador dins d'aquest gran espectador és el teatre

alternatiu. A l'Argentina té un vigor enorme. És una barbaritat la quantitat, la qualitat i el fenomen en si. Fenomen perquè fa que un director de primera línia, un director internacional com Daniel Veronese, pugui portar a escena *Espía a una mujer que se mata*, una versió de *L'oncle Vània*, en un espai mínim, per a molt pocs espectadors i amb actors que són figures de la televisió i que no guanyen ni per al cafè, però ho fan. Allí el teatre alternatiu no és per als que comencen, sinó que és una alternativa per a tots. A Buenos Aires, avui dia hi ha uns 350 espectacles en cartell. En el teatre alternatiu apareixen les noves propostes, la gent s'equivoca en un percentatge molt alt, però també és on es produeixen els encerts més grans. *Gore* no hauria estat mai *Gore* sense aquella plataforma de teatre alternatiu que ho habilita tot. I aquella plataforma és el que crec que manca a Barcelona, i gosaria dir que a tot Europa. Quan a una comunitat teatral li falta un dels tres circuits (el teatre subvencionat, el comercial o l'alternatiu), alguna cosa va malament.

Aquí es tendeix en excés al teatre comercial fàcil.

El Romea i ara el Villarroel són teatres comercials amb textos de qualitat. Sense ells, estaríem coixos. L'empresa que hi ha al darrere té la intel·ligència, l'astúcia i la sensibilitat de saber que una sala privada requereix un director artístic.

Per què són tan bons els actors i actrius argentins? No els trobes a faltar?

Crec que perquè cauen bé. [Riu] Trobo a faltar algunes coses dels actors argentins quan treballa aquí i algunes coses dels catalans quan ho faig allà. Els argentins són més neuròtics; començar-hi un treball és més difícil, però tenen una gran capacitat d'aprofundiment. Els d'aquí són més professionals, amb tot el que això implica, les coses bones i les dolentes, són d'una gran eficàcia i d'una gran disciplina, cosa que els argentins no tenim. M'encanta treballar amb els actors.

Has actuat?

Al principi, un parell de vegades: era pessim, crec que per això entenc tan bé els actors. Per dirigir un

Luis Sans

actor cal desitjar profundament que l'actor estigui bé, i a mi em passa; sóc molt exigent, però em porto molt bé amb ells.

Estàs obert a les seves propostes? El material el comparteixes amb ells?

No, l'actor no sap ni com acaba l'obra, però aconseguim un nivell de confiança excel·lent. Per a mi l'espai de treball és molt difícil, es pateix molt per moments, però bàsicament és un espai de gaudi, i intento preservar aquest gaudi per damunt de tot. Si en un procés de treball comença a haver-hi mal rotllo, deixa d'interessar-me. Al contrari del que se sol dir, que el teatre ha de plasmar la duresa del món, a mi em serveix justament per al contrari, per oposar-me a aquesta duresa, per generar un espai artificial de gaudi.

I d'evasió?

No, de gaudi en un sentit profund. Per a mi el teatre és una celebració entre tots els artistes i tècnics i el públic que és a la sala. Quan es produeix aquesta celebració, fet que no passa sempre, tots ells saben que alguna cosa ha adquirit sentit, i això no depèn dels continguts de l'obra.

I què me'n dius del teatre com a eina política en un sentit brechtian?

Aquest rol el té la televisió. L'activisme, al teatre, és molt més privat i individual. No és mai massiu. La televisió, en la mesura que opera directament sobre l'imaginari col·lectiu, té aquesta possibilitat. El teatre pot generar un canvi en una persona, però aquest canvi no té mai a veure amb el contingut de l'obra. Algú que va a veure una obra de Brecht i es commou profundament perquè li toca el cor, no crec que s'afiliï al partit comunista per fer la revolució, però és probable que s'apunti a un taller de teatre. L'art commou en favor de l'art. A mi em va passar. Vaig veure una projecció clandestina durant la dictadura argentina de 1789, la pel·lícula d'Ariane Mnouchkine, un documental basat en l'obra de teatre del Théâtre du Soleil a La Cartoucherie de Vincennes sobre la revolució francesa, i en vaig sortir ple de fervor, però no per fer la revolució, sinó per fer teatre; em va convèncer del tot que el teatre era on jo volia estar. El rol brechtian és a la televisió perquè la seva eficàcia és absoluta. Aconsegueix que la gent compri cotxes i perfums que no necessita. És l'eina política per excel·lència; que no es faci servir...

Escriuries per a la televisió o el cine?

Vaig escriure per a la tele a l'Argentina el 1998, una sèrie setmanal que es deia *Fiscales*. I pel que fa a cine, tinc un guió en preproducció que el dirigirà l'any que ve Alejandro Maci, un guió en col·laboració que es diu *El origen de la historia*, un títol horrible; ja el canviarem.

S'està morint el teatre d'idees?

El teatre d'idees m'interessa molt, però m'interessen més les idees teatrals. Un cas emblemàtic de teatre d'idees és *Marat Sade*, l'obra de Weiss, perquè és un teatre poètic, de grans continguts ideològics, però la seva eficàcia, el seu vigor, passen pel seu procediment teatral: una obra dins d'una obra en què un grup de bojos representa una peça dirigida pel marquès de Sade, i en aquesta obra es prenen les tres arribades d'una dona a la porta d'una casa per matar un home. Això et diu res de la revolució francesa? Ni una paraula, per això és tan fantàstica. Funciona per a qualsevol contingut. Una obra no envelleix pels seus continguts, sinó pels seus procediments escènics, i Shakespeare continua viu, no tant pels seus temes, que són universals, com pels seus procediments escènics.

Un personatge de ficció.

Iago.

Aristòtil va dir allò de "No escriguis mai sense saber". A les teves obres acostumes a utilitzar amb fluïdesa un llenguatge paracientífic. Ets expert en tecnologia i enginyeria?

Sóc electrotècnic, vaig estudiar en un col·legi industrial, m'apassionen les ciències exactes i la física. També sóc psicòleg, i suposo que, d'aquesta barreja, en surt alguna cosa. És curiós, perquè aquí se'm coneix com l'autor de la ciència-ficció i a l'Argentina se'm va conèixer durant una època com l'autor dels policíacs. La meua intenció és que no sàpiga ningú per on aniré la pròxima vegada. Jo admiro Arthur Kopit, un dramaturg novaiorquès les obres del qual semblen escrites cadascuna per un autor diferent.

Quins dramaturgs t'han influït?

A l'Argentina, Ricardo Monti, que va ser el meu mestre. I no em canso de llegir Shakespeare, Pinter, Beckett, Kopit, Orton, Shepard, Spielberg o Hitchcock.

Un llibre meu de capçalera és *Conversaciones de Hitchcock con Truffaut*: conté les claus de la dramaturgia.

Què opines dels creadors que fan servir metàfores visuals per traslladar les seves idees?

No m'importa el tipus de llenguatge que s'usi, sempre que els elements que s'incorporin a l'espectacle arribin a conformar un llenguatge. La imatge per la imatge mateixa a mi em dura el que dura la imatge. Quan això enllaça i produeix un sentit en la concatenació dels elements, si es genera l'efecte metonímia-metàfora, aleshores hem constituït un llenguatge; i, de vegades, en algun trosset d'alguna obra, això s'arriba a produir.

Una obra plàstica.

Las Meninas, de Velázquez.

Què opines del paper de la crítica?

La crítica és un dels elements que componen el teatre i avui dia encara no té el valor que hauria de tenir. Una crítica és un altre text original. Hi ha l'obra de l'autor, la posada en escena del director és un altre text de l'obra i la crítica n'hauria de ser un més. La crítica d'avui, que es redueix a una opinió, m'interessa en la mesura que conec el crític. La crítica en si mateixa hauria de ser una pàgina sencera, i un crític hauria de poder escollir i escriure sobre el muntatge escollit un assaig, quasi un text que es pogués guardar i col·leccionar. Si no, caiem en el que és descartable, com passa amb la major part de la informació d'un diari, que caduca l'endemà.

Ets un autor preocupat per temes existencials?

Tota l'estona. *La felicitat* es podria haver titulat *La realitat*. Hi ha res que sigui la realitat i no la construcció de la felicitat? Què hi ha fora del teatre? Hi ha gent que m'ha preguntat: "Quan acaba l'obra, què passa?" No res. Ja no hi ha teatre. Jo només puc explicar l'univers a través del teatre. L'única manera que tinc per pensar és a través

Lluís Sans

del teatre; sóc aficionat a la filosofia, però només això, aficionat.

Creus en el destí?

En un sentit religiós?

En el sentit de llegir els horòscops...

Sempre. Els lleixo tots i em preocupa no saber si els d'aquí tenen validesa per a mi, que sóc de fora...

El teu?

Peixos. Però m'agrada més l'horòscop xinès: sóc gat o conill. M'han llegit tota mena de cartes, el tarot, etc. Sóc ateu, però m'interessa molt la religió, el seu misteri i la seva estructura. Crec que en l'estructura de la religió judeocristiana hi ha la clau de totes les nostres alegries i tristesses, i aquesta estructura s'estén al teatre i a la poesia grega i a Shakespeare. I aquí hi ha tot. D'aquí ja

no en podem sortir. Després, Freud, molt astutament, va inventar una ficció a la qual va anomenar inconscient.

Com t'imagines de gran?

Espero que en actiu, amb néts, en parella i amb dues cases, una a Buenos Aires i una altra a Barcelona. Al llarg dels anys, t'adones que les preguntes que creies que la vida et respondria solament s'amplien, esdevenen més complexes; així doncs, es pot esperar la mort més tranquil·la possible amb alguna cosa sempre pendent. Una part teva ha de quedar insatisfeta.

“L’immigrant és algú que ve disposat a treballar i que contribueix a la riquesa del país. Té tant dret com nosaltres a gaudir dels béns d’aquest món. I el fet és que se’l necessita”.

altres llocs”, declara amb contundència Teresa Losada. Tot això ho fa la fundació amb caràcter gratuït, gràcies a les subvencions que rep de les diferents administracions i d’entitats privades.

“El fenomen de la immigració és irreversible, i hem d’estar preparats per a la situació de barreja que comporta. No s’hi ha de lluitar, sinó aprofitar-ne les possibilitats d’enriquiment, perquè totes les cultures s’han format sempre amb elements de procedència diversa –diu Losada–. Però, desgraciadament, la ciutadania encara no hi està ben preparada. Es veu l’immigrant com una persona que competeix amb nosaltres en el mercat laboral. El fet és que l’immigrant aconsegueix feina, i això és senyal que se’l necessita, però aleshores sorgeixen els problemes de regularització.”

“No es tracta només de tolerar l’altre, sinó també de compartir, i a això no hi estem tan disposats –afegeix la directora de la fundació–. Tampoc no hem d’esperar únicament que sigui l’immigrant el que s’adapti a nosaltres: la convivència és el fruit de l’esforç del que hi arriba i del que hi és. Hem d’aprendre a veure l’immigrant com el nostre veí, i deixar de banda les generalitzacions. L’immigrant és una persona que ve disposada a treballar, que contribueix a la riquesa del país, i que té tant dret com nosaltres a gaudir dels béns d’aquest món”.

I entre els tòpics que cal desterrar, Teresa Losada esmenta la concepció que es té a l’Occident que l’islam és un bloc monolític, ancorat en l’edat mitjana. Aquesta concepció té la seva contrapartida en la identificació que en aquells països es fa de l’Occident amb les croades, l’imperialisme i el colonialisme. “Avui la gent rebutja la religió jerarquitzada, institucional, però hi ha una necessitat d’espiritualitat comuna a tota la humanitat. Aquí cal incidir per impulsar l’acostament entre les societats”.

TERESA LOSADA

Directora de la Fundació Bayt-al-Thaqafa

TEXTOS

Jordi Casanovas

FOTOS

Christian Maury

● Resumeix amb una frase de Gandhi les motivacions profundes que la van dur a ella, una religiosa franciscana, a interessar-se pel món àrab i per l’islam: “Com més penetro al cor d’altres religions, més ho faig a la meua pròpia”. Interès que des del començament ha anat unit a un intens compromís en favor de la integració dels immigrants d’aquells països. Teresa Losada, doctora en Filologia Semítica, va crear el centre Bayt-al-Thaqafa (Casa de Cultura) el 1974, quan era professora de llengua i cultura àrabs a la Universitat Central. Al començament, el centre estava situat a Sant Vicenç dels Horts, on encara avui tenen uns pisos d’acollida, i més tard es va traslladar a Barcelona. Convertida en associació l’any 1980 i en fundació privada el 2003, la Casa de Cultura, situada al carrer Princesa, rep avui dia la visita anual de més de 7.500 persones de 25 nacionalitats. L’any 2000 va rebre el premi de Drets Humans del Parlament de Catalunya. “Jo he conegut els primers temps de la immigració estrangera, cap al 1968 –explica Losada–. Aleshores hi havia més de cent mil magribins a Barcelona.

Estaven en mans de prestadors que arribaven a guanyar mig milió de pessetes a la setmana. Vaig deixar la universitat per intentar fer alguna cosa a favor de la seva integració”.

Aquells immigrants procedien bàsicament de les ex-colònies espanyoles, però molt recentment es produeix el gran canvi que converteix la immigració en un fenomen d’origen planetari. A la fundació, la preponderància anterior de magribins ha deixat pas a una presència també molt gran de pakistanesos. “No hi ha problemes de convivència entre els diferents grups nacionals –afirma la directora–. La religió estableix entre ells lligams molt forts”.

Les activitats de la fundació, a més de l’acollida de persones sense papers als pisos que té a Sant Vicenç i a Barcelona, se centren en l’alfabetització, tant en castellà com en català, els cursos laborals, l’assessorament jurídic per als temes de regularització, el suport per a la inserció socio-laboral i el reforçament de la cultura d’origen. “La integració social dels fills dels immigrants passa abans de res pel desenvolupament de la seva identitat. Si no tens clar qui ets, no et pots integrar en

“Cal que les ONG prioritzin la informació sobre les seves activitats si volen aconseguir la implicació dels ciutadans. Però sovint no tenen prou consciència del poder de les noves tecnologies”.

MAR VALDECILLOS

Responsable de continguts del Canal Solidari

● Canal Solidari (www.canalsolidari.org) es defineix com a “portal d’Internet sobre acció social, desenvolupament sostenible, pau i drets humans, compromès amb una comunicació lliure, participativa i plural, que actuï com a motor de canvi cap a una societat més incloent i justa”. Vinculat a la xarxa internacional OneWorld, de la qual formen part més de 1.500 entitats de tot el món, és un projecte de comunicació que ofereix notícies, serveis i recursos sobre solidaritat, cooperació, pau, drets humans i inclusió social.

Canal Solidari va néixer l’any 2004 com a fruit de la unió de diverses iniciatives prèvies, generades gairebé simultàniament a Barcelona i a Madrid: la versió en català i castellà del portal OneWorld, impulsada per la Fundació Un Sol Món, de Caixa de Catalunya, i el Canal Solidario, de la Fundació Chandra, entitat amb seu a Madrid que des del 1999 treballa per posar les noves tecnologies al servei de l’acció social i del desenvolupament a Espanya i l’Amèrica Llatina.

“Si la voluntat de les ONG és canviar el món, la informació sobre la feina que realitzen ha de ser prioritària perquè els ciutadans se sensibilitzin i s’hi involucrin. Les activitats de cooperació generen molta informació, però es tracta d’oferir-

la al ciutadà del primer món de manera que li serveixi com a incentiu per passar a l’acció –afirma Mar Valdecillos, responsable de continguts del Canal Solidari i representant de la Fundació Chandra a Barcelona–. Les mateixes ONG sovint no tenen consciència del poder de les noves tecnologies. Als tallers de formació que fem per a aquestes entitats els insistim en la necessitat de tenir una presència a Internet, per facilitar la participació de tothom en el canvi del món”.

Com a repte immediat, Canal Solidari es planteja una línia d’actuació complementària de la informació tradicional: “El portal té ja una presència molt potent, però ara volem incorporar el sistema de blocs i les tecnologies col·laboratives per facilitar l’aportació dels protagonistes directes de l’activitat solidària. Ara ja no cal tenir coneixements tècnics de programació per incloure continguts en un web, tant escrits com audiovisuals”.

Canal Solidari és només un dels portals dedicats per la Fundació Chandra al món de la cooperació. Haces Falta (www.hacesfalta.org) és un espai dedicat a posar en contacte les persones que es plantegen realitzar una feina de voluntariat o col·laborar amb una ONG i les entitats que necessiten aquest suport.

Inclou una àmplia oferta d’oportunitats de treball voluntari i remunerat que es pot examinar gràcies a un motor de cerca, a més d’una guia d’orientació al voluntari, entre altres continguts.

Voluntariado Corporativo (www.voluntariadocorporativo.org) té com a objectiu fomentar el voluntariat entre els empleats d’empreses. Finalment, Soluciones ONG (www.solucionesong.org), promogut conjuntament per la Fundació Chandra i la Fundació Luis Vives, ofereix un servei de documentació i d’assessorament –a càrrec també de voluntaris– i cursos de formació per a les ONG. “Les ONG han passat en pocs anys de ser organitzacions petites a tenir cada cop unes dimensions més grans i a gestionar importants sumes de diners, cosa que els obliga a adquirir una professionalització –explica Mar Valdecillos–. El Tercer Sector és una mica com els llimbs en l’aspecte jurídic. Com que les entitats no tenen una estructura empresarial, continuament es plantegen dubtes sobre la seva gestió”.

Hi ha prevista també per a una data pròxima la posada en marxa d’un altre portal de periodisme social, amb l’objectiu d’incidir en els mitjans de comunicacions de masses a través dels professionals que s’hi vinculin.

ARIANE ARPA

Directora general d'Intermón Oxfam

“El món es farà inviable si continua augmentant el desequilibri en el repartiment de la riquesa. Però a les nostres mans hi ha el poder de canviar les coses”.

● Amb més de 200.000 socis a tot Espanya, principalment a Barcelona i Madrid, i una presència continuada als mitjans d'informació, Intermón Oxfam s'ha convertit en un dels principals punts de referència en el món de la cooperació internacional. Diverses activitats han recordat durant l'any 2006 el cinquantè aniversari de la seva creació. Ha estat una trajectòria llarga i intensa durant la qual aquesta entitat ha experimentat canvis profunds. Nascuda a Barcelona com a Secretariat de Missions i Propaganda de la Companyia de Jesús per donar suport als missioners enviats a Bolívia –eren els temps de les campanyes de recollides de segells “per a les missions”–, l'acció d'aquesta entitat es va anar estenent de mica en mica a d'altres països i, sota l'impuls de la renovació eclesial promoguda pel Concili Vaticà II, primer, i dels moviments de la Teologia de l'Alliberament, més tard, va anar canviant radicalment de caràcter: de la mera

ajuda a les societats desfavorides a la lluita per la justícia i el suport al desenvolupament, de la confessionalitat al laïcisme. El 1969 el secretariat va passar a anomenar-se Missió i Desenvolupament, d'on sortiria Intermón el 1982. Quatre anys més tard, per decisió dels mateixos jesuïtes, l'organització va esdevenir una fundació independent, i el 1997 s'integrava en Oxfam, una confederació d'ONG de tot el món inspirades per principis similars. Ariane Arpa, nascuda a València, va ser directora de Cooperació Internacional d'Intermón abans de fer-se càrrec de la direcció general, el juliol del 2005. Llicenciada en Ciències Polítiques i en Filologia Àrab, va començar la seva trajectòria professional en l'empresa privada, com a consultora d'organització i gestió, i després com a directiva de dues companyies d'assegurances. “Però arriba un moment en què et plantejes fer un salt que et permeti un desenvolupament més gran des del punt de vista humà. Per

un anunci de premsa vaig saber que Intermón buscava una persona per fer-se càrrec de la direcció de Cooperació Internacional, i m'hi vaig oferir. Ha estat una sort poder ser aquí tots aquests anys”, afirma.

L'ONG, explica Arpa, “té un estil propi que ens fa únics a Espanya, basat en dos grans principis. En primer lloc, intentem anar a l'origen dels problemes i no merament a pal·liar els símptomes. Un cop identificades les causes, apliquem diferents línies d'actuació combinades entre si: suport al desenvolupament, ajuda humanitària, mobilització social, comerç just i educació en els valors”. Intermón Oxfam es finança majoritàriament amb les aportacions de socis i donants, i només un 20% dels seus ingressos procedeixen de subvencions públiques. “Aquest fet és clau, perquè ens atorga una gran llibertat d'actuació. Aconseguir independitzar-se dels fons públics és un dels grans reptes de les ONG –valora la directora general–. El volum de socis, més els milers de signatures que aconseguim en les campanyes que llancem, ens donen legitimitat i credibilitat a l'hora de fer arribar els nostres missatges”.

El pla estratègic de l'organització estableix cinc grans objectius immediats: treballar per unes estructures econòmiques més justes, tant localment, impulsant la producció i l'accés als mercats dels nuclis de població rural, com pel que fa a la correcció de les estructures internacionals; facilitar l'accés de les poblacions als serveis bàsics de l'educació i l'aigua; oferir assistència a emergències; donar impuls als drets de la dona, i afavorir el desenvolupament d'una ciutadania global, disposada a implicar-se de manera activa per aconseguir que les empreses i els governs assumeixin les seves responsabilitats a favor d'un món més just. “El problema és bàsicament de decisió política –afirma Ariane Arpa–. Els últims anys hem vist que els rics s'han fet més rics, i els pobres, més pobres, a la vegada que augmentava la xifra d'aquests darrers. Si no trenquem aquesta dinàmica, creixeran els desequilibris del món i aquest es tornarà inviable. Tot és qüestió de voluntat i de prendre consciència del nostre poder per canviar les coses. Si ens mobilitzem, podrem pressionar els governs perquè actuïn en interès de la majoria”.

DES DEL CAMPUS

Barcelona, centre de referència dels MBA i la recerca econòmica

Si hem de creure el *The Wall Street Journal* del mes de setembre passat, la millor escola de negocis del 2006 ha estat Esade (Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses), dirigida per Carlos Losada, que ha substituït a la suïssa IMD, considerada la millor del 2005. El prestigiós diari nord-americà ha valorat els titulats d'Esade per la seva integritat i la seva capacitat de treballar en equip. El resultat final del rànquing s'ha elaborat a partir de les respostes de més de quatre mil persones que es dediquen a reclutar talents.

Uns quants dies abans, una revista xilena, *América Economía*, situava també Esade com a segona escola de negocis més prestigiosa del món en l'àrea de recursos humans, empatada amb IESE (Institut d'Estudis Superiors d'Empresa), ambdues amb seu central a Barcelona. Aquestes avaluacions no són cap sorpresa. Si agafem el rànquing de la revista *Business Week* del 2004, Esade ocupava el quart lloc de les escoles de negocis no nord-americanes, només superada per la canadenc Queen's, la suïssa IMD i la francesa Insead, i IESE apareixia en setè lloc. Des de fa uns anys, tant Esade com IESE figuren a totes les classificacions que publiquen revistes i diaris econòmics, tant si s'avaluen com a escoles de negocis com si es valoren els MBA (Master Business Administration) que imparteixen.

Aquestes dues escoles, que van obtenir els premis Ciutat de Barcelona del 2004 i que han ampliat les seves instal·lacions en els darrers anys, a més de reforçar les subseus de Madrid, tenen una altra particularitat: els seus lligams religiosos. Esade pertany a la Companyia de Jesús i ofereix carreres com Dret i Econòmiques dins el programa d'estudis oficials de la Universitat Ramon Llull (de caràcter privat però vinculada a l'arquebisbat de Barcelona). IESE està en l'òrbita de l'Opus Dei, col·labora amb la Universitat de Navarra i només ofereix postgraus i màsters.

Aquestes afinitats religioses no han impedit en cap cas que ambdós centres excel·lissin en els seus projectes i, en canvi, han servit per donar una visió més humanista de l'economia. IESE ha destacat per la presència en els seus programes de cursos sobre ètica empresarial i a Esade s'ha comptat sempre amb la presència de destacats professors que ideològicament estaven molt lluny de l'economia de mercat que s'ensenya a les seves assignatures. A finals dels anys setanta, Esade ja era refugi de professors com Alfonso Carlos Comín o García Nieto, pioners del moviment Cristianisme pel Socialisme. Aquest espai alternatiu dins el claustre de professors ara l'ocupen altres docents com Ignasi Carreras, exdirector d'Intermón a Espanya, o el jesuïta Luis de Sebastián.

El lideratge d'aquestes dues escoles privades ha estat reforçat per altres dues institucions, com són EADA, amb seu al carrer Aragó de Barcelona, i EAE, instal·lada a la plaça de la catedral, especialitzades també en MBA. I des de les institucions públiques han destacat especialment les aportacions que han fet les facultats d'Economia, tant de la Universitat Pompeu Fabra (UPF), on destaquen els noms d'Andreu Mas-Colell, Josep Calsamiglia o Esteban Marquillas, com de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). D'aquesta última han sorgit polítics com Narcís Serra, Pasqual Maragall, Santiago Roldán o Antoni Zabalza; banquers com Joan Oliu o Antoni Serra Ramoneda, i teòrics com Xavier Vives o Joan Martínez Alier, per esmentar només alguns noms.

No s'ha d'oblidar tampoc el paper de la facultat d'Econòmiques de la Universitat de Barcelona, potser més centrada en la docència, però amb noms com Ernest Lluch, Josep Maria Bricall o Joan Tugores, que han transcendit més enllà del seu campus. I encara caldria afegir a la llista l'Institut de Análisis Económico (IAE), un ens

Fotos: José M^a. Garzón

dedicat a la recerca i creat pel CSIC el 1985 que es troba situat al camp de Bellaterra.

Segons un rànquing sobre articles publicats a les nou revistes internacionals més importants entre 1991 i 1996, el volum de producció de l'IAE estava en desè lloc, la Universitat Pompeu Fabra, en el dotzè, i la UAB, en el vint-i-tresè. Lògicament, el primer lloc era per a la prestigiosa London School of Economics, per davant de les universitats de Tel Aviv i Oxford.

I aquesta preeminència de Barcelona ha estat reforçada encara per la presència de la Universitat de Chicago durant deu anys, tot i que per raons estratègiques la cúpula nord-americana va decidir l'any 2004 traslladar la seva seu europea a Londres. Probablement, la competència de les mateixes universitats catalanes i la dificultat per arribar als estudiants asiàtics, que prefereixen els centres anglosaxons, van propiciar aquesta deci-

sió. Però ni aquest fet ni la fugida d'alguns cervells, com el cas de Xavier Vives, "fitxat" per l'Insead de París, no han fet perdre pes a la capital catalana. Entre el professorat és cada vegada més habitual passar temporades en altres universitats o fins i tot compartir càtedres entre dos centres de Catalunya i d'Estats Units al llarg de l'any, com fan Manuel Castells o Xavier Sala-Martin. Ben recentment també s'ha constituït la Barcelona Graduate School of Economics (BGSE), formada per professors i investigadors dels claustres de la UPE, la UAB i l'IAE. La BGSE, impulsada, entre altres, per l'exconseller de la Generalitat, Andreu Mas-Colell, se centrarà en l'oferta de màsters en economia aplicada. L'objectiu és convertir Barcelona en un centre d'investigació econòmica que faci la competència a institucions com la London School, que, durant anys, han liderat la recerca. Concentrar recursos i

cervells ajuda a crear uns *pools* de coneixement que faciliten les investigacions.

El desenvolupament d'aquesta associació s'emmarca en un altre projecte d'àmbit estatal, Consolidating Economics, en el qual, a més dels centres catalans, hi ha la Universidad Carlos III de Madrid, la Universitat d'Alacant, el Centro de Estudios Monetarios y Financieros de Madrid i la Fundación de Estudios de Economía Aplicada de Madrid. Consolidating Economics és l'únic projecte en l'àmbit de les ciències socials que disposarà d'una subvenció de sis milions d'euros del Ministeri d'Educació i Ciència en la primera convocatòria del programa Consolider-Ingenio 2010. L'economia catalana pesa també en la recerca i en la docència.

Josep Playà Maset

EXPOSICIONS

La secció fotogràfica de l'Arxiu Històric s'amplia i s'obre a la ciutat

Després d'unes obres de remodelació i ampliació que van durar més d'un any, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB) va inaugurar, l'octubre passat, les noves instal·lacions del seu Arxiu Fotogràfic a la segona planta de l'antic convent de Sant Agustí. Amb aquesta reforma, l'Arxiu Fotogràfic va passar a disposar d'una superfície de 1.589 m² i dels equipaments necessaris per complir en les millors condicions possibles les seves funcions, tant la de preservar els seus fons –uns dos milions de fotografies des de 1839 fins a l'actualitat– com la d'atendre els investigadors i les persones interessades en la documentació. A més, l'Arxiu va inaugurar una sala d'exposicions que servirà al nou projecte de divulgació de la història gràfica de la ciutat mitjançant mostres temàtiques. Aquest projecte s'ha inaugurat amb l'exposició *Entre la crònica i l'imaginari. Fotografies de la Segona República*, que estarà oberta fins al 20 d'abril.

L'Arxiu Fotogràfic es va crear el 1931 com a secció de l'Arxiu Històric de la Ciutat, amb l'objectiu de recollir, conservar, organitzar i difondre els fons fotogràfics de caràcter històric de l'Ajuntament i altres col·leccions de procedència privada o no municipal d'interès per a la història de la ciutat i de la fotografia. Per àmbits temàtics, en destaquen l'Exposició Universal del 1949, la reforma de la Via Laietana, una crònica de la ciutat des del 1931 fins al 1990, la reproducció de bona part de l'art català dels dos últims segles o les reformes olímpiques. Entre les col·leccions privades són especialment significatives les d'Apel·les Mestres, la de l'entitat Sociedad Atracción de Forasteros, la del *Diari de Barcelona* o la de la dibuixant Lola Anglada.

Pel que fa als fotògrafs, hi ha una substancial representació dels noms que han estat més vinculats a la ciutat des dels inicis de la fotografia. D'alguns d'ells es conserva tota o una part fonamental de la seva obra, com és el cas de Frederic Ballell, Postius,

Festa de primavera de la Societat de Naturistes. Sant Feliu de Llobregat, 26 de maig de 1935

Colita, Amadeu Mariné, Francesc Serra, Josep M. de Sagarra o la nissaga Pérez de Rozas.

Les obres de remodelació, a més de millorar els espais de treball i d'atenció al públic, s'han centrat molt especialment en l'ampliació dels dipòsits d'emmagatzematge, set en total, i en la modernització dels laboratoris de conservació i reproducció. L'augment de l'espai disponible que ha suposat l'ocupació de tota la segona planta de l'edifici ha permès també crear una sala d'exposicions amb una superfície de 178 m².

Amb aquestes millores, l'Arxiu Fotogràfic podrà impulsar els seus serveis tradicionals de consulta, biblioteca auxiliar especialitzada, servei d'informació i documentació, reproducció de fotografies en diversos suports i activitats de difusió.

Imatges de la Segona República

Juntament amb la inauguració dels nous equipaments, l'Arxiu Fotogràfic ha iniciat un projecte de difusió dels seus fons documentals basat en una línia d'exposicions i en una col·lecció de publicacions, centrades en el material de les mateixes mostres o bé en els nous ingressos a l'arxiu o en els treballs de conservació dels conjunts fotogràfics.

La primera de les exposicions, acompanyada també d'un llibre, és la titulada *Entre la crònica i l'imaginari. Fotografies de la Segona República*, que inclou 115 imatges preses entre 1931 i 1938, totes pertanyents al fons de l'arxiu. Les obres vénen a configurar no tant la història del període com una crònica de la vida pública d'aquells anys, que es correspon amb l'imaginari col·lectiu d'una majoria social i que retroalimentava la cultura política que emanava de les institucions republicanes.

Així mateix, es revela el sorgiment i la consolidació d'un nou llenguatge fotogràfic –particularment a través de l'obra de dos dels grans protagonistes d'aquesta renovació, Josep M. Sagarra i Plana i Carlos Pérez de Rozas i Masdú– i l'evolució de la iconografia des del 14 d'abril de 1931 fins al 1938, data de la darrera imatge exposada. Una evolució que porta des de la representació dels ideals cívics i culturals de la Catalunya republicana fins a la iconografia revolucionària i guerrera dels temps immediats a l'aixecament militar i a la institucionalització que segueix a la dissolució de les Milícies Antifeixistes i als Fets de Maig de 1937.

Carrabiners i milicians marxant pel carrer Ample. 19 de juliol de 1936.

Guàrdies d'assalt al carrer de la Diputació. 19 de juliol de 1936.

Altres mostres

L'exposició de l'Arxiu Fotogràfic s'insereix en una sèrie més àmplia d'activitats culturals organitzades per l'Ajuntament de Barcelona per recordar el 75è aniversari de la proclamació de la República. El Museu d'Història presenta fins al 20 de maig *La primavera republicana. Barcelona, 1931-1939*, una mostra que a través de la recreació audiovisual d'ambients, i amb el suport de material gràfic i d'altres documents, permet fer un viatge imaginari a la Barcelona de l'època i reviu els somnis de llibertat, igualtat i justícia de la seva gent.

Al Palau de la Virreina, el gran protagonista és Agustí Centelles, fotògraf que va recollir amb la seva Leica bona part de la memòria visual de la Guerra Civil i, molt especialment, de l'epopeia del poble de Catalunya i de les seves institucions arran del conflicte. L'exposició *Centelles. Les vides d'un fotògraf*, oberta fins al 4 de març, presenta per primera vegada una aproximació global a la seva figura, des de la seva etapa formativa durant els anys trenta, passant per la seva feina de fotoperiodista i de reporter de guerra, les peripècies de l'exili i la reconversió forçada a la fotografia industrial i publicitària a la postguerra, fins al seu reconeixement internacional i com a referent principal de les noves generacions de fotoperiodistes catalans.

El poble ovaciona Francesc Macià. 31 de maig de 1931.

Als Estats Units, on per primera vegada s'ha presentat una exposició retrospectiva de la seva obra, Albert Ràfols-Casamada és interpretat com un expressionista abstracte, d'arrels amables i poètiques. Les seves creacions destaquen per la sàvia construcció de la forma, pel protagonisme del color i, com a tret distintiu, per la recerca d'un espai pictòric que és més a prop de la poesia que de la pintura.

Ràfols-Casamada, l'art de treballar en els límits

Laura Cuch

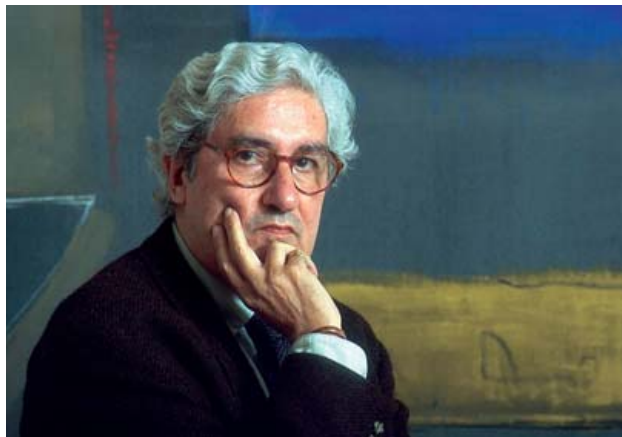
TEXT
**Daniel
Giralt-Miracle**

● Finalment, s'ha presentat a Nova York una exposició d'homenatge a Albert Ràfols-Casamada (Barcelona, 1923). No era la primera vegada que la seva obra es podia veure als EUA, perquè s'ha exposat sovint en galeries d'art, però fins a aquesta exposició, *Ràfols-Casamada. Pintura 1950-2005* –que s'ha pogut veure al Queen Sofia Institute d'aquesta ciutat nord-americana gràcies a la iniciativa del Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació i de Seacex–, mai no s'havia pogut conèixer el seu quefer d'una manera retrospectiva. El comissari de l'exposició, el professor J. F. Yvars, va manifestar amb motiu d'aquest esdeveniment que “si hi ha un públic disposat a entendre la pintura de Ràfols-Casamada, aquest és el novaiorquè”. I, efectivament, encara que pugui semblar una contradicció, atès que la seva pintura és genuïnament catalana, des de l'escena americana Ràfols-Casamada és interpretat com un expressionista abstracte, d'arrels amables i poètiques, segurament perquè durant el darrer mig segle ha sabut establir un compromís entre tradició i modernitat, entre figuració i abstracció, entre intel·ligència i sentiments. En la seva evolució, que

transita entre el noucentisme tardà i el pop amb algunes reminiscències del nou realisme, passant per l'abstracció, veiem que el que predomina en la seva obra és la sàvia construcció de la forma, el protagonisme del color i la recerca d'un espai pictòric, que és més a prop de la poesia que de la pintura. I és aquest el tret distintiu de la seva obra.

L'articulació de la seva pintura, molt elaborada, deixa sempre camps oberts (marges, línies, gammes de color, paisatges, arquitectures), cosa que també descobrim en la seva poesia, on no hi ha comes ni punts i sí, en canvi, una acurada distribució de la lletra sobre el paper. I és que Ràfols-Casamada sempre treballa amb imatges visuals, a les quals afegeix descripcions referents a la vida quotidiana o a objectes

tangibles (un moble, un paisatge, un full de paper, un gerro, etc.) que acaben fonent-se en un camp energètic presidit per la poesia en el qual, com deia el poeta Joan Teixidor, “no sé què he de fer, si llegir o mirar”, perquè podem llegir moltes coses en la seva pintura i, encara més, podem veure moltes coses a través dels seus versos. El codi obert de l'obra de Ràfols-Casamada, d'aquest fill de pintor que als setze anys ja escrivia els seus primers poemes, procedeix de la Mediterrània, de Roma, de Venècia, de París, de Turner, de Constable, de la poesia xinesa, de Matisse, de Cézanne, de De Staël, de Poliakoff, de Motherwell, de Rothko..., forma part d'aquella tradició local-universal que sap de la força de la lleugeresa, de la fragilitat, de la insinuació, de la poesia que procedeix de la vida i no de les pràctiques artístiques; per això la seva obra respon a la filosofia de l'instant, a la consciència del temps que passa, però també al desig de gaudir amb la màxima *joie de vivre* aquell moment que no tornarà a ser. I això ho entenen europeus i americans.

Pere Virgili